

ΧΡΟΝΙΑ 1

ΑΡΙΘ. 7

ΙΔΕΑ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΑΙΕΠΗΡΟΥ: ΦΑΛΣΤΑΦ. Μετάφρασμα
ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗ. (Συνέχεια).

ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ: Πρώτος έρωτας.

ΓΙΑΝΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ: Το πρόβλημα του
εγώ στη φιλοσοφία του L. Brunschvicg.
(Γ.' Μέρος).

ΑΓΓ. ΤΕΡΖΑΚΗ: Το νεοελληνικό μυθιστό-
ρημα (ΣΤ.' και Ζ.' Μέρος).

ΣΤΕΛΙΟΥ ΞΕΦΛΟΥΔΑ: Βενετία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΚΙΝΗΣΗ του κ. Στ.
Πουλοπούλου. ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ του κ. Α. Καραν-
τώνη. ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΘΕΜΑΤΑ τών κ. κ.
Γ. Θεοτοκά και Φ. Ραφαήλ. ΠΡΟΣΩΠΑ
ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ.

ΙΟΥΛΙΟΣ 1933

ΤΙΜΗ ΔΡ. 10

ΕΚΔΟΣΗ ΚΑΙ ΤΥΠΟΣ Μ. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ - ΑΘΗΝΑΙ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ Μ. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ 14-ΑΘΗΝΑΙ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

- Ἀγκώσσι Γ.** (Papus).— *Ἀπόκρυφος ἐπιστήμη καὶ ψυχισμός.* Μετάφρασις Ν. Κουντουριώτου. Δρ. 35.—
- Ἀρβανίτη Ἀρ.**— *Ἡ κρίσις τοῦ Σοσιαλισμοῦ καὶ Κομμουνισμοῦ* > 15.—
- Ἀριστοτέλους.**— *Πολιτικῶν τὸ Γ'* (Πολίτης, Πολιτεία, Πολίτευμα). Μετάφρασις Ν. Φαρανιάτου. > 20.—
- Βάσσινι Ν.**— *Ὁ ὕπνος καὶ τὰ ὄνειρα.* Μετάφρασις ὑπὸ Ν. Κουντουριώτου. > 40.—
- Βίλλερ Λ.**— *Ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος.* Μετάφρασις ὑπὸ Α. Δαλεζίου. > 30.—
- Βούντ Βίλχ.**— *Σύστημα φιλοσοφίας.* Μετάφρασις ὑπὸ Α. Δαλεζίου. Τόμοι 2. > 175.—
- Βούντ Βίλχ.**— *Ὑπνωτισμός καὶ ὑποβολή.* Μετάφρασις ὑπὸ Πολυμερῆ > 15.—
- Βράβλα Ἀρμένη Π.**— *Περὶ ἐνότητος τῶν Λογικῶν Στοιχείων.* > 10.—
- Βράβλα Ἀρμένη Π.**— *Περὶ Πρώτων Ἰδεῶν καὶ Ἀρχῶν Δοκίμιον.* > 30.—
- Βράβλα Ἀρμένη Π.**— *Στοιχεῖα θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς φιλοσοφίας.* > 30.—
- Γκόρτερ Ἔρ.**— *Ὁ Ἱστορικὸς Ὑλισμός.* Μετάφρασις ὑπὸ Ν. Λαΐδη. > 20.—
- Γκιγιώ Μ.**— *Στοιχεῖα ἐλευθέρου Ἠθικῆς.* Μετάφρασις ὑπὸ Ν. Κουντουριώτη > 40.—
- Ἐγγέλου Γ. Γ.**— *Ἡ Λογική.* Μετάφρασις ὑπὸ Παν. Γρατσιαίου. > 35.—
- Ἐκκερμαν Τ. Ρ.**— *Συνομιλία Ἐκκερμαν μετὰ τὸν Γκαίτε.* Μετάφρασις ὑπὸ Ν. Καζαντζάκη > 30.—
- Ἐμερσον.** *Δόγματα τοῦ κόσμου.* Μετάφρασις ὑπὸ Θ. Χ. Φλωρά. > 30.—
- Ἐνγκελς Π. Ρ.**— *Δουδοβίνος Φόιερμπαχ, καὶ τὸ τέλος τῆς Κλασσικῆς Γερμανικῆς Φιλοσοφίας.* Μετάφρασις ὑπὸ Κ. Ζαχαριάδου. > 30.—
- Ἐνγκελς Π. Ρ.**— *Ὀντοπιστικὸς καὶ Ἐπιστημονικὸς Σοσιαλισμός.* Μετάφρασις ὑπὸ Σ. Φημίου. > 15.—
- Ζερβού Ι.**— *Ἱστορία τῆς Ἰδέας.* > 35.—
- Ζιέχεν Τ.**— *Ἐγκέφαλος καὶ Ψυχὴ.* Μετάφρασις ὑπὸ Α. Δαλεζίου. > 25.—

ΕΥΚΟΛΙΑΙ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΔΙΑ ΜΗΝΙΑΙΩΝ ΔΟΣΕΩΝ
ΖΗΤΗΣΑΤΕ ΤΙΜΣΚΑΤΑΛΟΓΟΝ ΔΩΡΕΑΝ

ΧΡΟΝΙΑ Α' ΤΟΜΟΣ ΙΙ ΙΟΥΛΙΟΣ 1933 ΑΡΙΘ. 7

Ι Δ Ε Α

ΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ— ὈΡΓΑΝΟ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΗΣ ΣΚΕΥΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ

ΙΔΡΥΤΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΧΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:
ΣΠΥΡΟΣ ΜΕΛΑΣ
ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ
ΓΙΑΝΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ: ΚΑΘΕ ΟΜΟΪΔΕΑΤΗΣ Σ' ΟΠΟΙ-
ΟΔΗΠΟΤΕ ΚΛΑΔΟ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ Η ΤΗΣ
ΤΕΧΝΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΤΗΣ ΔΗ-
ΜΟΤΙΚΗΣ.

ΤΑ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΑ ΔΕΝ ΕΠΙΣΤΡΕΦΟΝΤΑΙ.

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ:
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «Ι Δ Ε Α»
ΕΚΔΟΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ Μ. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ
ΣΤΑΔΙΟΥ 14 - ΑΘΗΝΑΙ
ΕΜΒΛΗΜΑΤΑ: Μ. ΣΑΛΙΒΕΡΟΝ - ΑΘΗΝΑΣ

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡ. 10.—

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ
ΓΙΑ ΕΝΑ ΧΡΟΝΟ ΔΡ. 120.— Α. Α. 0.12.0
ΓΙΑ ΕΞΗ ΜΗΝΕΣ ΔΡ. 70.—

ΣΑΙΞΠΗΡΟΥ ΦΑΛΣΤΑΦ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΑ ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗ

ΠΡΑΞΗ ΔΕΥΤΕΡΗ—ΣΚΗΝΗ ΠΡΩΤΗ

ΡΟΣΤΕΡ, ΧΑΝΙ

Ερχεται ένας αγώγιαντς κρατώντας φαγάκι

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ

Ε πούσαι; Αν δεν είναι τεσσάρεις πρωί, κοβέμου το κεφάλι. Η ακου-
δα είναι ίσα ίσα απανού απο την καινούργια καμινάδα, και το αλογο ακο-
μα δε φορτωθήκε. Σείξη, ε σείξη!

ΣΕΪΖΗΣ

(Απο μωσα) Εφτασα εφτασα.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ

Κανεμου τη χαιρη, Θωμα, χτυπα τη σελα του κολοβου, βαλε μια χουφτια
μαλι στην ακρητης. Το σακατικο, είναι η ραχητου πληγιασμενη καταντια.

Ερχεται ένας αλος αγώγιαντς

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ "ΙΔΕΑ", ΤΟΜΟΣ ΙΙ

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Β

Τὰ ροβιθία και φασουλία είναι μουςκεμα σα σκυλος, και τιποτα χειροτερα δε γεναιει σκυληκια μεσα στα συφοριασμενα τα αλογα. Το πηρε και το σηκωσε απο τωτες που πεθανε ο Ροδης.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Α

Ναι το φουκαρα. Αμα ακριβηναν τα κριθαρια, μια στιγμη δε γελασε τ' αχειλακιτου. Αφτο τον εφαγε.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Β

Αφτο είναι το πιο μαγγουφικο χάνι σ'ουλη τη Δοντρα, ειμαι φρωμενος σα σκυλι.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Α

Σα σκυλι λειει ; Μα το σταβρο, βασιλια δεν εχει η χριστιανουσνη ετσι καταφρωμενο οπως εγω, μοις λαλησε το πρωτο κοκκορι.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Β

Αμ τί θελεις ; Αγγιο εδω δε σου δινουν, και τωτες καταντας και κανεις το φιλοσου στο τζακι, κι' αφτο κανει ψυλιους σαν το γουρουνι.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Α

Ε σεϊζη, ελα μωρε κι' αμε στο διαολο, ελα ντε.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Β

Εχω ενα χοιρνο και διο σακουλες πιπερι, και τα παω ως εδω παρακωτω.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Α

Ας παιει να χαθει, οι κουρκοιμου μες το καλοθι ψηφησαν λες της πεινας. Βρε σεϊζη, που να σε κοψει η πανουκλα ! Βρε δεν εχει ενα ματι το κεφαλισου, δεν ακους ; Αν δεν αξιζει σαν τιποτα να σου σπασω την κοκκισου, τωτες λγω βλαστημαμε. Ελα μωρε και χασου. Δεν εχεις διο παραδες πιστη μεσασου ;

Ερχεται ο ΓΑΤΣΙΛΟΣ

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Γιασας, αγωγιατες. Τί ωρα κανει ;

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Α

Διο, εκει κοντα.

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Κανε μου τη χαρη, δωσ' μου το φαναριου, θελω να δω μια στιγμουλα τον κολοβομου μες στο σταβλο.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Α

Τί λειει λειει ; Ξερω γω ενα παιχνιδι π' αξιζει διο σαν το δικοσου, μη σε κοφτει.

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Δε μου δινεις εσυ το δικοσου ;

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Β

Μαλιστα, και πότε ; Δεν κατεχεις ε ; Δωσ'μου το φαναρι σου, λειει ελογουτου. Φιναρι ; Θα φαναριασεις πρωτα.

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Και τί ωρα, πατριωτη, θο σας δουμε στη Δοντρα ;

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ Β

Εχει ωρα ως που να αναψεις το λυχναρισου και να πας να πεσεις. Ελα, ρε Νικολό, παμε να φωναξουμε τα αφεντικα. Θενε να τραβηξουμε με τη συντροφια, γιατι παγαίνουνε πραμα σπουδαιο.

Φεβγουν οι αγωγιατες

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Ε πούσαι, Χαντζη.

ΞΕΝΟΔΟΧΟΣ

(Απο μεσα) Στη στιγμη που λειει ο κλεφτης.

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Δηλαδη, σα στη στιγμη που λειει ο χαντζης. Γιατι εσυ κι' οπιος γυμνωει εισαστε ενα, αφου ιδιος οπιος αρμηγεβει κι' οπιος κανει τη δουλια. Εσυ στηνεεις την παγίδα με τί τροπο.

Ερχεται ο ΞΕΝΟΔΟΧΟΣ

ΞΕΝΟΔΟΧΟΣ

Καλημερα, κυρ Γατσιλο. Οι σου ειπα ψες βασταιει και σημερις. Ενας κυριος απο δω κοντα εφερε τρακοσα ταλαρα μαζιτου, μαλαμα σκαστο. Ακουσα που τολεγε σ' εναν της παραεστου ψες βραδι στο τραπεζι. Ειδος εισπραχτορας, με πολα καλαμπαλικια, ενας Θιος το ξερει τί. Σηκωθηκαν κιολας κι' είναι να φαν ψωμι. Οπου κι' αν είναι ξεκινουνε.

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Κι' α δε βρουνε, μωρε ματιαμου το σατανα στο δρομο με τα διαολακιату, σου δινω ετουτο το λαιμο.

ΞΕΝΟΔΟΧΟΣ

Ογιεσκε, δεν τονε θελω. Φυλαξετον για την κρεμαλα.

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΔΡΟΜΟΣ

Ερχονται ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ κι' ο ΠΟΝΤΣΗΣ και πιο περα ο ΒΑΡΔΟΦΛΗΣ κι' ο ΠΕΤΟΣ

ΠΟΝΤΣΗΣ

Ελα κρυψου κρυψου. Πηρα του Φαλοσταφ τ' αλογο και σιτισιριζει σαν παμενο βουτυρο.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ελα απο κοντα.

Φεβγουν. Ερχεται ο ΦΑΛΣΤΑΦ

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ποντση Ποντση, αμε κρεμασου ! Ποντση !

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

(Παρουσιάζεται) Σκασμος, μπρε νεφρόξυγκο. Τί γωζεσαι ετσι :

ΦΑΛΣΤΑΦ

Πούναι τος ο Ποντσης, Χαλ ;

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ανεβηκε εκει στο λοφο. Πηγαινω να τον βρω. *(Φεβγει)*.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Καταρα με συντροφο τειον κλεφτη να πλιατσικολογας. Ο θεομπαιχτης πηρε το αλογομου και πού τοδεσε δεν ξερω. Αν τραβηξω περπατοντας τεσερα μοναχα βηματα με το μετρο, θα κοπει η ανοσαμου. Ομως το ξερω, κανονικο θανατο θα πεθανω, πρωτα ομως αν γλυτωσω κρεμασμα ενικα το φονο αφτου του θεομπαιχτη. Εικοσιτεσερα τωρα χρονια καθε ωρα και στιγμη ορκιζουμαι να μουτζωσω τη συντροφιατου' ωτισσο μ' εχει μαγεμεινο η συντροφιατου του κρεμανταλα. Αν ο κατεργαρης δε μ' εκανε με βοτανα ναν τονε θελω, ας μη με παν στη φουρκα. Δε γινεται, διχως αλλο ηπια βοτινα. Ποντση, Χαλ ! Πανουκλα να σας κοψει και τους διο ! Βαρδολφη, Πετο ! Ψορω καλυτερα παρα να παω να κλεψω μια πιθαμη παρεκει. Αν δεν ειναι εργατο καλο σαν πιото να γυρισω φυλο και να παραιτησω αφτους τους μασκαραδες, ειμαι ο πιο καθαφτος μαγκουφης που ποτες μασησε με δοντια. Οχιτω μετρα κακοτοπος περπατοντας θα πει για μενα εβδομηντα μιλια, κι' οι πετροσπλαχνοι αφτοι διαβολοι το ξερουνε καλα. Ας το παρη κι' ας το σηκωσει οταν κλεφτες δεν ειναι πιστοι ο ενας με τον αλονε. *(Ακουγεται σφυριξια)*. Φχιου ! Αμε να χαθειτε ουλοι σας. Δωστεμου το αλογομου, βρε θεομπαιχτες, δωστεμου το αλογομου κι' αμέτε στο διαολο.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Σιωπη, βρε κοκκορετσι. Ξαπλωσου χαμου και κολησε το αφτισου. Προσεξε αν ακουγεται βημα ταξιδιωτωνε.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Κι' αν ξαπλωθω, εχεις επειτα τιποτις μοχλους να με σηκωσεις ; Μα το ναι, δεν κουβαλαω τις σαρκες μου τοςο δα παρεκει παλι, κι' αν μου χαριζες ολη τη μονεδα απο το χαζνε του πατερασου. Και, καλομου βασιλοπουλο, ελα βοηθησεμε ως στ' αλογομου, ελα το καλο παιδι του βασιλια.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τραβα απο δω, παλιανθρωπε, τί, σεϊζηςσου θα γινω ;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Αμε λοιπον κρεμασου απο τα παρασημασον. Αν με πιασουνε, εσενα θα

μαρτυρησω. Αν δε σας κανω το τραγουδισας που ναν το τραγουδουνε σε βρωμερους σκοπους, φαρμακωνεμε μ' ενα ποτηρι σπιρτο. Οταν το χωρατο παιει τοςο μπρος και γω πισω με τα ποδια, το σιχαινουμαι.

Ερχεται ο ΓΑΣΤΙΛΟΣ

ΓΑΣΤΙΛΟΣ

Στασου !

ΦΑΛΣΤΑΦ

Στεκουμαι, χωρις να θελω.

ΠΟΝΤΣΗΣ

Α, ειναι οργανωτης μας, ξερω τη φωνητου. Τί νεα ;

ΓΑΣΤΙΛΟΣ

Σκεπαστετε σκεπαστετε, φορεστε τις μασκεσας, χρημα δημοσιο κατεβαινει τωρα το βουνο. Το πανε τωρα στο βασιλικο ταμειο.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ψεματα λες, μωρε. Αφτο πηγαινει στην ταβερναμας.

ΓΑΣΤΙΛΟΣ

Εχει τοςα που να μας ανυψωσουνε . . .

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ως στην κρεμαλα.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ακουστε, εσεις οι τσερεφει κρυφτετε μπροστα μεσα στο δρομακι' εγω κι' ο Ποντσης θα τραβηξουμε πιο' κατω. Αν ξεφυγουν απο τα δικασας χερια, θα πεσουνε στα δικαμας. Ποσοι ειναι ;

ΠΕΤΟΣ

Ισως οχιτω η δεκα.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Διαολε, μηπως μας κλεψουν εκεινοι.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τί, κιοτης, κυρ Τζων ;

ΠΟΝΤΣΗΣ

Ελα, Τζακ, το αλογοσου περιμενει πισω απο το φραχτη' σαν το χρειαστες, εκει το βρισκεις. Γιασου και κρατα κηλα.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

(Κρυφα στον Ποντση) Νεδ, πούναι οι αλαξιεσμας ;

ΠΟΝΤΣΗΣ

(Κρυφα) Εδω, λιγο παρακατω. Ελα κοντα.

Φεβγουν ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ κι' ο ΠΟΝΤΣΗΣ

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τωρα, παιδια, εμπρος λεω γω, κι' ο Θεος βοηθος. Πασα ενας στη διητου δουλια.

Ερχονται ΤΑΞΙΔΙΩΤΕΣ

ΤΑΞΙΔΙΩΤΗΣ Α

Ελα, πατριώτη. Το παιδί ας πει τα αλογαμας παρακατω απο το λοφο, και εμεις περπατουμε λιγο να ξεμουδιασουμε τα ποδιαμας.

Ερχονται ο ΦΑΛΣΤΑΦ, ο ΓΑΤΣΙΛΟΣ, και λοιποι (Ολοι μαζί) Στο τοπο!

ΤΑΞΙΔΙΩΤΗΣ Β

Ω Χριστε μου, σωσεμας!

ΦΑΛΣΤΑΦ

Βαρατους, κατω οι θεομπαιχτες, κοψετους το λαρυγγι. Α βδεις ~~παρνο~~ σπαρτες, παλιανθρωποι γοιρουνοθρεφτοι. Μας κατατρεχουνε εμας τη νεο-λαια. Κατωτους, γδαρτετους.

ΤΑΞΙΔΙΩΤΗΣ Α

Α χαθηκαμε, εμεις και τα παιδιαμας.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Στ' αναθεμα, τουμπανόκοιλιες! Χαθηκατε; Οχι χοντροστόμαχοι, μονο ας ειχα εδω το βιοςας! Εμπρος, χοιρνα, εμπρος! Τί βρε διαολοι, η νεολαια πρεπει να ζησει. Ενορκοι μου εισαστε; Τωρα σας ενορκιζω κι' ενιασας.

Φεβγουν ο ΦΑΛΣΤΑΦ και λοιποι σπρωχοντας οξω τους ταξιδιωτες. Ερχονται ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ κι' ο ΠΟΝΤΣΗΣ φορεμενοι πατατουκες

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Οι κλεφτες εδραν τους πολιτες. Τωρα αν μπορεσουμε εμεις να κλεψουμε τους κλεφτες και παμε μια χαρα ως στη Λοντρα, θαχουμε κουβεντες μια βδομαδα, γελια ενα μηνι, κι' ωραια δισκεδαση αιωνια.

ΠΟΝΤΣΗΣ

Ελα κοντα. Τους ακουω, ερχονται. (Φεβγουνε).

Ερχονται ο ΦΑΛΣΤΑΦ, ο ΓΑΤΣΙΛΟΣ, ο ΒΑΡΔΟΦΛΗΣ και ο ΠΕΤΟΣ

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ελατε, παιδια, ας μοιρασουμε, κι' επειτα καβαλα πριν ξεμερωσει. Αν ο Διαδοχος κι' ο Ποντσης δην ειναι κι' οι διότους χαμενοι κιοτηδες, θα πει δε σαλεβει δικαιοσυνη πουθενι. Εκεινος ο Ποντσης δεν εχει τωση δα παληκα-ρια μητε οση ενα παλακι.

Καθως γινεται η μοιρασια, τους ερχονται ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ κι' ο ΠΟΝΤΣΗΣ

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τα πουγγιασας!

ΠΟΝΤΣΗΣ

Τιποτενιοι!

Ο ΦΑΛΣΤΑΦ δινει μια διο ξιφιες στο βροντο κι' επειτα φεβγει με τους αλλους αφινοντας τα πλιατσικα πισω

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τα πηραμε εφκολα. Στα αλογα μας τωρα μια χαρα. Οι κλεφτες σκορπισαν, τετιος φριχτος τρομος τους εκοψε, που δεν τολμουν ο ενας να παει κοντα στον αλλο, χωροφυλακα θιχουν το συντροφους. Παμε, φιλε Νεδ. Ο παπους Φαλσταφ ιδρωνει του θανατου, και καθως φεβγει βουτυρωνει την απαχημας γη. Θαν τον λυπομονηνα αν δεν ειταν να γελας.

ΠΟΝΤΣΗΣ

Πώς ο κοπριτης μουγκριζε.

ΣΚΗΝΗ ΤΡΙΤΗ

Στον Πυργο του ΠΕΡΣΗ

ΠΕΡΣΗΣ

(Διαβαζει γραμα) Ομως εγω, μιλορδε, πολυ θα ηθελα να παρεβρεθω και εγω, που τοσο αγαπω τον οικομας. Θα ηθελες, γιατί δε θες λοιπον; Τοσο που αγαπας τον οικομας. Με τουτο δειχνει πως καλυτρα αγαπαι τον αφερωνιτου παρα τον οικομας. Ας δουμε παρακει. Ο σκοπος που κυνηγας ειναι επικιντυνος. Ω βεβιαστοτα! Επικιντυνο ειναι να κρουολογας, να κοιμασαι, να πινεις. Μα θα σου πω ομως, κουτολορδεμου, πως απο το αγκαθι αφτο, τον κιντυνοσιν, ανθολογουμε ενα λουλουδι, την ασφαλεια. Ο σκοπος που κυνηγας επικιντυνος, οι φιλοι που μου περιγραφεις αβεβαιοι, κι' ο καιρος ακομα ατεριαστος. Ολοκληρο το προγραμμασου τρομερα λειψο κι' οχι αντισταθμο προς τοσο τρανους αντιπαλους. Ετσι λες, ετσι λες; Σου λεω λοιπον κι' εγω παλι, εισαι ενα στενοκεφαλο ρηχό-μιαλο, δειλο ζαγαρι, ψεφτης μαλιστα. Τί ξεκουτιαρης ειναι αφτος! Τί θα πει; Το προγραμμαμας ειναι καλο προγραμμα, καλυτερο παρ' οτι καταστρωθηκε ποτε, οι φιλοιμας αληθινοι σταθεροι. Καλο προγραμμα, καλοι φιλοι, αμετρητες ελπιδες. Εξοχο προγραμμα. Πολυ καλοι φιλοι. Τί καρδια παγος αφτος ο αθλιος! Νά, ο Λορδος Γιορκ χειροκροται το προγραμμαμας και σ' ολα τα καδεκαστια τη δρασημας. Ας τον ειχα εδω τον αθλιο αφτη τη στιγμη, και τουχνα τα μιιαλατου με το ριλιδι της γυναικαςτου. Τί, δεν εχει τον πατεραμον, το θιομου και μενα; Δεν ειναι ο Μορτιμερ, ο Λορδος Γιορκ, ο Γλεντοβερ; Επειτα κι' οι Δογλαιιοι; Δεν ελαβα γραματατους να τους απαντησω με το στρατομου τον αλο μηνι; Και μερικοιτους δεν ξεκινησαν κιο-λας; Τί θεομπαιχτης, απιστο κορμι! Α θα δειτε τωρα, παγωσε ως τα φυ-λοκαρδιατου απο φοβο κι' απο τρομο, και θα τρεξει καθεμας ναν το προ-φτασει. Ω ηθελα να γινω διο κοματια και να γροθοκοπηθουν τα διο, που σκεφτηκα μια τετια πατασβουρα ξεθωρη ναν την μεπερδεψω σε τοσο πολυτι-

μομας κίνημα. Ας κουρβεται! Αν το μαρτυρησει, εδω ειμαστε ετοιμοι.
Αποψε εγω ξεκινω.

Ερχεται η ΜΙΛΑΙΔΗ ΠΕΡΣΗ

Καλωσ την Κετη. Σε δυω ωρες πρεπει να σ' αφισω.

ΚΕΤΗ

Ω καλεμου Περση, γιατί ετσι αποσυρμενος; Τι εφταιξα και τωρα δυω βδομαδες ειμαι εξοριστη απο του Περσημου το στρωμα; Πεσμου, καλεμου, τι σου χιλναει την ορξη, τη διαθεσησου, και τον πολυτιμο τον υπνοσου; Γιατι τα ματιασου γυρμενα προς τη γη, γιατί συχνα ξαφνιζεσαι οταν εισαι μονος; Πώς απο τα μαγουλασου χαθηκε η δροσια, κι' αλαξεις οτι εισαι θησαυρος μου και δικαιωματος σε συλογη ετσι θολεροματη και σε καταρατη βαρια καρδια; Σα μισοκλεις τα ματιασου, αγρουπνω κοντασου και σ' ακουω που ολο αρθρωνεις στυγερους πολεμους, στο υψηλοληδητο αλογοσου κραξεις προσταγες, και λες **Εμπρος! στη μαχη!** Εφοδους αραδιαξεις, τσακισμα, χαντακια, τεντες, φραχτες, προμαχονες και προχωματα, κανονια μπομπες, λες ξαγορασμενους αιχμαλωτους και νεκρους στρατιωτες, και καθε εικονα ακρατητου φανταζεσαι πολεμου. Στα στηθιασου η ψυχη τοσο εισαι πολεμοσυρτη, τοσο εισαι ταραγμενος μες στον υπνοσου, που χαντρες στεκεται στο μετωποσου ο ιδρος, σαν οπως φουσκαλιδες μες σε λιμνη μολις την ταραξεις. Στο προσωποσου σαν παραξενοι σπασμοι ξεπουσαν, τειτοι σαν οταν σταματα η πνοητου αμα κανεις ακουσει βαρυσημαντα αξαφνα προσταγματα. Ω τι κακοσημαινουν ταχα αφτα; Καπια βαρια δουλια χει ο Περσημου στο χειρι, και πρεπει ναν τη μαθω, ειδημη δε μ' αγαλα.

ΠΕΡΣΗΣ

Πού εισαι; Εδω! (*Ερχεται υπερετης*). Εφυγε ο Γιλιαμ με την αποσχεβη;

ΥΠΕΡΕΤΗΣ

Ναι, μιλορδε, εφυγε μια ωρα τωρα.

ΠΕΡΣΗΣ

Κι' εφερε ο Μποτλερ τα αλογα;

ΥΠΕΡΕΤΗΣ

Ενα αλογο οτι εφερε αφτη τη στιγμη.

ΠΕΡΣΗΣ

Τι αλογο; Ενα κανελι με κομενο αφτι, δεν εισαι αφτο;

ΥΠΕΡΕΤΗΣ

Μαλιστα, μιλορδε.

ΠΕΡΣΗΣ

Στο κανελι θα θρονιαστω. Ναι, αμεσως θα καθισω. Ω νικη! Πες του Μποτλερ ναν το παει μεσα στο παρκο.

ΚΕΤΗ

Μα ακουσε με, αφεντημου.

ΠΕΡΣΗΣ

Τι μου λες, αφεντραμου;

ΚΕΤΗ

Τι σε βγαζει απο δω;

ΠΕΡΣΗΣ

Το αλογο μου, αγαπημου, το αλογομου.

ΚΕΤΗ

Φυγε, τρελοκεφαλη μαϊμου. Μητε σφηκες δεν εχουν τωση στρυφνια οση σε παραφέρνει εσενα. Αληθια ναι σου λεω, θα μαθω τη δουλιασου, Περση, ναι θα μαθω. Φοβουμαι ο αδερφος μου ο Μορτιμερ βρισκεται στα πανια και σου μηναι να τον βοηθησεις για τους τιτλουςτου. Ομως αν πας...

ΠΕΡΣΗΣ

Ως ενα βημα ακομα και, ψυχημου, θα αποστασω.

ΚΕΤΗ

Ελα ελα, κουκουβαγια. Ισια απαντησεμου σ'οτι σε ρωτω. Δε χωρατεβω, σου τσακιζω το δακτυλακι σου, Περση, αν δε μ' απαντησεις σ'ολα την αληθια.

ΠΕΡΣΗΣ

Συρε συρε, παιχνιδιαρα. Αγοπες; Δε σ'αγαπω, δε σε λογαριαζω. Εδω δεν εισαι κοσμος οπου παιζεις με βυζουλια και μονομαχεις με χειλια. Ματωμενες μυτες κνηγουμε εδω, καρφαλι σπασμενα και παντου χυμενα. Ω Θεμου το αλογομου! Τι ειπες, Κετη; Τι θελεις απο μενα;

ΚΕΤΗ

Δε μ' αγαπας; Σοβαρα δε μ' αγαπας; Καλα λοιπον μη μ' αγαπας, γιατί αφου δε μ' αγαπας, δεν αγαπω κι' εγω τον εαφτο μου. Δε μ' αγαπας, πες αν ετσι το λες η σοβαρα μιλεις.

ΠΕΡΣΗΣ

Ελα, θελεις να με δεις σαν ανεβαινω στ' αλογο; Οταν ειμαι πια στη σελα, ορκο σου παιρνω απεραντα πως σ'αγαπω. Μα ακουσε Κετη. Αλοτε δε θελω να με ρωτας που εγω πηγαινω και να συζητας. Οπου πρεπει πρεπει. Κι' ασ τελωνουμε, αποψε πρεπει να σ'αφσω, χουσημου Κετη. Το ξερω, εισαι φρονιμη, να τοσο οσο του Περση εισαι η γυναικα. Σταθερη εισαι, μα ομως γυναικα. Κι' απο μυστικα, γλωσσα καμια πιο σφαλιχτη, τι το πιστεβουτε μια λεξη δε θα αρθρωσεις απ'οτι δεν κατεχεις. Ως εκει ναι σ' εμπιστεβουμε, γλυκιαμου Κετη.

ΚΕΤΗ

Πώς ως εκει;

ΠΕΡΣΗΣ

Μητε μια πιθαμη παρεκει. Ακουσε ομως, Κετη. Οπου παω θα πας και συ. Σημερα εγω κι αφριο η Κετη ακολουθει. Ετσι σ' αφρει, Κετη;

ΚΕΤΗ

Πρέπει, τί να καμω.

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

ΙΣΤΙΠ

*Έρχονται ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ, ο ΠΟΝΤΣΗΣ, ο ΦΑΛΣΤΑΦ,
ο ΒΑΡΟΦΛΗΣ, ο ΠΕΤΟΣ. Έπειτα το παιδί με κρασι.*

Καλώς το Τζακ. Τί γίνεις;

ΠΟΝΤΣΗΣ

ΦΑΛΣΤΑΦ

Πανουκλα να κοιμει ουλους τους κιοτηδες λεω γω. Πανουκλα τρικουβεστη! Αμην και κυριε ελεησον. Δωσ' μου ενα κρασι, παιδι. Παρα να τραβηξω ακομα αφη τη ζωη, ας γινω καλυτερα μπαλωματης, κι ας μπαλω ω και καρφωνα παλιοπαπουτσα. Πανουκλα ουλους τους κιοτηδες. Δωσ' μου ενα ποτηρι κρασι, βρε παλιοπαιδο. Μα δω δεν εχει λιγη τιμη πουθενα στον κοσμο; *(Πίνει)*

ΔΙΑΔΟΧΟΣ στον ΠΟΝΤΣΗ

Ειδες ποτεσουν το Φοιβο να φιλα πιατελα βουτυρο; Τρυφεροκαρδο βουτυρο που λιγωνεται και λιωνει οταν του γλυκολογαει ο ηλιος; Αν ειδες, κοιτα εκεινο το ανακατωμα.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Βρε παλιοπαιδο, εδω εχει κιολας νερο μρεσα στο κρασι. Σε ανθρωπο ζωντανο, τους ατιμους, δε βρισκεις παρα κατεργαριες. Ωστοσο ο κιοτης ειναι χειροτερος παρα το κρασι το νερωμενο, ο ατιμος ο κιοτης. Συρε το δρομοσου, κατακαχημενε Τζακ! Πεθανε οταν θελεις, κι αν η αντροσυνη, η καθαφτο αντροσυνη, δε ξεγραφτει απο το προσωπο της γης, τοτε να με λες τοιρο, τοιροφωμενο. Δεν εχει παρα τρια καλα παιδια ακρεμαστα στην Αγγλια, και ο ενας τους φουσκωσε, γερασε. Ο Θεος βοηθης ωστοσο. Κακος κοσμος λεω γω. Γιατί να μην ειμαι ραφτης; Θα περνουσα με τραγουδια τη νυχτα η οτι τυχει. Πανουκλα ουλους τους κιοτηδες, το ειπα και το ξαναλεω.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τί τρεχει, τυλωμενο ασκι; Τί μουμουριζεις;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Βασιλοπουλο εσυ; Αν δε σε ξεκουμπησω οξω απο το βασιλειοσου με μια πηχη καλαμι και μπροστα μπροστα ουλοσου το ασκερι σαν ενα κοπαδι γαλοπουλες, ας μη μου μεινει μια τριχα στο πηγουνη. Εσυ, καλε, διαδοχος;

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τί, μαρε ολοστρογγυλε πορνοσορε, τί επαθες;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Εισαι η δεν εισαι κιοτης, απαντησεμου αφτου, καθως και εκει ο Ποντσης.

ΠΟΝΤΣΗΣ

Στασου, μαρε κοιλαρα, αν με πεις κιοτη, μα το Θεο σε μαχαιρωνω.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Να σε πω κιοτη λει; Σε σιλω' στου διαβολου τη μανα παρα να σε πω κιοτη. Μα τί δεν εδινα αν μπορούσαι να το βαλω στα τεσπερα οπως εσυ. Εχεις ισια τη ραχη αναμεσα στους ωμους, και δε σε μελει πώς βλεπει τις πλατες σου. Αφτο το λες να κανεις πλατες στους φιλους; Μουντζωσε τετιες πλατες. Προσωπα εγω θελω που σε θεωρουνε καταματα. Δωσ' μου ενα κρασι. Αναθεμαμε αν ητια σημερα.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ω τον αθεοφοβο! Τωρα ηπια, τα χιλιατου ακομα ασκουπιστα.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Και τί μ' αφτο; Πανουκλα ουλους τους κιοτηδες, το ξαναλεω παλι. *(Πίνει)*

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τί ετρεξε;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τί ετρεξε λει; Νά, σημερα το πρωι οι τεσερεισμας εδω βαλαμε στο χειρι μια χιλιαδα λιρες.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Πούναι τες, Τζακ, πούναι τες;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Πούναι τες; Παρμενεςμας ειναι τες. Εκατο μας ρηχηκαν σ' εμας τους ερμους τεσερεις.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Μιλια καλα, μπρε ανθρωπε. Τί, εκατο;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Να με λες ζωντοβολο αν δε σταβρωσα σπαθι με δωδεκα διο ωρες στην αραδα. Πώς γλυτωσα, ενας Θεος. Οχιω φορες μου τρυπησαν την πατατουκα, τεσερεις το βραχι Η ασπιδαμου κοματια περα και περα. Το σπαθιμου ταικουρεμενο σαν πριονι, ιδε τεκμηριον. Ποτερσιμου δεν καταφερα κλυτερες απ' οταν ανθρωθηκα, ομως ολα του κακου. Πανουκλα ουλους τους κιοτηδες. Ας μιλησουνε κι' αφτοι *(Δειχνει τον Πετο και λοιπους)*. Αν πουν πιο πολυ η πιο λιγο παρα την αληθια, ειναι χαλντουληδες και τεκνα του σκοτους.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Μιληστε, παιδια εσεις, πώς ευχη.

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Εμεις οι τεσερεις μηχητηκαμε σε καμια δωδεκαρια.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τουλάχιστο δεκαξή, μιλορθε μου.

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Και τους δεσαμε.

ΠΕΤΟΣ

Όχι όχι, δεν ειτανε δεμενοι.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Βρε καναγια, δεμενοι ειτανε, ουλοι ως την ακρη. Αλλως να με λες Οβριό, Εβραίο Ισραηλιτη.

ΓΑΤΣΙΛΟΣ

Και καθως τις μοιραζαμε, μας ρηχνονται ἔξη εφτα καινουργοι.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Και ελυσαν τους αλους, και τότες μπηκανε στο χορο κι' αφτοι.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τί, με ολους αυτους πολεμησατε ;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ολους ! Δε ξερω τί λες ολους. Μα αν δεν πολεμησα με καμια πενηνταρια, ας γινω ενα ματσο κολοκυθια. Αν δεν επεσαν πενηντα διο η τρεις απανου στον κατακαημενο το γερο-Τζακ, τότε δεν ειμαι πλασμα διποδο.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Παρακαλω σε, Θεμου, ας μη θανατωσε μερικους.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τωρα ; Τωρα παρακληση τί ναν την κανεις ; Διο τους εκανα τ' αλατιου. Διο τους, ξερω, ξοφληθηκαν, διο μασκαραδες φορμενοι πατατουκες. Να σου πω, Χαλ, αν σου λεω ψεματα, φτινε με στα μουτρα, λεγμε τζερεμε. Γνωριζεις εσυ την παλιαμου τη σταση. Στηνουμαι εδω, κι' εστι μπηγω τη μυτη του σπαθιου. Τεσερεις αλανιαρηδες με τις πατατουκες αρχισαν και μου τραβουσαν . . .

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Πώς, τεσερεις ; Τωρα οτι ειπες διο.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τεσερεις, Χαλ. Σου ειπα τεσερεις.

ΠΟΝΤΣΗΣ

Βεβαια βεβαια. Τεσερεις ειπε.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Αφτοι οι τεσερεις ιραδα ολοι ομπροσμου, και μ'ολατους τα δυνατα μου τραβουσανε. Εγω ομως, χαμπαρακι, δεχτηκα τους εφτατους στην ασπιδαμου. Νά ετσι.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Εφτα ; Μα δεν ειταν τωραδα τεσερεις ;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Με τις πατατουκες ;

ΠΟΝΤΣΗΣ

Ναι. Τεσερεις με τις πατατουκες.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Εφτα, μα τουτο το σπαθι (το φιλει), ειδημη ειμαι μηδεν τιποτα.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ (Κρυφα στον Ποντη)

Αφησε τον, τωρα θα ακουσουμε και περισσοτερους.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Χαλ, μ' ακους ;

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Πώς ; και σε προσεχω κιολας.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ετσι ναι, γιατι αξιζει να προσ ξεις. Αφτοι οι ενια με τις πατατουκες . . .

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Νά, αμεσως διο ακομα.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Σαν εσπασαν οι μυτες του.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Κι' απομυτιστηκαν . . .

ΦΑΛΣΤΑΦ

Αρχιγινε και μου κωλωνουν. Μά κατιποδι εγω, χειρι και ποδι, κι' ως που να πεις κιμνο, εφτα απο τους εντεκα τους ξεμπερδεβω.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ω τερατουργημα ! Εντεκα με τις πατατουκες βλαστησαν απο τους διο.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Μα ο διαολος τοφερε και τρεις μπασταρδοι απο τη χωρα ηρθανε πισω-θεμου κι' αρχ.σαν να μου τραβουνε. Κι' ειταν τετιο σκοταδι, Χαλ, που αδυνατο να δεις τη μυτησου.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Αφτες οι κουρες μοιζουνε το γενητορατους, χοντρες σα βουνα, ξαστερες, χειροπιαστες. Μωρε χόντρομιαλε, μωρε κεφαλι μεπερδεμενο, πορνοσπαρτε, αισχρο αγγειο, ενα βαρελι λιγδα . . .

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τί, σου κα σιφντισε ; Δεν εινα η αληθια αληθια ;

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Μωρε, πως θαβλεπες αφτους απο τη χωρα αφου ειταν τετιο σκοταδι που αδυνατο να δεις τη μυτησου ; Ελα δωσ' μας λογο, την απαντησ σου.

ΠΟΝΤΣΗΣ

Ελα λογο, Τζακ, απαντησε.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τί ; Με το στανιο : Όχι, κι' απ' τη γλωσσα αν με κρεμασεις και μ' ολα

τα βιανιστηρια του κοσμου αν με παιδεψεις, λογο με το στανιο δε μου παιρνεις. Να δωτω λογο λει με το στανιο ! Αν ειχε λογους χιλιαδες σα βατομουρα, ενα λογο με το στανιο δε δινω εγω, εγω που εδω με βλεπεις.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ας σταματησουμε. Ας μην τον παιδεβω πια. Αφτος ο φλεβιφουσκωτος κιοτης, αφτος ο στρωματοξυληστης, αφτος ο αλογοραχοσπιαστης, αφτος ο κολοσος σαρσα . . .

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τραβα απο δω, ξενηστικιαρη, χελιοπετσι, γελαδογλωσα ξερη, β'ιδόφου-σκα ζαρωμενη, στοκοφισι . . . Ω δωστεμου μια ανασα για να πω σαν τί μιαζει . . . Βρε πηχη τουπραματευτη, φηκαρι, σαιτοδηκη, τιποτενια ορθο-στεκη σακαρακα . . .

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ναι, στασου ανασανε μια στιγμη, κι' επειτα εμπρος παλι. Και σαν απο-τελιωσεις αφτες τις αναλατεςσου ανιλιγιες, ακου εμενα τουτο που θα πω.

ΠΟΝΤΣΗΣ

Προσεχε, Τζακ.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Εμεις οι διο σας ειδαμε οταν ορησατε απανω στους τεσφρεις. Τους δε-σατε και πηρατε οτι ειχανε. Προσεχε τωρα πώς μια αληθινη ιστορια θα σε μπασκαρψει. Τοτε εμεις οι διο ορμουμε απανουσας, σ' εσας τους τεσφρεις, και με λιγα λογια σας σκιαξομε απο το πλιατισικοςας και το βαστοτμε εμεις. Αν θελεις σου το δειχνουμε εδω μεσα. Και, Φαλσταφ, κουβαλησες τ' αντε-ρασου τοσο γληγορα, τοσο επιτηδεια, μουγκριζες αμαν, και ολο ετρεφες και μουγκριζες, οσο ποτες ετσι δεν ακουσα δαμαλακι. Τι ραγιας, μωρε, εισαι εσυ που πηγες και τσικουρεφες ετσι το σπαθισου και λες εγινε στη μαχη ; Τι πονηριες, τι τεχνες, τι τρυπες τωρα θα βρεις οπου να κρυψεις την ορθα-νοιχητησου αφτη τη ντροπη ;

ΠΟΝΓΣΗΣ

Ελα ν' ακουσουμε, Τζακ, τί πονηρια θα βρεις τωρα.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Μα την ψυχημου, σας καταλαβα οπως η μανα που σας γνησε. Ομως ακουστεμε, αφενταδεσμου. Τεριαζ; γω να ματωσω το διαδοχο ; Να ριχτω του αληθινου του πριγκηπα ; Το ξερεις, εγω κι' ο Ηρακλης ειμιστε ενα και το αφτο. Ομως φυλαξο απο ενστιχτο. Αληθινο πριγκηπα λιονταρι δεν αγγιζει. Το ενστιχτο εινεπραμα σοβαρο, και εγω δειλιασα απο ενστιχτο. Απο τωρα θα σφβουμαι και τον εαφτομου και του λογουσου, τον εαφτομου σαν αλη-θινο λιονταρι και του λογουσου σαν αληθινο πριγκηπα. Μα στην τιμημου, παιδια, χαιρουμαι που εχετε τα χρηματα. (Στην ξενοδοχαινα μεσα). Ξενοδο-χαινα, το συρη στις πορτες. Γρηγορειτέ και προσφχεστε γρηγορειτε αποψε, προσεφχεστε αβριο. Παληκαρια, παιδια, πατριωτες, χρυσες καρδιες, καθε

τιτλος αδερφικος ας σας στολιζει. Τι λετε, να μην ξεφαντωσουμε ; Να μην παιξομε κανα παιχνιδι της στιγμης ;

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Δεχομαι, κι' υποθεση που τοκοφες στα τεσφρα.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τωρα αφτα ασ' τα πια, να σε χαρω, Χαλ, αν μ' αγαπας.

Ερχεται η ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ
ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ

Ω Παναγιαμου, καλεμου πριγκηπα.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τι επαθες, καλημου ξενοδοχαινα ; Τι με θελεις ;

ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ

Να, μιλορδε, ενας αξωματικος της Αβλης στεκει οξω και θελει να σου μιλησει. Λει ερχεται απο τον πατρασου.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τι ειδος ανθρωπος ;

ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ

Ηλικιωμενος.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Τι ζηται η σοβαροσυνη οξω απο το στρωματης μεσανυχτα ορα ; Να πω γω να τους δωσω την απαντηση ;

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ναι παρακαλω, Τζακ.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Θα δεις θα σου τονε στειλω αναβλα. (Φεβγει).

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Λοιπον, παληκαριαμου, δεν εχει λογο, πολεμησατε λαμπρα. Εσυ Πετο, καθως και συ Βαρδοφλη, λιονταρια κι' οι διο. Πηρατε δρομο απο ενστιχτο, δεν αγγιζετε αληθινο πριγκηπα. Οχι, απαγε.

ΒΑΡΔΟΦΛΗΣ

Ναι, ετρεξα οταν ειδα πως απο δω παν κι' αλοι.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τωρα πεσμου σοβαρα, πώς τσικουριστηκε το σπαθι του Φαλσταφ ;

ΠΕΤΟΣ

Να, το τσικουρεψε με το λαζοτου. Λει θα σε κανει να πιστεφεις οτι πως ετυχε οταν πολεμουσε. Και μας καταφρε και εμας να κανουμε το ιδιο.

ΒΑΡΔΟΦΛΗΣ

Ναι, και να γκατσουνισουμε τη μυτη με τσικουνιδες για να ματωσουν. Επειτα να πασαλειψουμε τα σκουτιαμας, κι' υστερα να παιρνομε ορκο πως ειταν αιμα απο τους ταξιδιωτες. Εκανα οτι δε μουτυχε εφτα χρονια τωρα κοκινησα οταν ακουσα τις τερατοπονηριεστου.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Μα νά ερχεται ο λιγνός ο Τζακ. Ερχεται ο πετσής και κοκαλός. Πώς τα παμε, γλυκόμου μπαμπαστρώμα ; Τζακ, ποσός καιρός τώρα παει που δεν είδες πια το γονατούσου ;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Το γονατούσου ; Όταν είχα σαν τα δικασού χρόνια, Χαλ, μητε αητού νυχι δεν είταν σαν τη μεσημου. Μπορούσα να συρθώ μέσα απο το δικτυλιδι του δεσποτη. Μα αναθεμασάς στεναγμοί και νιερτιι ! Φουσκωνετε τον ανθρώπο σαν τουμπανο ! . . . Κατι διαολομανιατα βγηκινε. Ένας αξωματικός ηρθε απο τον πατερασου' πρέπει να πιάς στην Αβλη το πρωί. Εκείνος ο μουρλος απο το βορά, ο Περσης, κι' ο αλος απο τη Γουάλια, αφτός που σάπισε το Βεελζεβουλ στο ξυλο, αφτός που κερατώσε τον Εωσφορο κι' εκανε το Σατανα ναν του ορκιστει πιστη υλακη, αφτός . . . Να παρει η οργη πως τον λενε ;

ΠΟΝΤΣΗΣ

Ο Γλεντοβερ ;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Γλεντοβερ . . . Γλεντοβερ . . . Μαλιστα αφτός, κι' ο γαμπροσου ο Μορτιμερ κι' ο γερο Νορθλαντ, κι' εκείνος ο σερπετός ο Σκοτός των Σκοταων, ο Δουγλας, που τρεχει με το αλογοτου ισια απανου στο βουνο ορθοκοφια.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Αφτός που τρεχει έτσι στα τέσσερα και με το πιστολι απο τη σέλα χτυπάει σπουργιτη στο φτερο ;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Το πετυχές.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Έτσι μητε εκείνος το σπουργιτη.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Λοιπον αφτουνου του μασκαρα του το λει μεσατου, δεν τρεχει.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τί μασκαρας εισαι συ λοιπον που τον παινεσες τόσο ;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Με το αλογοτου, κουκο, γιατί με τα πόδια ενα βημα δε σαλεβει.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ναι, σαλεβει, Τζακ, απο ενστιχη .

ΦΑΛΣΤΑΦ

Απο ενστιχη ; Το παραδεχουμαι. Λοιπον είναι κι' αφτός εκει, κι' ένας Μορδακος, και μια χιλιαδα ακομα Σκοτοσκουφηδες. Ο Γουρστερ ξεκαψε κιολας αποψε. Του πατερασου τα μουστακια ασπρισαν όταν ταμαθε. Πώς μπορούσε παλι ο κοσμος να σου διαλεξει τρεις τέτιους οχτρούς καθως αφτό

το σατανα το Δουγλα, αφτό τον πειρασμο τον Περση και το διαολο αφτό τον Γλεντοβερ ; Δεν εχεις φοβούς και τρομαρες ; Το αιμασου δεν παγωνει ;

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τιποτα, μου λειπει λιγο απο το δικοσου το ενστιχητο.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Καλα, μα θα φας κατσαδες απο κεινες όταν αφριο παρουσιαστεις μπροστα στον πατερασου. Έτσι που σου θελω το καλοσου, μελετα καμια απαντηση.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Στασου εσυ εκει, κανε τον πατεραμου και ξετασεμε τη διαγωγημου.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ναν τον κανω θελεις ; Παει καλα. Αφη τη καρφιλα ο θρονοςμου, αφτός ο λαζος σκηφτρομου, κι' αφτό το μαξιλαρι στεμαμου. Και τώρα αν η φλογα καθε αρετης δε μαραθηκε μεισου, τώρα θα συγκινηθεις. Δωσ'μου ενα κρασι για να κοκινησουνε τα ματια μου και να φαινουμαι κλαμενος, γιατί πρέπει να μιλω φαρμακωμενα.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Αρχιζω. Νά ο τεμεναςμου.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Και νά το λογιδριομου. Μιλορδοι, σταθετε παραπερο.

ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ

Ω Χριστε, αφτό 'ναι παιχιδι καθαφτο.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Μη μου κλαις, γλυκιαμου ρηγισσ. Ματαια σταζουνε τα δακριασου.

ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ

Παναγιαμου, πως κραται το σοβαροτου!

ΦΑΛΣΤΑΦ

Στο Θεοσας, μιλορδοι, συνδεψτε ως οξω τη θλιμενημου βασιλιστα, γιατί δακρια κοντοκρυτου την πλημηρα των ματιώντης.

ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ

Ω Χριστε, πώς το κανει ! Απαφιλαχτα σαν και κεινους τους πορνοθεατρινους.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Σωπη, καλημου κανατα, σωπη, χρυσομου ουζακι. Διαδοχε, δε με παρξενεβει μοναχα το που περνας τις ωρεςσου, παρα και οι συντροφαι γυρωσου. Δεν είναι η νιοτη χαμομηλι, που όσο το πατας τόσο πληθαινει' τη νιοτη όσο τη σπαταλεβεις τόσο και θρυματιζεται. Πως εισαι παιδιμου, μερος εχω της μανας σου το λογο, μερος και τη δικημου ιδεα, μα καθαφτο ενα τσαχτινικο παιξιμο του ματιου, ενα παλαβο κρεμασμα του αχειλιου σου κατω, αφτα με βεβαιωνουν. Αν λοιπον εισαι παιδιμου, εδω ερχεται το ζητημα. Πώς, αφτα με βεβαιωνουν, να σ' αναθεμαται ο κοσμος ; Τεριαζει ο δοξασμενος ηλιος του ουρανου να σουφτουκεβει και να τρωει βρουβες ; Ρωτημα που δε θελει

απάντηση. Ταιριαζει ο κλεινος διαδοχος να κατανησει κλεφτης και να βου-
ταιι πουργια . Ρωτημα που θελει απαντηση. Εχει ενα πραμα, Διαδοχε, που
πρεπει ναν τ' ακουσεσ και σε πολους του τοκουμασ ειναι γνωστο, με το
ονοματου πιασ. Αφτη η πιασ, οπως βεβαιωνουν οι σοφοι του παλιου καιρου,
λειαζει, ετσι κι' οι συντροφιασ σου. Γιατι, παιδιμου, τωρα δε σου μιλαω
πιωμενος παρα δακρυσμενος, οχ χωρατα παρα φαριακωτα, οχι μοναχα με
λογους παρα και με καημους. Ωστισο εχεις εναν εναρετο ανθρωπο που συχα
τον παρατηρησα στη συντροφιασου, μα δεν ξερω το ονοματου.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τί ειδος ανθρωπος, παρακαλω, μεγαλειοτατε ;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ενας συσταζουμενος σεμνοπρεπος αληθια αντρασ, και παχοφερνει. Καλο-
καρδη θωοια, τερπνο ματι, αρχοντικοτατο παραστημα. Τα χρονιατου καμ α
πενηταρια θαρω, η μα την ψυχη μου κοντεβει και τα εξηντα, Τωρα θυμα-
μαι τ' ονομα του, τονε λενε Φαλσταφ. Αν αφοσ ο αντρασ γυναικολογαι, τοτεσ
γελιαστικι, γιατι στην οψητου εγω βλεπω ζυγγραφισμενη την αρετη. Αν
λοιπον εκ του καρπου γινωσκεται το δεντρον, οπως ο κερποσ εκ του δεντρου
γινωσκεται, τοτεσ το συμπερινω ακραδαντα, ιχει αρετη μεσα του αυτοσ ο
Φαλσταφ. Μην τον αποχωριστεις, διωξε τουσ αλουσ. Και τωρα ξεμολογησου,
αταχτε κατεργαμικο, πού εισουνα ολο αφο το μηνι.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ετσι μιλουν οι βασιλιαδεσ ; Στασου εου εκει, και γω κανω τον πατερα μου.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Οριστε, να ξεθρονιαστω! Αν τον κανεις τοσο σοβαρα, τοσο μεγαλοπρεπα,
λογια και ουσια, κρεμασε με απο τα ποδια σαν αρνι πασκαλιατικο.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Καλα, νά, καθησα εδω.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Και εγω στεκω εδω. Εσεισ αφεντοπουλι μου, κρινετε.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τωρα πεσμου, Διαδοχε, απο πού ερχ-σαι ;

ΦΑΛΣΤΑΦ .

Απο το Ιστιπ, αρχοντα μου.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τα παραπονα που ακουω για σενα ειναι λυπηροτατα.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Οχι οχι, μιλορδεμου, ειναι ψεφτιεσ . . . Τωρα θα μου φασ τσιμπιεσ,
πριγκηποπουλομου, και θα δεισ.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ορκουσ μου παιρνεις, κακοχαρο παιδι. Στο εξησ δε θελω να σε ξερω. Σε
πηρεσ οβαρνα η αχαρδσυνη. Ειασ μπαμπουλισ σε τριγυρναι, με μορφη σαν

ενασ χοντροσ μπαμπουεροσ, ενασ ανθρωποσ εικοσι κανταρια ειναι ο συντρο-
φοσσου. Γιατι εχεισ φιλιεσ μ' εναν τετιο κορμιο ζουμιαρη, τετιο αμπαρι χτη-
νωδιεσ, τετιο πρησμενο ογκο υδροπληκιεσ, αφτη την κολοσσια βαρελα, αφτη
τη στοιβαγμενη σεντουκα αντρα, ενα ολοκληρο βοδι ψητο με κοιλια παρα-
γιομισμ-νη καστανι, αφτη το σεβασμιο ξετσιπωμα, αφτη τη ψαρομαλη ανο-
για, αφτη τη μανα μεπερμπαντια, αφτη τη χρονοφορτωτη αλαφροπετρα ; Τί
αξιζει αφοσ παρα να δοκιμαζει κρασια και ναν τα κατεβαζει ; Πού πιδεξιουσ
και παστρικοδουλησ παρα καλονια να κοματιαζει και να χαφτει ; Πού ανοι-
χτοματιησ παρα σε πονηριεσ ; Πού πανουργοσ παρα σε μεπερμπαντιεσ ; Πού
μεπερμπαντησ παρα παντου ; Πού αξιοσεβαπτοσ παρα σε τιποτα ;

ΦΑΛΣΤΑΦ

Παρακαλω τη χαρησου, να καταλαβω. Πιό λει η μεγαλοσυνησου ;

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Εκεινο το σιχαμενο βαρυποινιτη που ξεμαλιαζει νεολαια, εκεινο τον ασπρο-
γενη γεροσάτανα, το Φαλσταφ.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Αφεντημου, τον ανθρωπο τονε γνωριζω.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ξερω πως τον γνωριζεισ.

ΦΑΛΣΤΑΦ

Ομως να πω πως του ξερω περισσοτερο κακο παρα του εαφτουμου, θα
πει να πω περισσοτερο παρ' οτι ξερω. Το πως ειναι γεροσ . . . κριμαστο κρι-
μασ . . . τα ασπρατου μαλια το μαρτυρινε, αλα πως ειναι . . . με το συμπα-
θιο της αφεντιασ σου . . . γυναικιάσ, αφο το λεω και το ξαναλεω, οχι. Αν το
κρασι ειναι εγκλημα, ο Θεοσ να βοηθαι τουσ αμαρτωλουσ. Αν γερατιά και
καλη καρδια ειναι αμαρτια, τοτεσ ενα σωρο βλαμακια που ξερω θα πανε
στην κολαση. Αν το παχοσ ειναι μισητο, τοτεσ ασ αγαπουμε τισ αγελαδεσ τισ
ισχνεσ του Φαραω. Οχι, καλεμου αφεντη, ξερισε τον Πετο, ξερισε τον Βαρ-
δοφλη, ξερισε τον Ποντιη. Μα το γλυκομασ το Τζακ Φαλσταφ, τον αγα-
θομασ το Τζακ Φαλσταφ, τον τιμιο Τζακ Φαλσταφ, τον ατρομητο Τζακ, και
για τουτο πιο ατρομητο γιατι ειναι γεροσ ο Τζακ Φαλσταφ, αφο τον μην τον
διωχ-εισ απο τη συντροφια του παιδιουσου, μην τον διωξεισ απο τη συντρο-
φια του γιουσου. Διωχνεισ τον παχουλο Τζακ, και διωχνεισ ουλο το ντουνια.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ναι, θα τον διωξω. Ετσι θελω (Ακουγεται χτυποσ).

Φευγει η ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ και ο ΒΑΡΔΟΦΛΗΣ.
Ο ΒΑΡΔΟΦΛΗΣ ξαναγυριζει τρεχατοσ

ΒΑΡΔΟΦΛΗΣ

Ω μιλορδε μιλορδε, ο αστυνομοσ μ' ενα κολοσαιο αποσπασμα στεκει στη
μπασια.

Φ Α Λ Σ Τ Α Φ

Οξω απο δω, τενεκε. (Προς το ΔΙΑΔΟΧΟ). Ας τελιωσουμε εμεις την παρασταση. Εχω πολλα να παινεσω αφεν τον Φιλισταφ.

Ξαναγυριζει η ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ βιαστικα.

ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ

Ω Χριστεμον, μιλορδε μιλορδε!

Φ Α Λ Σ Τ Α Φ

Παλι παλι ; Το πηρε ο διαβολος και το σηκωσε, τι τρχει ;

ΞΕΝΟΔΟΧΑΙΝΑ

Ο αστυνομος κι' ολο το αποσπασμα ηρθανε να ψαξουν το καταστημα. Ναν τους ανοιξω ;

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ναι, ανοιξετους.

Φ Α Λ Σ Τ Α Φ

Δεν ακους, Χαλ ; (Εξακολουθωντας την παρασταση) Ποτεσου ενα αληθινο μαλαμα να μην το πεις καλλικιο, οπως και συ εισαι κατι βαθος παλαβος, αν και δεν σου φαινεται.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Πηγαινε κρυψου πισω απο το χωρισμα, οι αλοι ας ανιβουν απανου. Τωρα, παιδια, εμπρος ! Αληθινο προσωπο και καλη συνειδηση.

Φ Α Λ Σ Τ Α Φ

Αφτα τα ειχα μια φορα, τωρα, παλιωσαν, κι' ετσι παω να κρυφτω.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Φερχτε μεσα τον αστυνομο. (Φεβγουν ολοι εξον ο ΔΙΑΔΟΧΟΣ κι ο ΠΟΝΤΣΗΣ. Ερχεται ο ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ κι ενας αγωγιατης). Τωρα, κυριε Αστυνομε, τι αγαπας ;

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ

Πρωτα συμπαθαμε, μιλορδε, ενα κυνηγητο καταποδι κυνηγησε μερικους ανθρωπουςας ως μεσα εδω.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Τι ανθρωπους ;

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ

Εναςτους πολυ γνωστος, μιλορδεμου, ενας ανθρωπος παχης χοντρος.

ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ

Παχης σα βουτυρο.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Σας βεβαιωνω, αφτος δεν ειναι δω, γιατι εγω οτι τον εστειλα σε θελημα. Και σου δινω, κυριε αστυνομε, το λογο μου, αβριο μεσημερι σου τον στελνω να απολογηθει σ' οτι τον κατηγορουν. Ετσι, παρακαλω αφισεμας.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ

Πιλυ καλα, μιλορδε. Διο κυριοι λενε πως τους ληστεψε τρακοσα ταλαρα.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ
Ισως. Αν εκλεψε αφτους τους ανθρωπους, θα δωσει λογο. Εστι τωρα στο καλο.

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ

Καληνυχτα, μιλορδεμου.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Νομιζω καλημερα, δεν ειναι ετσι ;

ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ

Αληθια, μιλορδε, θαρω ειναι διο η ωρα.
Φεβγει ο ΑΣΤΥΝΟΜΟΣ κι ο ΑΓΩΓΙΑΤΗΣ

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ο λιγδιαρης ειναι γνωστος σα Μητροπολη. Φωναξε τον.
ΠΟΝΤΣΗΣ

Φαλοσαφ ! Βαθια κοιμισμενος πισω απο το χωρισμα και ροχαλιζει σα γουρουνι.

ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ακουτον, πως ανασαινει βαρια. Αφισετον κι' ας κοιματα ως να ξημερωσει. Το πρωι θα πηγαινω στην Αβλη. Πρεπει ολοι να παμε στον πολεμο, και συ, Ποντση, θα διορισεις σε εντιμη θεση. Αφτου του χοντρελα θαν του δωσω ενα σωμα πεζικο, ξερω εκατο βηματα δρομος θα τον αποτελιωσει. Ελα να με βρεις το πρωι. Λοιπον στο καλο, Ποντση.

ΠΟΝΤΣΗΣ

Σε προσκυνω, καλεμου μιλορδε.

σθηνική και πάντα εξημεμένη. Τὸν παλιὸ καιρὸ εἶχε δημιουργήσει πολλά ζητήματα στὶς ἀκτὲς τοῦ Βοσπόρου κ' εἶτανε ξακουστὴ σ' ὅλην τὴν Πόλη γιὰ τὴν ὁμορφιά της καὶ τὸ πνεῦμα της, μὰ, σὰν πέρασε μιὰ ὀρισμένη ἡλικία, τραβήχτηκε ἀπὸ τὸν κόσμον κ' ἔγραφε γαλλικοὺς στίχους ἢ διηγότανε ἱστορίες ἀκατανόητες καὶ τρομαχτικές.

Ὅταν δὲν ἔπαιζα μὲ τοὺς συγκατοίκους μου τοῦ ξενοδοχείου, τῶσκανε στὶς προκυμαῖες κ' ἀντάμωνα λογιῶ-λογιῶ ἀγνωστα παιδιὰ, χωριατόπαιδα καὶ ψαρόπαιδα τὰ περισσότερα. Ὅργανωνα μαζί τους ἀτέλειωτα παιχνίδια, κλέφτικα καὶ πολεμικά, καὶ τὰ Θεραπειὰ ἀντιλαλοῦσαν ἀπὸ τὶς φωνές μας. Εἶχα ὅμως τὴν ἀπαιτησιὴ νὰ κάνω τὸν ἀρχηγό, ἀν καὶ εἶμουν ἀπὸ τοὺς πιὸ μικροὺς τῆς παρέας. Δὲν ἀναγνώριζα μῆτε τὶς διακρίσεις τῆς ἡλικίας, πού εἶναι ὥστόσο πολὺ σεβαστὲς στὸν παιδικὸ κόσμον, μῆτε τὰ δικαιώματα τῆς πλειοψηφίας, μῆτε καμμιά γνώμη ἔξω ἀπὸ τὴ δική μου, κ' ἐννοοῦσα πάντα νὰ διευθύνω κατὰ τὸ κέφι μου. Οἱ παράλογες αὐτὲς φιλοδοξίες μου προκαλέσανε γρήγορα πολλὲς κομματικές διαιρέσεις καὶ ἀντιζηλίες. Μιὰ μέρα, καθὼς περνοῦσα μοναχός μου ἓνα μικρὸ γεφύρι, τρία παιδιὰ πού μὲ παραμόνευαν ἴσως, μὲ σταματήσανε καὶ μὲ ξυλοφορτώσανε. Ἀντιστάθηκα μ' ὅλα τὰ δυνατά μου, μὰ δὲν μπόρεσα νὰ τὰ βγάλω πέρα. Εἶταν τὸ πιὸ γερὸ ξυλοκόπημα τῆς ζωῆς μου, τουλάχιστο ὡς αὐτὴν τὴ στιγμή πού γράφω, γιὰ τὸ μέλλον φυσικὰ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ προδικάσει. Ἐκλαιγα πολλὴ ὥρα ἀπὸ φιλότιμο. Οἱ φίλοι μου τοῦ ξενοδοχείου, σὰ μὲ εἶδανε ξεσκισμένο, δαρμένο καὶ κλαμένο, κίνησαν νὰ μὲ ἐκδικήσουν. Ἐγιναν ἔρευνες, ἀνακρίσεις, μαρτυρικές καταθέσεις, μὰ χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα.

Ξαναβρῆκα ἓναν ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου, τὸ χειμῶνα, στὸ σχολεῖο, στὸ θρυλικὸ Λύκειο Χατζηχρήστου, στὴν πλατεία τοῦ Ταξιμοῦ. Μὲ πλησίασε στὸ διάλειμμα, στάθηκε μπροστά μου καὶ μὲ κοίταξε καλὰ μὲς στὰ μάτια.

— Μὲ θυμᾶσαι ; ρώτησε.

— Σὲ θυμοῦμαι, εἶπα.

Κοιταζόμεσταν ἔτσι λίγη ὥρα, προκλητικὰ κ' ἀπειλητικὰ, σφίγγαμε τὶς γροθίτσες μας, ἔτοιμοι ν' ἀρπαχτοῦμε ξανά. Δὲν ἀρπαχτήκαμε ὅμως. Δώσαμε τὰ χέρια σοβαρότατα καὶ κάναμε εἰρήνη. Ἔτσι μᾶς ἤρθε, δὲν ξέρω γιὰτί.

Στὸ ξενοδοχεῖο τῶν Θεραπειῶν ἓνας μεγάλος νέος, ντυμένος πάντα στὰ ἄσπρα, μοῦ ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ μὲ θεωρεῖ φίλο του. Μ' ἔπαιρνε συχνὰ στὸν περίπατο μαζί μ' ἄλλους νέους καὶ κοπέλλες, πού φλυαροῦσανε καὶ φλερτάρνε μὲ πολὺ κέφι. Τοὺς ἀκολουθοῦσα προθυμότερα στὶς ἀκρογιαλιές ἢ κάτω ἀπὸ τὶς πυκνὲς δεντροστοιχίες, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας. Ὅταν γελοῦσαν, γελοῦσα κ' ἐγώ, χωρὶς νὰ ξέρω ἀκριβῶς τὸ γιὰτί, ἔτσι γιὰ νὰ ἐκδηλώσω τὴν ἀτομικότητά μου. Τοὺς πείραζα, θορυβοῦσα, ἔκανα ἕτι περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι μου γιὰ νὰ τοὺς ἀναγκάσω νὰ μὲ λάβουν ὑπ' ὄψη, γιὰ νὰ ἐπιβληθῶ. Κυρίως ὅμως προσπαθοῦσα νὰ καταλάβω τί νόημα εἶχαν οἱ κουβέντες τους, καὶ τὰ καμώματά τους, γιὰτί ἄρχιζε κιόλας νὰ μ' ἐνδιαφέρει βαθύ-

τατα τὸ θέαμα τῶν ἀνθρώπων. Δὲν τοὺς καταλάβαινα βέβαια πολὺ καλὰ, αἰσθανόμενον τὴν ἀπόσταση, πού μὲ χώριζε ἀπ' αὐτούς, ἀλλὰ, καλομαθημένος ἀπὸ τὴν προνομιούχα θέση μου στὸ ξενοδοχεῖο, εἶχα τὴν ἀκλόνητη πεποίθηση πὼς εἶμουν ἓνα σημαντικό πρόσωπο τῆς συντροφιάς καὶ πὼς χωροστοῦσαν ὅλοι νὰ μοῦ τὸ ἀναγνωρίζουν.

Μὲ πῆγαιναν καὶ στὸ τέννις, ἔτρωχα καὶ κυνηγοῦσα τὶς μπάλles ἢ καθόμουν μὲ τὶς ὄρες σὲ μιὰ γωνιά, συλλογισμένος, καὶ τοὺς ἔβλεπα νὰ παίζουν καὶ νὰ γελοῦν. Συμπαθοῦσα τοὺς νέους πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ κορίτσια, συνεννοοῦμαι καλύτερα μαζί τους καὶ μοῦ ἄρχιζε νὰ δνειροπολῶ τί σπουσυνεννοοῦμαι καλύτερα μαζί τους καὶ μοῦ ἄρχιζε νὰ δνειροπολῶ τί σπουδαῖα πράγματα ἔμελλα νὰ κάνω διὰν θὰ εἶχα τὸ μπόι τους καὶ τὴν ἡλικία τους. Καὶ τὰ λόγια τους μοῦ φαινόταν πιὸ σοβαρά, πιὸ οὐσιαστικά, πιὸ ἐνδιαφέροντα, καὶ σὰ μοῦ μιλοῦσανε τοὺς ἄκουγα μὲ προσοχὴ καὶ προσπαθοῦσα νὰ τοὺς ἐμπνεύσω ἐμπιστοσύνη, νὰ τοὺς δείξω πὼς κ' ἐγὼ εἶμαι ἀντρας καὶ ξέρω νὰ φέρουμαι σὰν ἀντρας. Μὰ οἱ κοπέλλες μ' ἐκνευρίζανε καὶ συχνὰ μοῦ εἶταν ἀποκρουστικές.

Αἰσθανόμενον στὸ ὕφος τους, στὸ βλέμμα τους, στὶς κινήσεις τους, κάτι πολὺ ἄστοχο καὶ φευγαλέο, πού μὲ ἀνησυχοῦσε, κάτι πολὺ δόλιο καὶ προδοτικό, πού μ' ἔκαμε νὰ ἐπανασταθῶ. Τὰ λόγια τους μοῦ φαινότανε μπόσικα, τὰ γέλια τους ψεύτικα, ἡ διαγωγή τους ἀνισόρροπη καὶ ἀκατανόητη, ἡ στάση τους ἀπέναντί μου ἀναιδέστατη. Δὲν ἐννοοῦσαν νὰ μὲ λάβουν ὑπ' ὄψη στὰ σοβαριά, νὰ μοῦ δώσουν σημασία. Ἰσια-ἴσια μὲ θυμώνανε, μὲ κοροιδιότανε. Κι' ὅταν πάλι μὲ καλοπιάνανε καὶ μὲ χιτῆδύανε εἶχα τὴν ἐντύπωση πὼς ἤθελαν νὰ μὲ πνίξουν ἢ νὰ μὲ φαρμακώσουν. Στὴ φαντασία μου παρομοίαζα τοὺς ἄντρες μὲ τοὺς σκύλους καὶ τὶς γυναῖκες μὲ τὶς γίτες. Ἀγαποῦσα κ' ἐκτιμοῦσα τὸ καλόβολο καὶ τίμιο σκυλί. Μισοῦσα, περιφρονοῦσα καὶ φοβόμουν τὴν ἀναντρη, τὴν ἀσπλαγην καὶ ἐξοσιπωτὴ γάτα μὲ τὰ ὑποῦλα νύχια.

Μιὰ μέρα, στὸ τέννις, ὁ ἀσπροντυμένος νέος μὲ πλησίασε μαζί μὲ μιὰ κοπέλλα.

— Σᾶς ἀρέσει ὁ φίλος μου ; ρώτησε δείχνοντάς με.

— Δὲν ἀγαπῶ τὰ μικρὰ ἀγώρια — οὔτε τὰ μεγάλα, ἀποκρίθηκε ἐκείνη περιφρονητικὰ, τονίζοντας τὶς τελευταῖες λέξεις μὲ παγερὴ χαιρεκακία.

Σηκώθηκα ἀπάνω, ἔξω-φρενῶν ἀπὸ τὸ θυμὸ, ἔτοιμος νὰ προκαλέσω ἐπεισόδιο. Αἰσθανόμενον μεγάλη ὄρεξη νὰ τῆς ριχτῶ, νὰ τῆς σκίσω τὸ φουστάνι, νὰ τῆς πετάξω χάρματα, μὰ μὲ σταμάτησε τὸ ὕφος τοῦ φίλου μου. Ἔμοιαζε τόσο ντροπαλός, τόσο περιλυπὸς καὶ ἀποκαρδιωμένος, πού νόμισα πὼς ἤθελε νὰ ἀρχίσει τὰ κλάματα.

— Ἐγὼ ὅμως ἀγαπῶ τὰ κορίτσια, ἀποκρίθηκε, ἀγαπῶ πάρα πολὺ τὰ κορίτσια.

Ἔμεινα ἀπολιθωμένος γιὰ μιὰ στιγμή. Τί νόημα εἶχε ἡ τόση θλίψη, ἡ τόση ἐπιείκεια καὶ γενναιοδωρία, ἡ τόση ὑποταγὴ τοῦ νέου μπροστά σ' αὐτὴν τὴν στρίγλα ; Γιὰτί δὲν τὴν ἔβριζε, δὲν τὴν ἐδιώχνε, μόνο τῆς ἔλεγε τόσο

καλά λόγια και την κοίταζε με τέτοια μούτρα, σά φταίστης και σάν υπηρέτης: Δέν κυταλάβαινα. Δάμασα την αγανάκτησή μου κ' έφυγα κεις ένδειξιν διαμαρτυρίας, όπως λένε οι κοινοβουλευτικοί.

"Άλλοτε πάλι πηγαίναμε μόνοι ό φίλος μου κ' εγώ και μιλούσαμε για τὰ αυτοκίνητα, πού είταν ακόμα ένα εξαιρετικό φαινόμενο και μās έκαναν μεγάλη έντύπωση.

Ό φίλος μου έλεγε:

— Έγώ θά κίνω ένα αυτοκίνητο πού θά πηγαίνει και στη στεριά και στη θάλασσα.

— Πώς θά γίνει αυτό; ρωτούσα.

Κι' ό φίλος μου εξηγούσε, μ' όλες τις λεπτομέρειες, τή λειτουργία αυτής τής καινούργιας μηχανής, πού έμελλε νά εφεύρει. Νομίζω πώς τὰ πίστευε σοβαρά όλα αυτά γιατί, όσο μεγάλος κι' αν μου φαινότανε, κι' αυτός παιδί θά είτανε.

— Θα παίνομε από δω πτό αυτοκίνητό μου, έλεγε, θά περνούμε τó Βόσπορο και θά πηγαίνομε αντίκρυ, στην Άνατολή, και θά τραβοῦμε όπου θέλουμε, όλον τόν κόσμο θά μπορούμε νά τόν γυρίσουμε...

Άντίκρυ ξετυλιγότανε ή όχη τής Άσίας, καταπράσινη, με χίλιω λογιώ πράσινα, με τὰ κόκκινα χωριά και τὰ λευκά παλάτια παρατεταγμένα απάνω στη θάλασσα, πλουσιοπάροχη, γοητευτική και άγρια. Τό μυστήριό της μās τρώμαζε και μās τριβοῦσε. Νιώθαμε νά απλώνεται πίσω της ένας άπεραντος κόσμος, δλότελα διαφορετικός από τó δικό μας, με παραμυθένια λαμπρότητα, γεμάτος κρυμμένες, ανείπωτες απολαύσεις και προδοτικούς κινδύνους σέ κάθε βήμα. Όσο μικρός και άνήξερος κι' αν είσαι, ή γειτονιά τής μεγάλης και μυστηριακής Άσίας δέν μπορεί νά μη σ' επηρεάσει, σου μεταδίδει κάποιο ανατριχιαστικό μαγνήτισμα, πού σέ βασανίζει σέ ορισμένες στιγμές σάν επιάλλη.

— Έχει πολλά φίδια εκεί *αντίκρυ*; ρωτούσα ανήσυχος.

Δέν ξέρω γιατί, έβλεπα πάντα κ' εξακολουθώ νά βλέπω πολλά φίδια κουλουριασμένα μες στά τοπεΐα, στη χλιδή, στους ναούς τής Άσίας και μες στά δσάλευτα πάθη της.

Τελικά προτιμούσα νά μην πάω *αντίκρυ*.

— Αυτό δέν μπορεί νά γίνει, αποφαινόμεν με πολλή συλλογή.

"Όχι βέβαια, δέν είτανε δυνατό νά υπάρξει τó αυτοκίνητο πού νά πηγαίνει και στη στεριά και στη θάλασσα. Κ' είτανε καλύτερα νά μην υπάρξει.

Ό φίλος μου έπίμενε στην άποψη του:

— Κάθε φορά πού κάποιος θέλει νά κάνει κάτι καινούργιο, όλοι λένε πώς δέν μπορεί νά γίνει. Έτσι λέγανε και για κείνον πού ήθελε νά κάνει τó αυτοκίνητο πού πάει μονάχα στη στεριά...

— Αυτό δέ θά γίνει, ξανάλεγα.

Ξεχνιόμουν όμως πολλή ώρα κοιτάζοντας *αντίκρυ* κι' όνειροπολούσα τὰ

περίεργα πράματα πού μπορούσαν νά μās συμβούν εκεί-πέρα, αν τυχόν ξεκινούσαμε ποτέ γι' αυτό τó παλαβό ταξίδι. "Άλλοτε πάλι πλανιόμουνα μοναχός μου μες στόν κήπο τού ξενοδοχείου, φριβισμένος μα και γοητευμένος από τὰ πανύψηλα δέντρα, από την πυκνή και σκιερή βλάστηση κι' από τὰ άτέλειωτα στερηφογυρισμένα μονοπάτια του. Δέν είταν ένας κήπος, είταν πολλοί, κρεμασμένοι ό ένας απάνω στόν άλλον, όλένα ψηλότερα. Ποτέ δέ βρήκα πού τελείωνε. Περπατούσα στην τύχη, όπου βγει, περνούσα σπηλιές και τρεχάμενα νερά, ανέβαινα πέτρινες σκάλες σκεπασμένες με κισσούς, χανόμεν μες σέ μικρά δάση και σέ άνθώνες. Τὰ λουλούδια είτανε χυμένα παντού, με βασιλική άφθονία, άνάκιστα μ' όλων τών ειδών τὰ άγριόχορτα, κάτι λουλούδια πελώρια, βαριά, μεδυσιτικά. Είτανε σάν παραμύθι. Τὰ δυνατά άρώματα, ή βαθιά σιγή, τó μυστήριο τού μεγάλου κήπου με ναρκώνανε, περπατούσα σάν ύπνοβίτης δίχως νά συλλογίζομαι τίποτα, δίχως νά με μέλλει πού πηγαίνα. Μά ξαφνικά αισθανόμουν τρομερά μόνος κ' έρημος, μες σ' αυτούς τούς άγνωστους κόσμους, μακριά από κάθε ανθρώπινο βλέμμα, κάθε ανθρώπινη άλληλεγγύη, κι' άγριεύομουν. Συλλογίζομουν και τὰ φίδια και μ' έπιανε δέος. Έφευγα τότε τρεχάλα πρós τó κονάκι τού Φενερλή πασά, γυρνούσα πάλι άνάμεσα στους φίλους μου, λαχανιασμένος και κάθιδρος. Μ' έπαιρναν από τó χέρι, με συμβούλευαν:

— Νά μην απομακρύνεσαι πάλι γιατί ό κήπος έχει φίδια.

Τό βράδι, πριν κοιμηθώ, κοίταξα με προσοχή κάτω από όλα τὰ έπιπλα τού δωματίου μου, παρακαλούσα νά κλείσουνε καλά την πόρτα και τὰ παράθυρα...

Έκει στά Θραπειά, γνώρισα πρώτη φορά τόν έρωτα, μιá μικρή προδιάθεση τού έρωτα, μα ίκανή νά ξεσηκώσει την ερθισμένη παιδική φαντασία μου.

Ένα βράδι πηγαίναμε περίπατο, οι γονιοί μου κ' εγώ, πρós τó Νιχώρι. Είτανε μαζί μας κ' ένας νέος, προστατευόμενος τού πατέρα μου, νεοφερμένος από τή Χίο. Λεγότανε Γιάννης και μάθαινε γαλλικά στην Πόλη κ' ήθελε νά πάει στην Εδρώπη, νά σπουδάσει, νά γίνει πλούσιος. Με κρατούσε από τó χέρι και πηγαίναμε μπροστά. Μου έλεγε τις καινούργιες γαλλικές λέξεις πού είχε μάθει και συζητούσαμε, με πολλή έμβροίθεια, ζητήματα γαλλικής προφοράς.

Έτσι φτάσαμε κάποτε σ' ένα λειβάδι κατηφορικό, πού τελείωνε μ' ένα μικρό γκερνικό, ως ένα μπόι ύψος, ίσως και λιγώτερο. Έκει κάτι παιδάκια έπαιζαν μάλλα μιλώντας γαλλικά. Σταθήκαμε όλοι νά δοῦμε τó παιχνίδι, μα ό Γιάννης, σάν πολυμήχανος Χιώτης πού είτανε, ζητώντας νά βγάλει κι' από την πέτρα ζουμί, παρακλινοῦσε προσεχτικά τὰ γαλλικά τών παιδιών και γύρευε νά μάθει κάτι. Με ρωτούσε πότε-πότε τί σημαίνει ή τάδε λέξη και προσπαθοῦσε νά την κρατήσει στη μνήμη του.

Άνάμεσα στά παιδιά πού έπαιζαν, ένα κοριτσάκι, λίγο μεγαλύτερο μου, μου έκανε άμέσως πολλή έντύπωση. Νομίζω ότι θυμούμαι πώς είτανε πού

λεπτό, πολύ ξανθό, με κάτι ξενικό στην εμφάνισή του, με μια μοναδική γλύκα στη μορφή του. Ήπαιξε ήσυχα, χωρίς φωνές μήτε τρελλά τρεχίματα, με απλότητα και με κάποια ανυπόκριτη άρχοντιά. Είχε στις κινήσεις, στο παράστημα, στους τρόπους, έναν αέρα μεγάλης κυρίας, που μου ένέπνεε πολύ σεβασμό, σά να αναγνώριζα επί - τέλους μια έξουσία ανώτερη. Είτανε σούρουπο, όπως είπα, και βαθιά γαλήνη δλόγυρα, στη φύση και στο γιαιό.

Σε λίγο συνέβηκε ένα δυστύχημα, που σά να τό περίμενα. Η μπάλλα έφευγε από τὰ χέρια τών παιδιών κι' άρχισε να κυλά γοργά στον κατήφορο, προς τόν γκρεμό. Ένα άγώρι ρίχτηκε να την προφτάσει. Τά άλλα παιδιά στάθηκαν και κοίταζαν άνήσυχα και σιωπηλά, ώσπου η μπάλλα χάθηκε από τὰ μάτια μας.

Τότε, ξαφνικά, τό κοριτσάκι έβαλε τις φωνές :

— La balle est tombée ! La balle est tombée !

Μια περίεργη άγωνία με είχε κυριέψει, όσο βαστούσε τό κνηγητό της μπάλλας, ένας μεγάλος φόβος πώς θά συμβεί εκείνη τη στιγμή κάτι κακό, κάτι ανεπανόρθωτο, που κανείς δέν μπορούσε να τό σταματήσει, γιατί τό κακό είχε μπει πιά στο δρόμο του κ' η πορεία του ήταν άκατανίκητη. Σάν αντήχησε η κραυγή τού κοριτσιού, όλόκληρο τό είναι μου συνταράχτηκε. Είταν μια κραυγή βαθιά, συγκινητική, κραυγή λαβωμένου πουλιού, που έξοκίζε σπαραχτικά τη σιαλιά της βραδιάς. Τό κορίτσι πονούσε, σπαραττούσε, εκεί μπροστά μου. Τό βλέμμα του παρακαλούσε για βοήθεια. Όρησα προς τὰ εμπρός χωρίς να ξέρω τί πηγαινα να κάνω. Μά τό χέρι της μητέρας μου μ' έσφιξε δυνατά και με κάρφωσε στη θέση μου. Ό Γιάννης έτρεχε κιάλας να σώσει την κατάσταση. Τό ψαθάκι του έπεσε χάμω και πήρε κι' αυτό τόν κατήφορο.

Τό άγώρι που κνηγούσε την μπάλλα, είτε παραζαλίστηκε από τις φωνές τού κοριτσιού, είτε δέν κατόρθωσε να κόψει τη φόρα του, σάν έφτασε στην άκρη τού μικρού γκρεμού δέν μπόρεσε να σταματήσει. Τό είδα να πέφτει μπρούμητα, με τὰ χέρια ανοιχτά, και να χάνεται. Τό καπέλλο ακολούθησε εϋτὺς άμέσως. Όλα τὰ ρουφούσε ό γκρεμνός μονομιᾶς. Τό κοριτσάκι έκλαιγε με λυγμούς.

Από δώ και πέρα δέ θυμούμαι σχεδόν τίποτα. Θυμούμαι μονάχα πώς γύρισα στο ξενοδοχείο με πολύ βαριά καρδιά και πώς ό Γιάννης μου έλεγε άργότερα ότι τό άγώρακι δέν έπαθε τίποτα σοβαρό. Ίσως να μου έλεγε και ψέματα. Μά η κραυγή τού κοριτσιού μου έμεινε πολὺν καιρό μες στα αυτιά και με τυραννούσε. Αναλογιζόμουν τό γλυκό, κλαμένο προσωπάκι, την άγωνία του και τη θλίψη του κ' επαναστατούσα, έσφ γγα τις μικρές γροθιές μου κ' ύπόφερα που δέν εἶμουν κοντά στο ξανθό κορίτσι για να τό παρηγορήσω, να τό προστατέψω, να τό υπηρετήσω. Μά οι λογισμοί αυτοί μου μεταδιδανε κιάλας μια καινούργια συγκίνηση, γλυκύτατη και βαθιά ξεκουραστική, που με γέμιζε όλόκληρο και με έλευθέρωνε από όλους τούς έρεθισμούς της φαντα-

σίας μου Όνειροπολούσα πώς εἶμουν μεγάλο άγώρι, ψηλό και δυνατό, κ' εἶμουν παντορέμος και τό ξανθό κορίτσι είταν η γυναίκα μου. Θα την κοιτάζα μες στα μάτια πολλή πολλή ώρα και δέ θα μ' έμελλε γι' άλλο τίποτα. Θα της έλεγα ιστορίες για τὰ αυτοκίνητα, που πάνε και στη στεριά και στη θάλασσα, για τη μεγάλη Άνατολή, για τὰ μακρινά ταξίδια. Θα την έφφωνα στη Θεραπεία, θα της έδειχνα όλα τὰ ώραία πράματα που ήξερα, θα τη γυρνούσα στον κήπο μου, θα τη φόρτωνα λουλούδια. Οι φίλοι μου τού ξενοδοχείου, ό άσπροντυμένος νέος, ό Μαυροβουνιώτης, τό κορίτσια τού τένις, όλοι θα μᾶς κοίταζαν από μακριά και θα λέγανε :

— Νά, αυτή είναι η γυναίκα του.

Κ' εγώ θα καμάρινα, μά δέ θα τούς μιλούσα πιά, δέ θα μιλούσα σε κανέναν, παρά μόνο στη γυναίκα μου. Τά παιδιά που με δείρνανε στο γεφυράκι θα κιτρινίζανε από τη ζούλεια, μά δέ θα τολμούσαν να πλησιάσουν γιατί θα ντρεπόντανε τη γυναίκα μου. Κι' αν συναντούσαμε στο δρόμο μας φίδια η κακούς ανθρώπους η φαντάσματα, τόσο τό καλύτερο, γιατί θα την προστάτευα, θα έκανα άντραγαθήματα για να σώσω τη γυναίκα μου.

Θά παίζαμε μπάλλα οι δύο μας, μόνοι, στο ίδιο λειβάδι, χωρίς καμιά άλλη συντροφιά. Κι' όταν θα έπεφτε η μπάλλα, θα έτρεχα εγώ να την πιάσω, θα πηδούσα γκρεμούς, βράχους, ποτάμια. Θα έσκίζα τὰ ρούχα μου, θα μάτωνα τὰ χέρια μου και τὰ γόνατά μου, για να της φέρω πίσω την μπάλλα. Κ' εκείνη θα μ' εἰχαριστούσε μ' ένα γλυκό χαμόγελο κι' αυτό έφτανε για να είμαι εϋτυχιμένος.

Όλα τὰ πράματα παίρναν ένα άλλο νόημα. Ό κόσμος γινότανε πιό όμορφος . . .

Τά όνειρα αυτά συνεχίστηκαν τό χειμώνα, στα θρανία τού Λυκείου, μά δέ μίλησα γι' αυτά ποτέ σε κανέναν. Ούτε ξαναείδα ποτέ τό ξανθό κοριτσάκι.

Σε λίγο κηρύχτηκε ό μεγάλος πόλεμος κι' άλλαξε ό ρυθμός τού κόσμου. Τά Θερίπειά έρημώθηκαν. Τά λευκά πολεμικά τών Δυνάμεων έφυγαν μακριά Μονάχα τό «Λορελάυ» έμεινε στη θέση του, κύριος τού πεδίου, πιό σιωπηλό και βλοσυρό από πάντα. Τό κονάκι τού Φενερλή πασα τό επιτάξανε οι Γερμανοί ναύτες. Τόν κήπο τόν άφησαν στο έλεος τού Θεού. Ό Γιάννης πήγε στην Άμερική και πλούτισε στο εμπόριο τών λαδιών.

Ίούλιος 1932

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΕΓΩ ΣΤΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
ΤΟΥ LEON BRUNSCHVICG

Γ'. ΟΙ ΔΥΟ ΠΡΟΚΡΙΜΑΤΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ :
ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Είδαμε πώς τί άποια καταλήγει ή άπολυτοποίηση τής ιστορίας. Κατά βάθος, ούτε ο ίδιος ο Brunshvicg παραβλέπει την αδυναμία τής ιστορίας να οδηγήσει σε οριστικά και όλο ληρωμένα συμπεράσματα. Ίσως-ίσως μάλιστα να έχει και κάποια καχυποψία απέναντι της: φτάνει στο σημείο ν' αναρωτιέται αν τὰ πορίσματα της ισχύουν και για τὸ μέλλον ή μόνο για τὸ παρελθόν. «Ο Ιστορικός, είπε ο Νίτσε, βλέπει πίσω» κταντάει να πιστεύει προς τὰ πίσω». Πολύ περισσότερο όμως από τις άμεσες κρίσεις του φιλοσόφου για την ιστορία φανερώνει τις διαθέσεις του απέναντι της ή μέθοδος, που χρησιμοποιεί στην έρευνα του. Πρώτα-πρώτα ξεχωρίζει λειτουργίες. Ἄλλά τὸ ξεχώρισμα αυτό είναι αδύνατο δίχως προκαθορισμένα κριτήρια. Ἐπειτα διευκρινίζει τις σχέσεις τῶν λειτουργιῶν ἀναμεταξύ τους, κάνει δηλαδή διακρίσεις σε επίπεδα, που προϋποθέτουν προτιμήσεις. Τέλος, υποβάλλει τις έννοιες τῶν λειτουργιῶν σε μιὰ έντατική ἐπιξεργασία, που άλλοτε οδηγεί σε ριζικές ἀντιστροφές κι' άλλοτε σε περιεκτικώτατες συγχωνεύσεις. Προειδοποιημένος για τὸς κινδύνους τοῦ έννοιωκρατισμοῦ αλλά και για τις υπερβολές, που γεννάει ή αντίθετη νοσηροπία, ασκεί την αυστηρότερη κριτική στις τρέχουσες έννοιες. Στους στενόκαρδους κι' αλύγιστους κοινούς θρους, που σφαγιάζουν την πραγματικότητα, προσπαθεί να δώσει όλη την ποθητή έλαστικότητα και περιεκτικότητα. Συχνά, ύστερα από ένα τέτοιο δούλεμα, γίνονται οί όροι αὐτοί αγνώριστοι. Ἐννοιωτάτη είναι κι' ή αξιολογική διάθεση του. Χρησιμοποιεί διάφορα έρωραχικά κριτήρια: πότε την άμεσότητα και την αυθορμησία τής λειτουργίας, πότε την έσωτερικότητα και την άδολη πνευματικότητα της, πότε πάλι - ίδίως όταν πρόκειται για πρόσωπα ἀντιπροσωπευτικά — την ἀφιλοκέρδεια, τή συνειδητότητα και την έλασαστατική διάθεση. Αποφασιστικά παραμερίζει τή χρονολογική προτεραιότητα.

Ἄλλά ποιές είναι οί ανθρώπινες λειτουργίες; Είναι: ή γλώσσα, ή πολιτεία, ή τεχνική, ή θρησκεία, ή μαγεία, ή τέχνη, ή έπιστήμη, ή ήθική και ή φιλοσοφία. Οί δυο πρώτες φιλοτεχνούν την φυσική ατμόσφαιρα, όπου κυοφορούνται οί άλλες. Μπορεί μάλιστα κανείς να πει ότι συμπληρώνουν την ικανότητα τοῦ ανθρώπου να ἀντιστρατεύεται τὰ ένστικτα του. Ἄν αὐτή ή ικανότητα τὸν τοποθετεί πάνω από τὰ ζῶα, που δέν ξεφεύγουν την τυραννία τῶν τελευταίων, ή γλώσσα και ή πολιτεία φανερώνουν θετικά και μονομιάς τὰ ανώτερα πεπρωμένα τοῦ ανθρώπου: τὸ χρέος του για τή δημιουργία, που προϋποθέτει, εκτός από την υποκειμενική διάθεση, τή συμβολή του κοινωνικού περιβάλλοντος (σαν θεματοφύλακα τῶν ἀποκτημάτων του παρελθόντος) και τής γλώσσας, του κοινού έκφραστικού ὄργανου, που κάνει δυνατή την έλικοινωνία μέσα σ' αὐτὸ τὸ περιβάλλον. Ὅσο για τή τεχνική, τή θρησκεία και τή μαγεία, ἀντιπροσωπεύουν κυρίως, σε διάφορα επίπεδα, την ανθρώπινη προσπάθεια για τήν ξεασφάλιση μιᾶς άνεσης ύλικής και ήθικής. Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ένας άπληστος κι' ἀδιάλλακτος ὀφελιμισμός. Ἡ τέχνη, ή έπιστήμη και ή ήθική σημειώνουν τή χειραφέτηση τής ἀνθρωπότητας από τή δεσποτεία τοῦ τελευταίου. Ἄν, στην καθαντὸ ἀνθρώπινη κλίμακα, οί τρεις προηγούμενες λειτουργίες ἀποτελουν τὸ ἀντιστάθμισμα τής βιολογικής ἀναγκαιότητας τῶν ένστικτων, ή δεύτερη αὐτή τριάδα ἀντιστοιχεί στη φάση τής κυρίαρχησης τους — με τούτη τή σημαντική διαφορά ότι, ἐδῶ, ή καταστολή τοῦ ἐγωϊσμοῦ συνοδεύεται από ένα γονιμώτατο δημιουργικό ὄργανισμό. Τέλος, ή φιλοσοφία ἀποτελεί τήν υπέρτατη συνειδητοποίηση τής ἀνιδιοτελείας, που κωλυεργείται στους κόλπους τής τέχνης, τής έπιστήμης και τής ήθικής, τὸ κορυφωμα τής έσωτερικότητας και τής πνευματικότητας, που τις χαρακτηρίζουν.

**

Είδαμε ότι ή βιολογική προφάνεια τοῦ ἐγῶ συνοδεύει όλες τις ἐκδηλώσεις του. Μπορούμε όμως να πούμε ότι τούτες έχουν την ίδια φύση με κείνη; Ἄν προσέξουμε καλά, θὰ διαπιστώσουμε πώς, είτε ξεωτεριεύνονται είτε μένουν έντοπισμένες στην περιοχή τής συνείδησης, βρῃσκονται πάντα συνυφασμένες με τή γλώσσα. Ἡ γλώσσα είναι ή διατρέκωση τής νόησης τοῦ ἀνθρώπου, τὸ χροσιαστὸ σημάδι τής πνευματικῆς του ἀνωτερότητας ἐπάνω στα ζῶα. Χάρη σ' αὐτή και τὸς τρόπους, που μ' αὐτοὺς ἀποκρουστικῶς γίνεται, ἀψηφάει τή διάρκεια ὁ ἀνθρωπος. Τὸ ήχητικό σύμπαν, που ξεπηδάει ἔτσι και που ὄλοένα λεπτύνεται και πλουτίζεται, κταντάει αὐτόνομο. Ἡ ὑποβλητική του δύναμη συμπληρώνει και διορθώνει σοβαρῶς ἀναπηρίες τής αἰσθησιακῆς κατασκευῆς. Ξεδιαλύονται τὰ ψηφιά με τήν ἀφή, ὁ τυφλὸς βλέπει κι' ἀκούει ὁ κουφός, διαβάζοντας με τὰ γερά του μάτια.

Ἐδῶ γεννιέται όμως ένα κρίσιμο ἐρώτημα. Αὐτὸ τὸ φαντασμαγορικό

σύμπαν δὲν εξαγορεύεται πολὺ ἀκριβῶς· Δὲν εἶναι ἓνα εἶδος πέπλου, πού πέφτει ἐπάνω στοῦ ἐγώ καὶ μᾶς ἐμποδίζει νὰ τὸ δοῦμε· Ἡ ἀπάντηση θὰ ἐξαο-
τηθεῖ ἀπὸ τὴ στάση, πού θὰ πάρομε ἀπέναντι του. Πρῶτα—πρῶτα πρέπει
νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ἡ ἀπόλυτη φυγὴ ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἡχῶν εἶναι ἀδύ-
νατη· ἡ γλώσσα εἶναι τὸ ἀναπαλλοτριωτὸ ὄργανο τῆς σκέψης. Ὅχι μόνο,
δίχως αὐτὴ, εἶναι ἡ ἐπικοινωνία, προβληματική, ἀλλὰ καὶ μὲ κανένα ἄν-
θρώπου νὰ μὴν ἐρθοῦμε σὲ ἐπαφή, θὰ μᾶς καιαδιώξει πάλι μὲ τὶς ἐφημε-
ρίδες, τὰ περιοδικὰ καὶ τὰ βιβλία, πού θὰ μᾶς γεμίσουν μὲ τὶς μύριες φωνές
τοῦ κόσμου. Κάτι παραπάνω μάλιστα: ὅσοδήποτε ἀπαρμύβιασται κι' ἂν εἶναι ἡ
μοναξιά μας, ἀπὸ τὸ διάλογο μὲ τὸν ἑαυτὸ μας δὲ γλυτώνουμε. Βέβαια δὲν
μποροῦν ν' ἀποκλειστοῦν τὸ ἐξαιρετικὰ ψυχολογικὰ φαινόμενα σὰν τὸν δαι-
μονα τοῦ Σωκράτη ἢ τὴ φωνὴ τῆς Ἰωάννας νι' Ἀρκ. Ὅσῳ εἶναι χαρα-
κτηριστικὸ ὅτι πολλοὶ μεγάλοι φιλόσοφοι, πού προσπάθησαν νὰ κρατηθοῦν
στὴ περιοχὴ τῆς πιὸ ἀφαιρεμένης σκέψης, τὸ διάλογο χρησιμοποίησαν
γιὰ τὴν ἐκδήλωση τῶν στοχασμῶν τους Ὁ Πλάτων μετέφερε τὸ σοκρατικὸ
διάλογο ἀπὸ τὴν ἀγορὰ στὴν ἄδολη νόση: ἐφκίασε τὴ διαλεκτική.— Ἀλλὰ
κι' ἂν ἀκόμη ἦταν τρόπος ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ τὴ γλώσσα, μπορούμε νὰ ποῦμε
ὅτι τοῦτο θὰ μᾶς συνέφερε; Βέβαια τὸ ἐγώ μας εἶναι σκλασμένο ἀπὸ ἓνα
κοινωνικὸ καὶ γλωσσικὸ ἐπίστωμα. Γιὰ νὰ τὸ γνωρίσουμε κι' ἄλλο, πρέπει νὰ
παραμερίσουμε ὅλες τὶς συμβατικότητες, πού τὸ τυλίγουν. Δὲν κινδυνεύει
ὅμως νὰ ἐξατμιστεῖ ὀλόγεια, ἂν θελήσουμε νὰ τὸ κιντᾶξομε ὀλόγιομο; Ἡ
σκέψη μας δὲν μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ δίχως κάποιον ὄλογο. Ἀλλίως πέφτομε
στοῦ χάους τῆς ἀφασίας. Ἄν, στοῦ σημείου αὐτοῦ, εἶχε κανεὶς νὰ διαλέξῃ ἀνάμεσα
στὴν καθαρὴ ψυχολογία καὶ τὴν καθαρὴ κοινωνιολογία, ἡ προτίμησις του
δὲν μπορεῖ παρά νὰ πᾶει στὴ δευτέρη: ἡ πρώτη ὁδηγεῖ σὲ ἀδιέξοδο.

Ἡ γλώσσα παρουσιάζεται σὶν ἓνα δεδομένο ἀκατάλυτο. Μπροστὰ τῆς,
δύο στάσεις μπορεῖ νὰ πάει τὸ ἐγώ: ἢ θὰ ὑποταχθεῖ τυφλὰ σ' αὐτὴ ἢ θὰ
τὴν ἐξουσιᾶσει σὲ βαθμὸ πού νὰ ἱκανοποιεῖ ὅλες του τὶς ἰδιοτροπίες. Στὴν
πρῶτη περίπτωσι, ἡ γλώσσα εἶναι ὑπερβατικὴ στὴ σκέψη. Ἡ νοοτροπία
αὐτὴ χροικτηρίζει τὶς πρωτόγονες ἢ ὀλοιοδορομικὲς φάσεις τοῦ πολιτισμοῦ.
Στὴν ἄλλοτὴ τεχνικὴ καὶ μαγεία, τὸ ὄνομα ἑνὸς πράγματος δὲν εἶναι μιὰ
ἄλλη ἐτικέτα, πού ὀλοιοδορομικὰ κολνάει ἐπάνω του. Συμβαίνει μᾶλλον τὸ
ἀντίστροφο: τὸ πρᾶγμα ἐρχεται νὰ προσορτηθεῖ στοῦ ὄνομα. Ὅποιος κατέχει
τὸ δευτερο, κατέχει καὶ τὸ πρῶτο. Ἄν πάλι πρόκειται γιὰ κατὰ κακὸ, φτάνει
ν' ἀποφύγει κανεὶς τὸ ὄνομα γιὰ νὰ γλυτώσῃ κι' ἀπὸ τὸ πρᾶγμα. Τὸ ἴδιο
φαινόμενο παρατηρεῖται καὶ στὶς θρησκείες. Ὁ λόγος τῶν θεῶν φκιάνει
τοὺς κόσμους. Τὰ μιντεῖα καὶ οἱ προφητείες χαρίζουν στοὺς ἀνθρώπους τὶς
ἐξομολογήσεις τῶν θεῶν καὶ ξεσκεπάζουν τὰ μελλοῦμενα. Ὡς κι' οἱ πᾶλεις
χτίζονται μὲ τοὺς ἡχους τῆς λύρας. Ὁ νομοθέτης, πού θὰ ἐπιβάλλει μέσα
σ' αὐτὲς τὴν τάξη, παίρνει τὶς διαστάσεις θεόπνευστου δημιουργοῦ. Ὁ ἄρ-
χοντας ἐνσαρκώνει τὴ δικαιοσύνη. Κάθε του ἀπόφασις γίνεται ἀκουστὴ σὰν

νὰ ἐβγαίνε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸν ἴδιο. Ἡ ἰδιότητα καὶ μόνη ἐκείνου, πού μιλά,
σκληρώνει τὴν προσοχὴ καὶ τὴ συναίνεση ὀλοιο τοῦ ἀκούει. Τὸ τί λέει δὲ
σημαίνει: δὲν μπορεῖ παρά νὰ εἶναι «κατ' εἰκόνα καὶ ὀμοίωσίν του». Ἡ ἐ-
ξουσία παραμερίζει τὴν ἀλήθεια ἢ, μᾶλλον, τὴ μονοπωλεῖ.— Ἀλλὰ ἡ ὑπερβα-
τικότητα τῆς γλώσσας δὲν ἐμεινε ἀπλὸ γεγονός: βοῦκε τὴ θεωρητικὴ ἐκφρα-
ση καὶ δικαιοσύνη της. Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει ἡ μεταφυσικοποίηση τῆς κοινω-
νίας κι' ἡ ἀναγόρευσις της σὲ πρωταρχικὸ κι' ἀποκλειστικὸ φορέα τῆς γλώσ-
σας. Μὲ τὸν de Bonald, ἡ μεταφυσικοποίηση αὐτὴ πῆρε καθαρὰ θρησκευ-
τικὸ χαρακτήρα. Ἡ κοινωνία μεσολαβεῖ ἀνάμεσα σὶν ἄνθρωπο καὶ τὸ
Θεὸ. Ἡ γλώσσα πάλι κλείνει μέσα της μιὰ ἀποκάλυψη, πού ἡ πηγὴ της
χάνεται σὲ σκοτάδια ἀξεδιάλυτα. Γιὰ τὸν Αὐγουστο Κόντ καὶ τὸν Durkheim,
ἡ κοινωνία εἶναι μιὰ ἰδιότυπη ὄντοτητα, πού προϋπάρχει τοῦ ἀτόμου καὶ
τὸ ξεπερνάει ὀλοιοδορομικὰ. Μὲ τὴν ἀγωγή, πού πραγματοποιεῖται χάρη στὴ
γλώσσα τὸ ἄφομοιώνει πλέρια, μεταγγίζοντας τὴν παιδεία, τοὺς πόθους,
τὰ ἰδανικά της. Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸ ἐγώ μας, κάτι παραπάνω: γιὰ ν'
ἀποκτήσουμε ἐγώ, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ μάθουμε τὴ γλώσσα.

Ἡ στάση, πού ἐκδηλώνεται μὲ τὴν ἀπόλυτη ἐξουσία τῆς γλώσσας,
παίει στοῦ ἄλλο ἄκρο. Ἡ ὑπερβολικὴ ἀκαμψία τοῦ ἐκφραστικοῦ μέσου, πού
ὑπηρετοῦσε τόσο καλὰ τοὺς σκοποὺς τῆς ἀπολυταρχίας, ἔφερε μοιραία τὴν
ἀντίδραση: τὴν ἀσύλληπτη ρευστότητα του. Ἡ γλώσσα παύει νὰ εἶναι
προσαρμοσμένη στὴ σκέψη. Γίνεται ἀυτόνομη τεχνικὴ. Ἱστορικὰ ἡ ἀντι-
στροφή αὐτὴ πραγματοποιήθηκε ἀπὸ τοὺς σοφιστεῖς. Γιὰ νὰ κατελίθουν τὴν
τυραννία τῶν λέξεων, πού καθρέφτιζε τὴν ἀπολυταρχία, ἄσκησαν ἐπάνω της
διαλυτικὰ τὸ στοχασμὸ του. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά, ἡ ἀνατομία αὐτὴ καταλήγει
στὴ γέννησι τῆς γραμματικῆς. Ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ γλώσσα τελειοποιεῖται σὰ
μέσο γιὰ τὴ θρησκευτικὴ ὑποστήριξη ὀλοιοδορομικῆς θέσης. Ἡ ἀλήθεια
παύει νὰ εἶναι ὀ κανόνας τῆς γλώσσας: τὴν ἐκτοπίζει τὸ συμφέρον. Τὰ ἀπο-
τελέσματα τοῦ ἐκτοπισμοῦ αὐτοῦ παρουσιάζονται μὲ τὴ μορφή τοῦ κυνισμοῦ
στὴν περιοχὴ τῆς πολιτικῆς καὶ μὲ τὴ μορφή τῆς καθαρῆς, τῆς δίχως περι-
χόμενου δεξιοτεχνίας στὴν περιοχὴ τῆς παιδείας. Μιὰ τέτοια χροῖση τῆς
γλώσσας γεμίζει τὸν κόσμον μὲ ὑποκρισία καὶ καχυποψία: μὴ ξέροντας πᾶ
κανεὶς τὸν ἀντικρυνὸ του καταντάει νὰ μὴν ἀναγνωρίζει τὸν ἴδιο του τὸν
ἑαυτό. Ἔτσι κι' ὀ ἐπαγγελματικὸς ὀλοιοδορομικὸς ὑποδουλώνεται στὴ φρασεολογία
καὶ τὴ στάση του. Στοῦ τέλος, δὲ βλέπει πᾶ καθαρὰ τὸν ἑαυτὸ του, σὶν
ἐκεῖνο τὸν ἡθοποῖό, πού, παίζοντας ἀδιάκοπα τὸ ὀλοιο τοῦ Ναπολέοντα, πίστεψε
στερνὰ πὸς εἶναι ὀ ἴδιος ὀ αυτοκράτορας. Ὑπάρχει μιὰ σχιζοφρενία ἀπὸ
τὴν ἀνάποδη. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο γίνεται ἡ γλώσσα, ἀπὸ φορέα τῆς παι-
δείας, ὀλοιο δημογωγίας καὶ διαφθορᾶς. Τελικὰ, τίποτε δὲ μένει ὀλοιο.
Ἡ ἀποσύνθεσις εἶναι γενικὴ. Ἡ σύγχυσις φτάνει στοῦ σημείου ὄστε νὰ φαίνεται
διαλυτικὴ ὄς καὶ ἡ προσπάθεια ἐκείνων, πού πολεμοῦν τοὺς δασκάλους τῆς
πνευματικῆς ἀναρχίας: μὲ τὰ ἴδια τους τὰ ὀλοιο. Εἶναι ἡ περίπτωσι τοῦ Σω-

κράτη: πέρασε για λιποτάκτης της παράδοσης, που αγωνιζότανε να σώσει. Το σοφιστικό πρότυπο είναι ολέθριο για τη πολιτεία. Όσο δημουργεί ένα σοβαρό πρόβλημα για τη φιλοσοφική συνείδηση. Αν είναι υποχρεωμένη ν' αναγνωρίσει ότι η απολυταρχία, που κατέλυσε η σοφιστική κριτική, δεν μπορεί πια να ξαναζήσει, τότε πώς θα εκφραστεί η αλήθεια; Ο Πλάτων αντιμετώπισε το πρόβλημα αντίκρια. Είδε ότι, για να υπάρξει γλώσσα ζωντανή και ψυχωμένη, είναι απαραίτητο να συνταυτιστεί με την αλήθεια της σκέψης. Η συνεννόηση όμως ανάμεσα στους ανθρώπους θάνατο αδύνατη αν η αλήθεια δεν ισχύει για όλους. Έδω προβάλλει επιτακτική η ανάγκη της διαλεκτικής. Αυτή θα νομιμοποιήσει και θα κάνει δυνατό το διάλογο. Η ένότητα, που τη διέπει και που συνεδέει τις αιώνιες και οικουμενικές Ίδέες, εκδηλώνεται στη σύμπτωση των διαφόρων πνευμάτων.—Αλλά η αντίδραση του Πλάτωνα στην πνευματική αναρχία, όπου οδηγεί η κακή χρήση της γλώσσας, είναι η μόνη κι' η καλύτερη; Δεν υπάρχει κανένας τρόπος, που να κάνει τη γλώσσα στενά αλληλέγγυα με τη λογική, ώστε η συνεννόηση να είναι άμεση και πλήρεια; Για να γίνει αυτό, πρέπει η λογική να χειραφετηθεί από τα μεταφυσικά υποβαστάγματα της και να ξεταστεί σαν κάτι το ανεξάρτητο και το οικουμενικό. Μπροστά σε μια τέτοια όργανωση της λογικής, όλοι οι φορείς της θα υποκύψουν. Αυτό προσπάθησε να κάνει ο Αριστοτέλης. Το μεγάλο όπλο του είναι ο συλλογισμός. Σ' αυτόν φτάνει τελειοποιώντας την έννοιολογική επαγωγή του Σωκράτη και τη διαίρεση καθώς φανερώνεται στο σοφιστή του Πλάτωνα. Ο αριστοτελικός συλλογισμός φιλοδοξεί να χειραφετήσει την ανθρωπότητα από τη μαγικεία της ρητορικής και του σοφισματος, απ' όλες τις μορφές τις κακοπιστίας. Ουσιαστικά, σημειώνει το τέλος της κοινωνικής θύελλας, που ξαπόλυσε η αποσυνθετική δεξιολογία των σοφιστών.—Η αριστοτελική λογική έδειξε ζωτικότητα καταπληκτική. Όχι μόνον βίασσε πολύ η ίδια, αλλά και παγίωσε στη συνείδηση πολλών στοχαστών το ιδανικό μιας σημαντικής αξίας ν' αγκαλιάσει αλλάκαιρο τον κόσμο του λόγου. Ως ένα σημείο, η εξαιρετική επίδραση της οφείλεται στη φαινομενική επιστημονική γονιμότητα της. Από τη μιὰ μεριά, στα μαθηματικά, ο Εύκλειδης συγκρότησε αλλάκαιρη γεωμετρία. Από την άλλη, στη βιολογία, η κατάταξη ανέβηκε με το Λιναίο και τον Cuvier σε περιωπή αποδεικτικού κανόνα. Μάταια η καρτεσιανή ανάλυση, οι μεταγεωμετρίες κι' ο λαμαρκισμός ξεσκέπασαν την αυθαιρεσία του συλλογισμού, το δογματισμό των φανατικών υποστηρικτών της λογικής. Οι σχολαστικοί κι' οι νεοσχολαστικοί αγωνίστηκαν να σώσουν το συλλογισμό σκεπάζοντας τη λήψη του αιτιομένου. που κλείνει μέσα του, η νομιμοποιώντας την απολυταρχία, που ύπηρετεί. Τάση στάθηκε η λατρεία της ανθρωπότητας στη μορφή ώστε για πολύ καιρό η λογική κι' η γραμματική διδάχτηκαν παράλληλα. Επικρατούσε η πεποίθηση ότι, αναμεταξύ τους, η αντιστοιχία είναι πλήρεια, ότι οι γραμματικές κατηγορίες εκδηλώνουν τις λογικές. Η παρεξή-

γηση οφείλεται στην έλλειψη του γνώθι σαυτόν, που χαρακτήριζε τους αντιπροσώπους της λογικής και της γραμματικής και που επιδεινώνει η τυφλή άμοιβαία εμπιστοσύνη. Από τη μιὰ μεριά, οι χειριστές της γραμματικής νόμιζαν πως οι συνάδελφοι τους της λογικής είχαν ανακαλύψει τους αιώνιους κι' ακατάλυτους νόμους της ανθρώπινης σκέψης. Οι δεύτεροι πάλι παρθέχονταν το απόλυτο των γραμματικών επιταγών. Τις πλάνες αυτές ήρθε να ξεσκεπάσει η ιστορική και συγκριτική μελέτη των γλωσσών. Ότι παρυσιαζούνταν σαν απόλυτο αποδείχτηκε ότι δεν είναι παρά συμβατικό και σχετικό, ό,τι φάνταζε σαν απαραίτητο πρόβαλε σαν αυθαίρετο και συμπωματικό. Οι λάτρες της γραμματικής αναγκάστηκαν να γίνουν γλωσσολόγοι, οι φανατικοί της λογικής ψυχολόγοι. Η ιστορία τους ξεσκέπασε ολότελα τον έαυτό τους, που παρανοούσαν συστηματικά. Άλλη μιὰ φορά φανερώθηκε η γονιμότητα του γνώθι σαυτόν κι' η συμβολή της ιστορίας για την πραγματοποίηση του. Απ' έδω και πέρα το έργο των γλωσσολόγων δε συνίσταται στην άπικατάσταση άνυπαρχτων αντιστοιχιών ανάμεσα στη γλώσσα και τη λογική αλλά στην περιγραφή και την εξήγηση των διαφόρων γλωσσολογικών φαινομένων. Για να φαρμοστεί όμως ένα τέτοιο πρόγραμμα, είναι απαραίτητο να παραμεριστούν οι παραπλανητικές προταγές, που σκεπάζουν κοινωνικές συμβατικότητες, και οι άπλοϊκές μεταφυσικές αντιλήψεις. Η σύγχρονη γλωσσολογία διακρίνει τη γλώσσα, σύνολο φυσιολογικών και ψυχολογικών λειτουργιών για την όμιλία, από τις γλώσσες, που είναι η χρησιμοποίηση των λειτουργιών αιτιών και που βρίσκονται εκτεθειμένες στα λογικών ανθρώπων μιὰς σταδιοδρομίας μακρονης.

Άλλ' αν η γλώσσα δεν είναι αυτόνομη αρχή, αν δεν κλείνει μέσα της τα σπέρματα όλη της κατοπινής εξέλιξης της, τότε δεν εφεύγει από την άκτινα της δράσης του έγώ, τότε παύει να εμποδίζει την ίδια την κατάκτηση του. Αντί να καταθλίβει και να μοιομορφίζει την προσωπικότητα μας με τις άλλες, της δίνει τα μέσα για να εκδηλωθεί σ' όλη τη ριζική πρωτοτυπία της. Στην περιοχή της ζωής, με τη βοήθεια αποκλειστικά προσωπικών αντιδράσεων (με τη φωνή, με τη χειρονομία), θα προβάλλει ανάγλυφο τον έαυτό μας. Στόν κόσμο πάλι της τέχνης και της διάνοησης, θα μās επιτρέψει, όχι αλλά να εκφραστούμε, αλλά και να αποκρυσταλλώσουμε την προσωπικότητα μας σε έργα αντικειμενικά. Όσοσο η καθαυτό δημιουργική διάθεση μας θα φανερωθεί με τη γλώσσα αλλά πέρα απ' αυτή. Δεν μπορεί ποτέ ο κανόνας της γραμματικής ή της συντακτικής ορθοδοξίας να θεωρηθεί σαν το άπαντο της δημιουργικής προσπάθειας. Η άνιαρη και στενόκαρδη συμμόρφωση με το γλωσσικό κανόνα δεν προσεφλεί τίποτε το ουσιαστικό.—Ειδικά ο φιλόσοφος θα έχει να λογαριαστεί με τη γλώσσα. Στις λέξεις δε θα δει παρά μόνο ό,τι είναι: απλά σημεία. Αποφασιστικά θα τις παραμερίσει για ν' άδρξει εκείνο, που δηλώνουν: το νόημα. Περισσότερο από κάθε άλλον θ' αντιληφεί το τεχνητό και τη συμβατικότητα της γλώσσας. Ξεπερνώντας το

κοινωνικό ἐγώ, πού φιλοτεχνεῖ στὸν καθένα, θ' ἄβρῃ τὸ βαθύ, τὸ καθαρό προσωπικό, ὅπου θὰ ξαναζήσῃ τὶς σκέψεις καὶ τὰ συναισθήματα του.

*
**

Ἡ λειτουργία τῆς γλώσσας προϋποθέτει τὴ συλλογικὴ ζωὴ, τὴν πολιτεία. Τὸ πολιτικὸ ζῶν, πού κλείνει μέσα του τὸ νομικό καὶ τὸ οἰκονομικό, ξεσκεπάσει μιὰ νέα πλευρὰ τῆς ἀνθρωπότητας. Στὴν ἀρχή, ἡ ἐξέταση του φαίνεται ν' ἰσομακρύνει ἀπὸ τὸ γινῶθι σαυτὸν. Ἄντι νὰ ὑπογραμμίζει τὶς ἰδιορρυθμίες τοῦ ἐγώ, τὸ ταυτίζει μὲ τὰ ἄλλα στὴν ὁμοιομορφία τῆς ἐπαγγελματικῆς τάξεως καὶ τοῦ κοινωνικοῦ λειτουργήματος. Βέβαια ἦταν ἐξαιρετικὰ ἀτλοϊκὴ ἡ βεβαίωση τοῦ Ταῖν ὅτι φτάνει νὰ γνωρίσει κανεὶς ἓνα μόνο μέλος ἐνὸς ἐπαγγέλματος γιὰ νὰ ξέρει ὅλα τ' ἄλλα. Μὰ τέτοιου βίβλα συγγένευσσιν μπορεῖ νὰ προκαλέσει τὴν ἀγανάκτηση, ὄχι μόνον μιᾶς ξεχωριστῆς προσωπικότητας (Μονταίνιος δὲν ἤθελε μὲ κανέναν τρόπο νὰ τὸν μπερδεύουν μὲ τὸν δήμαρχο τοῦ Μπορντώ), ἀλλὰ καὶ τοῦ πῶς μέτριου ἀνθρώπου. Ὡστόσο τὸ ἐπίγγελμα καὶ ἡ κοινωνικὴ θέση οὐκ ἀφήνουν ἀνεπηφραστο τὸν ἐσῶτερο ἀνθρώπο. Ἡ δικηγορικὴ ιδιότητα τοῦ Corneille προδίδεται ἀπὸ τὴ συζητικότητά, πού χαρακτηρίζει τοὺς ἥρωες τους. Το στρατιωτικὸ παρελθὸν τοῦ Ντεκρε ξαναζεῖ σὲ ὀρισμένα σημεῖα τῶν γραπτῶν του. Ὅπως ὅποτε οἱ διαφορὰ σιγήθεις, πού ἀπ' αὐτὲς εἶναι ὑφασμένη ἡ καθημερινὴ ζωὴ μας, ξεσκεπάζουν ἀρκετὰ πράγματα ἀπὸ τὸ ἐπίγγελμα καὶ τὴν κοινωνικὴ ὑπόστασι μῆς. Ὅ,τι κι' ἂν κάνουμε, εἴμαστε καταχωρημένοι μέσα σὲ τόπο καὶ σὲ χρόνον. Βρισκόμαστε ἐπιμέτρωτοι μὲ μιὰ ἐξωτερικὴ δύναμη, πού ζητάει νὰ μᾶς ἐξαισιώσῃ καὶ νὰ μᾶς κατευθύνει ὅπως τὸ ἔννοεῖ αὐτή. Ἡ μελέτη τοῦ πολιτικοῦ ζῶν θὰ ἦταν φριχτὴ ἂν δὲν χρησίμευε ὡς ἀφετηρία γιὰ τὴν προσπύθναι, πὺ ὁδηγῶν εἰς τὴν λύτρωσιν.

Πῶς παρουσιάζεται ἡ ἀφετηρία αὐτή; Στὴν ἀπόλυτη μορφή της, τὸ αἰτομῆναι ὁλοτέλεια ὑποταγμένο εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν, τὸ μέλος πλέθρια ἀπορροφημένο ἀπὸ τὴν οὐαδα. Λόγος γι' αἰτομῆναι δὲν μπορεῖ γίνεσθαι. Ὁ ὁμοιομορφισμὸς τῶν προσώπων ἔχει χαρακτῆρα βιομηχανικὸν Αἰσθάνονται καὶ σ' ἐπιπλοῦνται, ἀποφασίζονται καὶ ἐνεργοῦν ὅπως ἡ οὐαδα. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἀπ' ὠνετα σὲ καθ' ἑαυτὴν — ἀκόμη καὶ εἰς τὴν θρησκείαν. Βέβαια, ἀνάμεσα σ' αὐτὴν τὴν ἑαυτὴν, οἱ σχέσεις μένουσιν πάντα φρεστές. Ἄλλοτε μοιάζουν νὰ ταυτίζονται ὁλοτέλεια καὶ τότε ὁ μονάρχης γίνεται ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἄλλοτε πάλι πολυμοῦνται μὲ λύσιν. Ὁ Ἄλεξανδρος ἐπιστεγάζει τὶς κατακτήσεις του μὲ τὴν ἀνακήρυξιν του σὲ γινὸν τοῦ Θεοῦ. Τὸ ἴδιον καὶ οἱ φημισμένοι αὐτοκράτορες. Στὸ Μεσοίωνα ὁμοῦς ξεσπᾶναι ἡ θύλα ἀνάμεσα εἰς τοὺς δυὸ ἀντιπρόσωπους τοῦ Θεοῦ ἂν συμβεῖ ἡ ἐκκλησία νᾶναι καταγομένη, ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ἐννοεῖ νὰ χαράξῃ τὸν πνευματικὸν προσαυτολισμὸν τῶν συνειδησῶν. Παράδειγμα τρανὸν τὰ δυὸ ἀπολυταρχικὰ φρο-

σικὰ καθεστῶτα, πού τὸ ἓνα διαδέχτηκε τὸ ἄλλο. Ὑπάρχει κι' ἄλλη μιὰ χαρακτηριστικὴ πλευρὰ εἰς τὴν φύσιν τῆς ἐξίερτησης τοῦ ἐγώ ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον: ἡ σπουδαιότητα τῆς ἡλικίας. Ὁ χρόνος δουλεύει γιὰ τὴν ἐξουσία. Οἱ ἀρχαιότεροι ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς νεώτερος καὶ τοὺς καθοδηγοῦν.

Δυὸ εἶναι οἱ τρόποι γιὰ τὴν χειραφέτησιν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τοῦ περιβάλλοντος: ὁ ἀσκητισμὸς, ἡ ἀναδίπλωσιν τοῦ ἐγώ ἐπάνω εἰς τὸν ἑαυτὸν καὶ ἡ μεταρρύθμισιν τῆς πολιτείας. Ὁ πρῶτος πραγματοποιεῖ τὸ πέρασμα τοῦ ἐγώ ἀπὸ τὴν τάξιν τῆς ὑπερβιτικότητος εἰς τὴν τάξιν τῆς ἐσωτερικότητος. Στὴν ἐξωτερικὴν πίεσιν τῶν θεσμῶν καὶ τῶν προσώπων θ' ἀντιτάξει τὴν αὐτονομίαν τῆς συνείδησιν του. Ἡ στάσις αὐτὴ προϋποθέτει ὅτι τὸ ἐγώ ὑψώνεται εἰς περὶ τὴν ἠθικὴν προσωπικότητα. Μόνον τότε ἡ πρωτοβουλία τῆς κρίσιν του θὰ προβληθῇ εἰς τὴν κυρίαρχην διαμόρφωσιν τῆς διαγωγῆς. Αὐτὸς ὁ ὑπέρτατος δυναμισμὸς τῆς σκέψιν καὶ τῆς πράξιν παρουσιάζεται μᾶλλον ὡς ἓνα ὄριο ἰδανικόν. Ἐν τούτοις φτάνει καὶ ὡς ἄπλο ἐνδεχόμενον γιὰ νὰ θεμελιώσῃ τὸ καθολικὸν αἶτημα τῆς προσωπικότητος — ἀκόμη καὶ ἀπὸ μέρος ὅσων ἔμαθαν νὰ περιφρονοῦν τὸν ἑαυτὸν τους. Γιὰ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἠθικῆς ὄντοῦτος, δὲ χρειάζεται ἄλλο τίποτε ἀπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ προσώπου. Ὅσο ὁμοῦς οἰκουμηνικὸς κι' ἂν εἶναι οἱ συνέπειες τῆς, ἡ στάσις αὐτὴ εἶναι κατ' ἐξοχὴν προνομιακὴ: προϋποθέτει μιὰ πνοή, πού εἶναι ἄξια, ὄχι μόνον ν' ἀνορθώσῃ τὸ ἠθικὸν φρόνημα τοῦ ἐγώ, ἀλλὰ, λυτρώνοντας τὸ ἀπὸ κάθε ἐξωτερικὴν δουλείαν, νὰ τὸ ἀναλύσῃ μέσα εἰς τὴν αἰωνιότητα τοῦ Θεοῦ. Πρέπει ὁμοῦς νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι ἡ λύσις αὐτὴ προσπερνᾷ τὸ καθαυτὸ πολιτικὸν πρόβλημα. Τοῦτο δὲν μπορεῖ ν' ἀντιμετωπισθῇ παρὰ μέσα εἰς τὸν περίβολον τῆς πολιτείας. Εἶναι ἀπαραίτητον αὐτὴ ἡ λυτρωτικὴ πνοὴ νὰ χυθῇ μέσα εἰς τοὺς κόλπους τῆς καὶ νὰ τὴν ἀναζωογονήσῃ.

Μοιραία θὰ συναντήσῃ δυσκολίας. Καὶ τὸ περίεργον εἶναι ὅτι τὶς γεννάει ἡ δύναμη, ἀπ' ὅπου ἡ πνοὴ αὐτὴ ἐκίνησθαι: ἡ παράδοσις. Τούτη παρουσιάζεται μὲ τὴν μορφήν διαφορῶν θεσμῶν, πού ἀνάμεσα εἰς τοὺς βρῖσκειται ὁ νομικὸς κανόνας. Ὅταν ὁ τελευταῖος, χάρις εἰς τὴν γραφήν, πῆρε πάγια μορφήν, ἡ λήθη ὑποχώρησε εἰς τὴν μνήμην, ἡ ἰδιοτροπία καὶ ἡ ἀδαιρέσις μπροστὰ εἰς τὴν συμβατικὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν ἀπρόσωπην ἐπιταγήν. Ἡ σταθερότητα αὐτὴ τοῦ νομικοῦ κανόνα, πού ἐναντιώθηκε τόσο ἀποτελεσματικὰ εἰς τὴν προσποιητὴν λησμοσύνην καὶ τὴν ἰδιοτροπία τῶν ἀνθρώπων, εἶχε κι' ἓνα ἄλλο σημαντικό ἀποτέλεσμα: ἔσκαψε ὁλοτέλεια τὶς κοινωνικὰς ἀνισότητες καὶ ἀδικίας. Εἶναι εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου μυαλοῦ, κάθε φορὰ πού πιστοποιεῖ μιὰ ἀνισότητα ἢ μιὰ ἔλλειψιν ἀμειψιότητος, νὰ τείνει εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς πρώτης καὶ εἰς τὴν συμπλήρωσιν τῆς δεύτερης. Ὅσο ὁμοῦς ζωηρὸν κι' ἂν εἶναι τὸ αἶτημα τῆς δικαιοσύνης, τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι πίσω ἀπὸ τὸ θετικὸν δίκαιον βρῖσκειται μιὰ τεράστιον δύναμη: ἡ παράδοσις, τὸ παρελθόν. Στὴν βίβιν τῆς εἶναι αὐθαίρετη εἰς τὶς δικαιολογίας τῆς ἀναχρονιστικῆς. Ἡ ζωικὴ ἀδράνεια καὶ στατικότητα δὲν παραλύει μόνον τὰ ἄτομα: καρφώνει καὶ τὶς οὐαδες Ἐδῶ ἡ συμβολὴ

του ἑγωϊσμοῦ εἶναι ἀποφασιστική. Ἡ βασιλεία γίνεται τυραννία, ἡ ἀριστοκρατία ὀλιγαρχία, ἡ δημοκρατία δημαγωγία. Ἐάν οἱ πρόγονοι ἀπόκτησαν πολλά δικαιώματα γιατί πρόσφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες, οἱ ἀπόγονοι θ' ἀρεστοῦν σὲ πρόνοια καὶ τὶς διακρίσεις. Γίνεται μιὰ κίνηση βαθιὰ ἀνθρωπιστική; Ἀμέσως θὰ βρεθοῦν οἱ φανατικοὶ ὑποστηρικτές, πού θὰ δοῦν στήν ἐπικράτηση τῆς μιᾶς εὐκαιρίας μοναδικῆς γιὰ μιὰ λαμπρὴ σταδιοδρομία.— Ὁ Πλάτων εἶδε θανάσια τὸ δράμα τῆς σύρραξης ἀνάμεσα στήν κοινωνικὴ συντηρητικότητα καὶ τὸ αἷτημα τῆς δικαιοσύνης. Μοιραῖα τέτοια μιὰ σύρραξη καταλήγει σὲ ἀνατροπές. Διόλου παράξενο ἂν ἡ ἐπιθυμία τῆς τάξης καὶ τῆς ἀσφάλειας ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ γεννήσει φιλοσοφικὲς δικαιώσεις μὲ ἀφορισμοὺς βιολογικοὺς καὶ κοινωνιολογικοὺς. Ἀντιστρέφοντας τὸ Εὐαγγέλιο, πού παραπέμπει τοὺς πεθαμένους στοὺς νεκρούς, ὁ Αὐγουστος Κόντ ζήτησε νὰ ἐπιβάλλει στοὺς ζωντανούς τὴ θρησκευτικὴ λατρεία τους. Καὶ εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Πλάτων, ἀπογοητευμένος ἀπὸ τὴν ἀνικανότητα τῆς ἀνθρωπότητας νὰ πραγματοποιήσῃ μόνη τῆς τὴν πνευματικὴ ἀποστολὴ τῆς, χρησιμοποίησε ἓνα τέχνασμα: παρουσίασε σὰ θεόπεμπτο τὸ καθεστῶς, πού θὰ τὴν σώσει. Ὅσοσο ὁ Πλάτων δὲν ἄγνοοῦσε ὅτι τὸ πολιτικὸ πρόβλημα δὲν μπορεῖ νὰ λυθεῖ μὲ θαύματα. Ἡ σωτηρία ἐξαρτᾶται, ὄχι ἀπὸ οὐρανοκατέβητα σχέδια ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἐξουσία, πού ἔχει τὸ κράτος. Τὸ ζήτημα εἶναι πῶς, ἀπ' αὐτὴ, θὰ ξεπηδήσῃ ἡ ἐλευθερία. Τέτοια μιὰ προοπτικὴ φαίνεται νὰ κλείνει μέσα τῆς μιᾶς ἀντίφαση, ὅπως, ἄλλως τε, κάθε αἷτημα παιδαγωγικόν. Εἶναι ὁμως ὑπέρτατο ἀνθρώπινο συμφέρον νὰ μεταβληθεῖ σὲ πραγματικότητα.

Πῶς πρέπει νὰ ἐννοηθεῖ ἡ πολιτικὴ ἐλευθερία; Σὰν τὸ καθεστῶς τῆς δικαιοσύνης. Ἡ παγκοσμιότητα κι' ἡ ἀμοιβαιότητα θά νὰ τὰ κριτήρια τῆς. Στὴν ἀφαιρεμένη γενικότητα τοῦ νόμου δὲ θ' ἀντιστοιχεῖ μόνον ἡ τυπικὴ ἰσότητα τῶν πολιτῶν. Ἡ σχολὴ τοῦ Σαιν-Σιμόν ὄρισε περίφημα τὸ κράτος τῆς δικαιοσύνης: τὸ πέρασμα ἀπὸ τὴ διακυβέρνηση τῶν προσώπων στὴ διοίκηση τῶν πραγμάτων. Τὸ κράτος θὰ ἐπιδιώξει τὴν ὀλοκλήρωση τῆς εἰημερίας τῶν πολιτῶν του τόσο μὲ τὴν κατάλληλο διαρρύθμιση τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς διανομῆς τοῦ πλούτου ὅσο καὶ μὲ τὴ μοφωτικὴ χρῆση τῆς ὥρας τῆς σχολῆς τους. Σ' ἓνα τέτοιο καθεστῶς, ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖ αὐτόνομη πνευματικὴ ἀξία. Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὴ δημοκρατία. Ἡ πραγματοποίησή του εἶναι πολὺ δύσκολη ὑπόθεση: προϋποθέτει μιὰ φοίτηση διαρκῆ στὸ σχολεῖο τῆς ἀφιλοκέρδειας καὶ τῆς πνευματικότητας. Ὁ Montesquieu τῶχε καταλάβει: συνέδεσε τὴ δημοκρατία μὲ τὴν ἀρετὴ. Ὅχι, βέβαια, πῶς ὅπου ὑπάρχει ἡ πρώτη ὑπάρχει καὶ ἡ δεύτερη. Εἶναι ὁμως ἀδύνατη ἡ δημοκρατία χωρὶς τὴν ἀρετὴ. Οἱ νόθοι δημοκράτες ἀντιγράφουν τὰ συστήματα τῶν καθεστώτων, πού εἶναι τὸ ἀντίθετο τῆς δημοκρατίας. Ἐκμεταλλεύονται τὰ δικαιώματα τους ὅπως οἱ νικητὲς τὰ λάφυρα τῶν νικημένων.— Ἀλλὰ τὸ πολιτικὸ πρόβλημα ξεχειλάει ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς ἐθνι-

κῆς κοινωνίας. Εἶναι παγκόσμιο. Ἀδύνατο νὰ λυθεῖ δίχως τὴν ὀργάνωση τῆς διεθνικῆς δικαιοσύνης, τοῦ κοσμοπολιτικοῦ δικαίου, καθὼς ἔλεγε ὁ Κόντ. Ὅτι, στὸ ἐπίπεδο αὐτό, προσδιερίζει τὴν ἐποχὴ μας εἶναι τὸ παραλληλο ξεδίπλωμα μιᾶς φιλοσοφικῆς προσπάθειας καὶ μιᾶς πολιτικῆς φιλοδοξίας. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ζητοῦν νὰ μορφώσουν μιὰ διεθνικὴ συνείδηση ἀπὸ τὴν ἄλλη, νὰ γενικεύσουν τοὺς κανόνες, πού χάρη σ' αὐτοὺς θεμελιώθηκε ἡ ἐσωτερικὴ τάξη. Τὸ δίδαγμα εἶναι πολὺτιμο. Σήμερα ὁ πολιτισμὸς ἀπειλεῖται ἀπὸ φοβεροὺς κινδύνους, σὰν τὴν Ἑλλάδα τοῦ Πλάτωνα τὶς παραμονὲς τοῦ μακεδονικοῦ μεσαίωνα. Ὑστερα ἀπὸ τὶς ἀξέχαστες δοκιμασίες, πού ξαπόλυσαν ἄφρονες κυβερνήτες, ἡ μόνη σωτηρία εἶναι νὰ θυμηθεῖ τὸ πολιτικὸ ζῶο ὅτι εἶναι ἓνα ζῶο λογικόν. Ἀνάγκη ν' ἀναθεωρηθεῖ ὁ ἀφορισμὸς τοῦ Ἀριστοτέλη, πού, καθὼς φαίνεται, δὲ θεωροῦσε σὰν κάτι τὸ ἀπόλυτο ὁ ἴδιος: «λέγω δὲ δύο τὸν πολιτικὸν καὶ τὸν φιλόσοφον».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

(Συνεχίζεται στὸ ἐπόμενο φύλλο τῆς «Ἰδέας»).

ΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΣΤ'.

"Αν επισκοπήσει κανείς σήμερα συνολικά την πρώτη περίοδο της ιστορίας του νεοελληνικού μυθιστορήματος, με την προοπτική της χρονικής απόστασης, θα διαπιστώσει το γεγονός μιας εξέλιξης φυσικής κι' ομιλικής, από τις πιο πρωτόγονες μορφές στις περισσότερο τεχνικές και συγχρονισμένες. Από την αδέξια μίμηση και την αυθαιρεσία μιας φαντασίας υπερβατικής κι' αχαλίνωτης, θα περάσει στο ξύπνημα της φυλετικής προσωπικότητας και της ειλικρίνειας. Η εξέλιξη αυτή, αν και πάντοτε ή περιοδικά ξετυλιγμένη στη σκιά της ξενικής επιρροής, θ' ακολουθήσει το ρυθμό της ντόπιας κοινωνικής προόδου και θα συντονιστεί με τις τυπικές μορφές της που ολοένα αποκρυσταλλώνονται.

"Ως τη στιγμή τούτη, η συνείδηση του έθνους ήταν αγροτική, συνείδηση υπαίθρου. Η πολιτεία, ακόμη παρδαλή κι' ασυγκρότητη, δεν είχε ατομικό χαρακτήρα και πρωτότυπη ζωή. Έμοιαζε περισσότερο επίγειο του υπαίθρου ένα είδος γραφείου για τη διεκπεραίωση κρατικών υποθέσεων. Η προσήλωση στο πατροπαράδοτο έθιμο, καθώς έγγραφα παραπάνω, ήταν ή μόνη εκδήλωση της λαϊκής προσωπικότητας, κάτι σαν φανατική προσπάθεια αυτεπίγνωσης, δοκιμή να λιάσει ο άνθρωπος συνείδηση του έαυτού του. Κ' η συνείδηση τούτη, όπως αρμόζει, είναι περισσότερο ομαδική παρά ατομική. Προτού αναπτυχθεί το άτομο, υπάρχει ή μάζα, ή αγέλη. Η ατομική συνείδηση δε θ' αρχίσει να διαμορφώνεται παρά πολύ αργότερα, όταν η πολιτεία, το «άστυ», αποκτήσει δική του προσωπικότητα κι' αυτοτέλεια, όταν συμπυκνωθεί το άστυ σ' αυθύπαρκτο κοινωνικόν οργανισμό.

Στη μεταβατική τούτη περίοδο, η πολιτεία δεν είναι ακόμη παρά ένα μεγάλο χωριό. Διαφέρει από κείνο εξωτερικά, όχι ουσιαστικά. Το έθιμο κι' έδω μεταφυτεύτηκε και βασιλεύει. Η ζωή είναι απλή και γραφική, εξωτερική τέλος. Το περιβάλλον παίρνει τη συμπαθητικήν άκαταστασία της οικειότητας.

την άτημελσία του στενού συνδέσμου ανάμεσα στους κατοίκους, το κοινοβιακό ύφος. Είναι σαν ένα μεγάλο «νοικοκυριό». Δεν έχει ακόμη διαπλιστεί η συνείδηση της μεγάλης πολιτείας, η αυθύπαρκτη και μηχανική, ή σκοτεινή και τυραννική, όπως τη γνωρίζει πια η εκβιομηχανισμένη Δυτική Ευρώπη. Το νεοελληνικό άστυ, απλοϊκό κι' άκατάστατο, έχει ακόμη την προσωπικότητα των άστων του κ' ή δική του παιδική ψυχή μόλις αρχίζει να πλάθεται. Δε γνωρίζει το αίνιγμα του στυθροπού υπόγειου, την ανησυχία του βραδουασμένου δρόμου, το πρόβλημα του κακοποιού που ψηλαφίζει τη σκιά, της γυναίκας που εκπρονεύεται στο σταυροδρόμι, του άναιμικού «διανοούμενου» νέου με την ταραγμένη ψυχή και την επαναστατημένη συνείδηση.

Το πρώτο άστυκό μυθιστόρημα είναι ακόμη περιγραφικό, όπως το διήγημα του υπαίθρου. Άλλαξε βίβια το περιβάλλον του, μα όχι κ' η ψυχή του. Λείπουν τα προβλήματα. Το αίνιγμα δε βρίσκεται στη συνείδηση αλλά στα ήθη. Το πολύ-πολύ ένας δύσκολος γάμος, μια τρεχούμενη ιστορία έρωτα, κάποιες στοιχειώδεις κοινωνικές συνθήκες. Το σημαντικό όμως είναι πως το πρώτο βήμα έγινε: το μυθιστόρημα μπήκε στην πολιτεία. Στο εξής δε θάχει παρά να ξετυλιχτεί σ' εσωτερικότητα μαζί μ' εκείνη.

* *

Τα όνόματα τριών συγγραφέων έχουν τη θέση τους στο σημείο τούτο της αποφασιστικής στροφής της πεζογραφίας μας. Οί συγγραφείς αυτοί είναι ο Κωνστ. Χρηστομάνος, ο Κ. Χατζόπουλος κι' ο Κωνστ. Θεοτόκης.

Το ελληνικό μυθιστόρημα, καθώς εσημείωσα, είχε από καιρό εγκαταλείψει τις υπερβασίες της φαντασιοκοπίας κ' είχε προσγειωθεί εύσυνείδητα στη μελέτη της καθημερινής πραγματικότητας. Το ρομαντισμό, στην Ευρώπη, έχει τώρα διαδεχτεί ο ρεαλισμός, κι' αυτό τον τελευταίο ο νατουραλισμός. Η προσήλωση στην «αντικειμενική» λεγόμενη πραγματικότητα κ' η ανάπτυξη κάθε τοπικού στοιχείου, της φυλετικής προσωπικότητας, έχει γίνει δόγμα πανίσχυρο. Την τάση τούτη εκφράζοντας ο Παπαδιαμάντης κι' ο Καρκαβίτσας, έχουν μιλήσει σαν εκπρόσωποι της ρωμείκης ιθαγένειας, γνήσια παιδιά του λαού, μ' εφόδιο μονάχο τη ντόπια μόρφωση και μέθοδο την αυτοπαράτηρηση. Οί τρεις άλλοι συγγραφείς που προανέφερα έρχονται φέρνοντας «τά φώτα της Ευρώπης». Την ελληνική πραγματικότητα, αυτοί, την βλέπουν με μάτι σοφό, προειδοποιημένο, κ' ή προδιάθεσή τους είναι εκλεπτυσμένη κι' αντικειμενική. Όμως ακολουθούνε το ρυθμό της εποχής τους, την επιταγή της για προσαρμογή. Πόση αντίθεση με τους παληούς ξιπασμένους επήλυδες του Φαναριωτισμού, τους λογιώτατους και τους Ραγκαβήδες!... Τη σοφία τους οί καινούργιοι συγγραφείς, δε χρησιμοποιούν για να καταπλήξουν και να δασκαλέψουν. Μετριόφρονα την προσαρμόζουν στο περιβάλλον τους, το φωτίζουνε για την έρευνα και ζητάνε μ' αυτήνε να φω-

τιστούν. Το αντικρύζουν με προσοχή και συμπάθεια, με στοργή κι' αληθινό, βαθύ, τίμιο ενδιαφέρον. Μ' αγάπη.

Ο Κωνσταντίνος Χρηστομάνος ήτανε μια ψυχή ευαίσθητη κι' αισθηματική. Τέτοιος μ'α παρουσιάζεται στο λυρικότατο «Βιβλίο της Αυτοκράτειρας Έλισσάβετ». Τέτοιος και στο μυθιστόρημά του, την «Κερένια Κούκλα». Η άποψή του της ελληνικής ζωής είναι η ειδυλλιακή, άσχετα αν η σκηνοθεσία άλλαξε και το ύπαιθρο διαδέχτηκε η πολιτεία, η «γειτονιά» καλύτερα. Έτσι την αντιλαμβάνεται, την ελληνική ζωή, από ιδιοσυγκρασία μ'α κι' από αντίθεση ίσως στην ξένη που γνώρισε, τη βαρεία και μηχανική Ευρωπαϊκή. Ο λυρισμός της «Κερένιας Κούκλας» δ'εν έχει την απλοϊκότητα του παταδιαμαντικού οράματος. Είναι στοχαστικός, συνειδητοποιημένος, ο κάπως φιλολογικός ένθουσιασμός του ταξιδευτή που ανακαλύπτει μια φυσική ωμορφιά και δοκιμάζει έτσι την ικανοποίηση της προσδοκίας του. Η «Κερένια Κούκλα» είναι ένα αθηναϊκό μυθιστόρημα κι' ο Χρηστομάνος νιώθει ευγνωμοσύνη στην Άττική που είναι έτσι ωμορφη κι' αξίζει να τραγουδηθεί. Το ύφος του ξεχειλίζει από τον ένθουσιασμόν αυτό κάθε τόσο. Κάποτε και παρασέρνεται. Η συμπάθειά του για τη λαϊκήν απλοϊκότητα, που τον θέλγει, εκδηλώνεται έντονα π. χ. στην άλλωστε ολοζώντανη περιγραφή του αποκηρύκτη του κομιτάτου, όπου η πληροφοριακή προσήλωσή του κατατάει δημοσιογραφική. Το ίδιο σημειώνει, στη λεπτή του ανάλυση της «Κερένιας Κούκλας», ο κ. Τ. Άγρας, για την περιγραφή των κοριτσιών ή των γυναικών της γειτονιάς. Γενικά, ο Χρηστομάνος, βλέπει τη νεοελληνική πραγματικότητα περισσότερο με το καλόβολο μάτι του επισκέπτη, παρά με την ψυχραιμία και την επιφυλακτικότητα του ανθρώπου που αναπτύχθηκε ο ίδιος μέσα στη ζύμωσή της. Η ιδιότητα όμως τούτη, που μπορεί να θεωρηθεί το χαρακτηριστικό του βιβλίου, πολύ ίπχει από το να είναι ελάττωμά του. Το μειονέκτημα βρίσκεται άλλω, στην κατάχρηση του αισθηματικού στοιχείου, στο λυρικό φόρτωμα της καθαρής αφήγησης. Μέσα από την πλημμύρα της λογοκοπίας προβάλλει η τελευταία αυτή κομματιαστή, καταποντισμένη. Δέ θέλω να πω με τοῦτο πως η λυρική διάθεση του Χρηστομάνου ύστερεί σε ποιότητα η πως είναι άνειλικρινής. Τούναντίον μάλιστα, πάλλεται και ξεχειλίζει από ψυχικήν αγνότητα. Μόνο που λιγώνει την αυστηρή διάθεση του μύθου. Ο συγγραφέας έχει προσόντα πεζογραφικά, παρατήρησης, ψυχολογίας και σένθησης, αξιόλογα. Μ'α είναι τόσο έντονα χαρακτηριστική η λυρική του κλίση που τα τελευταία αυτά κ' αντατούνε να μ'α παραξενεύουν σαν αντιθέσεις ευχάριστες. Στο χειμαρρώδη της λυρισμό, η «Κερένια Κούκλα» αναδειχεται γνήσιο μεταντανουντσιακό μυθιστόρημα.

Υπάρχει κάποιος μουσικισμός μέσα στο μύθο της «Κερένιας Κούκλας» που να αναμονίζεται ωραιότατα με το λαϊκό περιβάλλον που περιγράφει ο συγγραφέας. Η Βεργινία παντρεύτηκε από έρωτα τον ξυλογλύπη Νίκο, παλληκάρι ωμορφο και κάμποσο μικρότερό της. Όμως η υγεία της είναι λαβωμένη.

Εκδηλώνεται μια αρρώστια. Ύπουλη και μικρούα που τη λιώνει και μαραινει την ωμορφιά της. Αναγκάζεται τότε να μείνει κατάκοιτη και να πάρει στο σπίτι μια ψυχοκόρη, τη Λιόλια, ωμορφη κοπέλλα δεκαεφτά χρονών που δ'εν άργει ν' αγαπηθεί από το Νίκο. Δίπλα στην αρρώστια έτσι φουντώνει η ζωή, εγωιστική και τυφλή στο ζωώδικον όργανό της. Η Βεργινία θ'α πεθάνει μαρζωμένη και με το σπαραγμό της τραγικής αυτής αποκάλυψης. Ο Νίκος κ' η Λιόλια παντρεύονται, μ'α όχι για να ευτυχίσουν. Πάνω στην καινούργια τους ζωή λ'ες και βραίνει ο καύμος της πεθαμένης. Ένα παιδί που γεννάει η Λιόλια έρχεται στον κόσμο εκτρωματικά ασυμπλήρωτο, άτροφικό, ίδια «κερένια κούκλα». Και στο πρόσωπο όμοιότατο της νεκρής!... Άλλωστε θ'α είναι λιγότερο και θ'α πεθάνει στη βίπτιση. Μ'α κ' η κατάρα δ'ε θ'α ξαναληθεί εδώ. Ύστερα από μια ζωή που έχει γίνει άφορητη ανάμεσα στ' αντίζηλο, ο Νίκος θ'α πέσει μαχαιρωμένος από κάποιον παλήον έχθρό κι' αντίζηλο. Έτοιμοθάνατο θ'α τον βρεί η Λιόλια στο Νοσοκομείο...

Αυτή είναι η υπόθεση. Οι τύποι γνήσια ελληνικοί κι' ολοζώντανοι, έχουν αποδοθεί με ρεαλιστική ακρίβεια που δ'εν έπηρέασε ευτυχώς η γραφική διάθεση της άτμοσφαιρας. Άκόμη, μέσα στην «Κερένια Κούκλα», βρίσκειται μια από τις ωραιότερες σελίδες της νεοελληνικής πεζογραφίας: η περίφημη σκηνή στις άμυγδαλές, όπου, ξετρελλαμένοι από τον όργανό της άνοιξης, ο Νίκος κ' η Λιόλια σμίγουν για πρώτη φορά. Το περιβάλλον τέλος, η άτμόσφαιρα, η διάφανη και χαριτωμένη, με τους γλυκούς τόνους, δίνουνε στο έργο μορφή αυθεντικά ελληνική, άττική, που δ'εν έχει ξεπεραστεί από άλλο συγγραφέα. Άν και τ'α μέσα της λυρικής έκφρασης του Χρηστομάνου έμειναν λιγότερα, καθώς θ'α ταίριαζε κι' απ' αυτή την έποψη σ' ελληνικό έργο, η «Κερένια Κούκλα» θ'α ήταν στο είδος της ένα μικρό άριστούργημα. Γιατί είναι βιβλίο με ψυχή, αληθινό κι' άνεπιτήδευτο. Δέ συλλαβαίνει βέβαια, ανώτερους τύπους κι' ούτε προσφέρει την απλότρωση της μεγάλης άνάτασης. Άντιπροσωπεύει όμως επάξια την έποχή του στην άποψή της τη γραφική, την αισθηματική και την ανθρωπινή.

* *

Φρόνιμο είναι ν' αποφεύγει κανείς τις ταξινομήσεις, ποί, λίγο πολύ, φιγουράρουνε γι' αυθαίρετες στο βάθος και παίρνουνε την έκφραση του σχολαστικισμού. Κάποτε όμως, η μεθοδικότητα βοηθάει στη συστηματοποίηση του υλικού κι' ξεηγεί όρισμένα φαινόμενα, ξεχωριστής σημασίας γι' το μέλλον. Άπ' αυτή και μόνο την έποψη θ'α μπορούσε κανείς να επιχειρήσει μια διάκριση των νεοελλήνων συγγραφέων σε δυό κατηγορίες νοητές: Σ' εκείνους που, περιορισμένοι θεληματικά η άδελγητα στα τοπικά τους όρια, ζήτησαν να εκφραστούν απ' ευθείας τη λαϊκή ψυχή και σ' εκείνους που, φωτισμένοι η έπηρεασμένοι από τ'α ξένα γράμματα, προσπάθησαν να έφαρ-

μόσους γνωστές τεχντροπίες στο έργο τους, προσαρμόζοντάς τες στο ελληνικό περιβάλλον. Οι τελευταίοι αυτοί έκαναν άκόμη κι' ένα είδος προπαγάνδας των ξένων σχολών και μεθόδων, σά μεταφραστές ή κριτικοί, με σκοπούς μορφωτικούς. Στην πρώτη κατηγορία να ύπολογίσουμε τον Παλαδιαμάντη, τον Καρκαβίτσα. Στη δεύτερη το Χατζόπουλο, το Θεοτόκη...

Οι δύο κατηγορίες τούτες δεν είναι άλλωστε άπλη μέθοδος συστηματοποίησης των συγγραφέων μας κατά σχολές. Αντιπροσωπεύουν και δύο γενικότερες φιλολογικές κοσμοθεωρίες που διδάχτηκαν φανατικά, διδάσκονται άκόμη, έχουνε, τόσο στους παλιούς όσο και στους νεότερους, όπαδούς πιστούς και καθημερινά έχουνται σε σύγκρουση από τις στήλες της κριτικής και του τύπου. Η μιá παράταξη ύποστηρίζει την άποκλειστική σττροφή προς τον έθνικό μας έαυτο και προς τη λαϊκή πραγματικότητα. Αύτην ύποδεικνύει σά μοναδικό μέσο άπολύτρωσης, ειλικρίνειας και σταθερής εξέλιξης προς την έπιτυχία. Η άλλη ζητάει το γκρέμισμα κάθε συνόρου τοπικού, το άνοιγμα των όριζόντων και τη χειραφέτηση της προσωπικότητάς μας μέσον της εύρωπαικής καλλιέργειας και μόρφωσης. Η φανατική άπόχρωση της τελευταίας αύτης μερίδας φτάνει να ζητήσει και την κατάργηση της «έθνικης» προσωπικότητας. Κηρύσσεται άναφανδόν διεθνιστική.

Ο Χατζόπουλος ήτανε «λόγιος». Άγάπησε δηλαδή όχι μονάχα τη συγγραφή μα και τη «φιλολογία». Άκόμη και σά συγγραφέας έπιδίωξε να εισαγάγει στα ελληνικά γράμματα τις τεχντροπίες των ευρωπαϊκών σχολών του καιρού του. Το πεζογραφικό του έργο παρουσίασε δύο φάσεις: Τήν πρώτη ρεαλιστική, που περιλαμβάνει τα μεγάλα διηγήματα «Ο Πύργος του Άκροπόταμου», δ «Υπεράνθρωπος» και τα περισσότερα μικρά του διηγήματα. Τη δεύτερη συμβολιστική. Αύτη, αρχίζοντας από τα διηγήματα τ' «Όνειρο της Κλάρας» και «ή Άδερφή», κορυφώνεται στο «Φθινόπωρο».

Ο «Πύργος του Άκροπόταμου» είναι ήθογραφία. Έτσι επιγράφεται. Θέμα της έχει την τραγική προσπάθεια μιáς έπαρχιώτικης οικογένειας, όφρανεμένης και ξεπεσμένης οικονομικά και ήθικά, να κρατήσει την παλιά της κοινωνική θέση. Ο πατέρας Κρανιάς, έφορος κάθε φορά που το φιλικό του κόμμα ερχότανε στα πράγματα, πέθανε αφήνοντας φτωχά τρία κορίτσια άνύπαντρα, μιá νόθη κόρη κι' ένα γνήσιο γυιό. Το πρώτο κορίτσι έχει φέρει πάνω στο σπίτι, από τα εύτυχημένα άκόμη χρόνια, το στίγμα της ατιμίας. Ξεπλανεύτηκε στ' άπόμερα της άκροποταμιάς απόνα κατεργάρι άγαπητικό που ύστερα εξαφανίστηκε. Η υπόλοιπη ζωή της θά είναι μιá έλληνόπορπα άσκητική άφοσίωση στην οικογένεια, έγκατέριση και προσπάθεια εξίλιψης. Τα τέσσερα άλλα κορίτσια με τη σειρά τους, ένα ένα, θά ριχτούνε στο τραγικό κυνήγι του γαμπρού, που θά τους δρέψει όλη τους τη δροσιά και τη νιότη. Κάθε μιá που γεννάει με τη σειρά της, θά γίνεται παράδειγμα φριχτό στην ερχόμενη. Μονάχος δ γυιός θά εύδοκιμήσει, μα βγαίνοντας άξίωμα. τικός από τη σχολή, θά παντρευτεί και θά τις παρατήσει. Λέ θά ξανάρθει

στο σπίτι παρά μονάχα στη στιγμή που ή πρώτη, ή μεγάλη άδελφή θά ξεψυχάει χτικιασμένη.

Υπόθεση άπλη και σπαραχτική. Το θέμα αύτο του ξεπεσμού της οικογένειας θά ξαναφανεί κι' άλλες φορές στην Έλληνική λογοτεχνία. Είναι αύτο καθ' έαυτο τραγικό και πρόσφατο σε δημιουργική άνάλυση. Μα και δ λόγος της κάπως συνηθς επανάληψής του παρουσιάζεται, θαρῶ, και κοινωνικός. Η ελληνική άστική κοινωνία, άφιλόξενο κι' άγονο. Τα θεμέλια της, οικονομικά κι' από παράδοση, δεν είναι βαθειά ριζωμένα ούτε γερά. Η άναιμική της ύσταση αγωνίζεται καθημερινά κ' ιδρώνει για να τωνωθεί. Μα ή πάλη τούτη είναι ίσα-ίσα δ λόγος της εξάντλησής της. Το σπιτικό, όνειρο γλυκό και πολυβασανισμένο, έχει, τις περισσότερες φορές, πολύ βιαστικά πραγματοποιηθεί. Η άφορμή της άδυναμίας του, έτσι, βρίσκεται πολύ συχνά στη σπουδή της οικοδόμησής του. Το ύπόβαθρο λείπει κ' οι καιροί είναι δεινοί. . . .

Δεν πρέπει ν' αναζητήσει κανείς πέρα ως πέρα, στον «Υπεράνθρωπο», τη γοητεία και τη ρεαλιστική ενάργεια του «Πύργου». Έδώ δ σκοπός είναι ή σάτυρα. Η μάλλον, κι' αύτη είναι ή άδυναμία, ύπάρχει «σκοπός».

Οι λογοτεχνικές συντροφιές της Άθήνας είναι γελοίες για τη ρατσιστική τους και τον πιθηκισμό τους. Σά να μην έφταναν οι δύο μεγάλες αυτές πληγές έρχεται κ' ή νισεική θεωρία του υπερανθρώπου, από τη Γερμανία, να καταργήσει κάθε χαλινό. Ο ήρωας του έργου, δ Νίκος Γκάβρας, ποιητής και τυχodiώκτης, σπέρνει γύρω του την καταστροφή με πρόφηση την ήθική άσυνδοσία του ανώτερου άτόμου.

Κι' έδώ δ Χατζόπουλος έδειχτηκε «λόγιος». Μετέφερε μιá θεωρία, την έχρησιμοποίησε για θέμα και την έσχέλιασε. Το βιβλίο που έγραψε μ' αύτο το ύλικό έχει να επιδείξει άρκετην εύγλωττία και σκηνές όξυτάτα σατυρικές. Η πρόθεση όμως του συγγραφέα, μένοντας πάντα στο βάθος άκίλυπη, ένοχλεί την καλλιτεχνική ύποβολή. Ο πρωταγωνιστής όσotόσο έχει άρκετά άδρα άποδοθεί. Το καλύτερο όμως πρόσωπο του έργου, είναι, θαρῶ, ένα όλότελο ταπεινό και δευτερεύον, αλλά και συγκινητικά ανθρωπινό: ή Μαρία, ή ψυχοκόρη της οικογένειας Γκάβρα, που κρυφαγαπάει τον έλεινόν ήρωα. Αύτη, μονάχη της, δίνει τις σπάνιες στιγμές άληθινής συγκίνησης, με τη σεμνή της σιωπή, σ' όλο το όρθολογιστικό τούτο έργο. Κάθε φορά που παρουσιάζεται, άπλοϊκή και πονεμένη, δίνει στο συγγραφέα την εύκαιρία να συνθέσει και μιάν ώραία σκηνή.

Ίσως θά ήτανε προτιμότερο, δ Νίκος Γκάβρας να έμνε παλιάνθρωπος χωρίς τη θεωρία του «υπερανθρώπου» . . . Το έργο θά ύστερούσε έτσι σε σάτυρα μα θά κέρδιζε σ' ανθρωπινή δραματικότητα και ειλικρίνεια.

Ο Χατζόπουλος έφ'ερε και το συμβολισμό στην ελληνική πεζογραφία με το «Φθινόπωρο» (1917). Το έργο αύτο, είδος λυρικού μυθιστορήματος, δ

Παλαμᾶς τοποθετεῖ σωστά μετὰ τὴν παρατήρησιν πὺς δὲ φέρνει ὑπότιτλο χαρακτηριστικὸ τοῦ λογοτεχνικοῦ εἶδους στοῦ ὁποῖο ἀνήκει, ἀλλ' ἀπλᾶ καὶ μόνον τὸν τίτλο του. «Φθινόπωρο»! . . . Ἡ λέξις αὕτη ἔστι μονάχη τῆς δοσμένης, κερδίζει τὴν προέκτασιν καὶ τὴν ἐνδεικτικότητά του συμβόλου, ἀκριβῶς δηλαδὴ αὐτὸ πὺς ἐπιδίωξε κί' ὁ συγγραφέας.

Εἶναι ἕνας ἀρκετὰ κοινότοπος ἀφορισμὸς τὸ ὅτι ὁ συμβολισμὸς ἀπότυχε γενικὰ στὸν πεζὸ λόγον. Τὸ ἂν ἡ καταδίκη του εἶναι ἀμετάκλητη ἢ ἂν ἡ ἀποτυχία του ὀφείλεται σὲ εἰδικούς λόγους, εἶναι ζήτημα πὺς ξεφεύγει τὰ ὅρια τούτης τῆς μελέτης. Ἡ σχολὴ ἄλλωστε αὕτη, γεννήθηκε στὴν ποίησιν κί' ἐκεῖ εἶχε τοὺς εὐρωσσότερους ἔκπαισώπους τῆς. Ἡ ἐσωτερικὴ μουσικὴ τῆς οὐσία, πὺς ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀληθινὴ τῆς προέκτασιν, συμβιβάζεται φαισολογικὰ μετὰ τὸ ρυθμὸ καὶ τὸ μέτρο. Πρωταρχικὴ αἰτία τῆς εἶναι ἡ διάθεσιν, δηλαδὴ τὸ κατ' ἐξοχὴν ὑποκειμενικὸ συναίσθημα, ἐνῶ τὸ πεζοῦ λόγον παρῑσιάζονται γιὰ κίνητρο ἢ ἀντικειμενικὴ παρατήρησιν (ρεαλισμὸς). Σημειῶνω μονάχα τοῦτο: πὺς τὰ δυὸ αὐτὰ στοιχεῖα δὲν εἶναι ἀποκλειστικὰ ἀλλὰ «συστατικὰ» τοῦ δημιουργικοῦ καλλιτεχνικοῦ φαινομένου. Διαφέρουν στίς δύοσεῖς ἀλλ' ὄχι στὴν οὐσία. Ὁ Κρότσε γράφει ὅτι, στοῦ βάθους, κάθε τέχνη εἶναι *λυρικὴ*. Καὶ τοῦτο, θαρῶ, σημαίνει πὺς βάση τῆς εἶναι ἡ συγκίνησιν. Ἡ «διαίσθησιν» λέει ἐκεῖνος. Μὰ τί ἄλλο εἶναι, ἡ διαίσθησιν αὕτη, ἀπὸ τὸν ἰδιαίτερον ἐρεθισμὸ τῆς ποιητικῆς εὐαισθησίας; — Εὐσυγκινησία. Νὰ μιὰ λέξις πὺς ἐξηγεῖ πολλά . . .

Γιὰ νὰ εἶναι δίκαιος κανεῖς ἀπέναντι στοῦ «Φθινόπωρο» θάρρεπε νὰ τὸ κρίνει σὺν ἕνα ἰδιότυπο καλλιτεχνικὸ εἶδος, ἔξω ἵπὸ κάθε καλοῦπι περιοριστικό. Ἡ παρατηρητικότητά του εἶναι *λυρικὴ*, ἢ περιγραφὴ ζωγραφικὴ. Χρῶματα, ἤχοι, συναισθήματα, αὐτὰ εἶναι τὰ συστατικὰ του. Ἡ ὑπόθεσιν, κάποια ἱστορία ἀγάπης, μιὰ ρομαντικὴ δυστυχία κόρης ὄμορφης πὺς πεθαίνει νέα, ἐξαφανίζονται κάτου ἀπὸ τὴν πλημμύρα τῆς μουσικῆς του ιδέας. Ἐνα σύμβολο καλοδιαλεγμένο καὶ πλατύ, ἢ θάλασσα, πὺς μετὰ τὴν «πρωτεῖκή» τῆς μορφῆς, κάτου ἀπὸ τίς περιπαθεῖς ἐπιδράσεις τῆς ἀτμοσφαιρας ἐνὸς φθινοπώρου, ἐμφράζει τὰ συναισθήματα τῶν ἡρώων καὶ τίς ψυχολογικὰς τους καταστάσεις. Ἡ προσφυγὴ στὴ μορφῆ τῆς θάλασσας ἀπὸ τὸ συγγραφέα εἶναι πολὺ συχνή. Ὁ ρυθμὸς τῆς, ὁ κυματισμὸς τῆς, τὰ καθρεφτίσματα τοῦ κίρρινου ἢ τοῦ ροδαλοῦ οὐρανοῦ, ἢ ἀρμονία κί' ἡ ὀδύνηρὴ ἐξάντησιν τοῦ φθινοπώρου, ποτίζουνε βαθειά, μουσκεύουνε τὰ πάντα. Ἡ γέυσιν γίνεται βαρειά, γλυκερὴ καὶ τὸ πυκνὸ ἄρωμα πὺς ἀναδίνεται ζαλίζει κί' ἀποκαρώνει.

Ὁ Μαλλαρμέ ἔλεγε κάποτε σ' ἕνα του φίλο: «Φοβᾶμαι πὺς αὐτὸ τὸ ποίημα εἶναι πολὺ εὐκολονόητο». Ὁ μῦθος τοῦ «Φθινοπώρου» εἶναι ὑπερβολικὰ σκοτεινός. Χάνομε, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχή, τὸν εἰσμὸ του, τίς σχέσεις τῶν προσώπων ἀναμεταξύ τους, ἢ δικαιολογία πολλῶν τους πράξεων. Ἀντίθετα οἱ εἰκόνες μένουνε πάντα θαυμαστές. Κί' ἕνα ἄλλο ἀκόμη σύμβολο, πὺς σημειῶνει σὲ μελέτη του κί' ὁ κ. Π. Χάρης: Ὁ βουβὸς παπὺς πὺς ἐμ-

φρανίζεται σὲ φάντασμα κάθε τόσο, κί' «ἡ μάσκα του κερμείται πίσω ἀπὸ τὸ τζάμι». Τὸ εἶρημα τοῦτο ἔχει ὀλοφάνερα βορεινὴ τὴν προέλευσιν, μετὰ τὴ βαρεῖα καὶ τρομοχρικὴν ἐντύπωσιν πὺς προκαλεῖ. Μὰ ἡ σκηνὴ τοῦ θανάτου τῆς Μαρίκας μένει ἀρ' στουρρηματικὴ. Ὁ παπὺς ἐμφανίζεται στὴν πόρτα ἀμίλητος, ντυμένος στὴ μαῖρη του ρεντιγκότα. Ζυγώνει στοῦ δωμάτιο, κί' εὐθύς ἀπὸ μέσου μιὰ φωνῆ! Ἡ ἄρρωστη ξεψύχησε . . .

* *

Ἀπὸ τὸ ἠθογραφικὸ πλαίσιο ξεκίνησε κί' ὁ Θεοτόκης. Ξεκίνησε καὶ, στὴν ἔσωτερικὴ μορφῆ τῶν ἔργων του, ἔμεινε πιστός. Αὐτὸς ὅμως, ἀντίθετα πρὸς τοὺς ἄλλους, ἔνωσε, πὺς τὸ κέντρο τοῦ ἰνδιαφέροντος, ἔπρεπε νὰ μετατοπιστῆ ἀπὸ τὴν ἔσωτερικὴν ἐνατένισιν στὴν ἐσωτερικὴν ἀποκάλυψιν. Ἡ περιγραφὴ του, βέβαια, τοῦ ἔσωτερικοῦ κόσμου, μένει πάντα διεξοδικὴ νατουρῑστικὴ. Ἡ προσοχὴ πὺς δίνει ὁ συγγραφέας δὲν τὴν ὑποβιβάζει στοῦ ῥόλο διακοσμητικοῦ στοιχείου, οὔτε τὴν πλουτίζει πάλι μετὰ τὴν ἐσωτερικότητα ἐκφίνη τοῦ συμβολισμοῦ. Ὅμως ὁ Θεοτόκης ἔχει ταλέντο ἀληθινοῦ δημιουργοῦ ἀνθρώπων. Ἀκόμη καὶ στὰ ἀδύνατα σημεία του προβάλλει αὐθόρμητη ἢ πλαστικὴ τάση γιὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν χαρακτηρισμῶν καὶ ψυχῶν.

Τὸ περιβάλλον μένει ἀκόμη περιορισμένο. Τὸ χωρὶ ἢ ἡ ἐπαρχιακὴ κερκυραϊκὴ κοινωνία. Στὴν «Τιμὴ καὶ τὸ Χρῆμα» βρισκόμαστε ἀκόμη σὲ πλαίσιο καθαρὰ ἠθογραφικὸ, μετὰ ἰδεολογικὰς μόνο προεκτάσεις. Κανένας τύπος δὲν παίρνει τὴν ἐξχωριστὴν ἐκείνη ἀναγκαστικότητα πὺς θὰ συναντήσουμε στὰ κατοπινὰ, ὄμοια ἔργα. Τὴν ἀνάτασιν στὰ περισσότερα διηγήματα τοῦ Θεοτόκη, τὴ δίνει γενικὰ ἡ ρεαλιστικὴ ζωντάνεια τῶν τύπων. Ὁ ἰδεολογικός του ὀρίζοντας εἶναι πλατὺς γιὰ τὴν ἐποχὴ, μὰ δὲ βρῖσκει τὸ ἔδαφος ν' ἀπλωθεῖ πηρὰ μονάχα στοῦ τελευταῖο του μνησιτόρημα, τοὺς «Σκλιβους στὴ δεσμά τους». Ἐδῶ ὅμως, ἡ ἰδεολογικὴ αὐτὴ κατεύθινσιν, ἔνι εἶδος αἰσθηματολογίας τοῦ πρωτέφιντου τότε στὴν Ἑλλάδα σοσιαλισμοῦ, ἀποτελεῖ τὸ ἀδύνατο σημείο τοῦ ἔργου. Δὲν ἔχει μετὰ ἀκόμη εἰλικρινὰ στὴν κοινωνία, δὲν ἔχει διαποτίσει τὴ ζωὴ, ὥστε ν' ἀποκρυσταλλωθεῖ σὲ χαρακτηριστικούς τύπους. Τὰ ἰδεολογικὰ σύμβολα τοῦ Θεοτόκη, στοὺς «Σκλιβους», πηρὸν τὴν πλαστοργικὴν ἱκανότητα τοῦ συγγραφέα, κοπιάζουν πολὺ νὰ ὀλοκληρωθοῦν σ' ἀληθινὸς ἀνθρώπους.

Στὰ ἔργα μετὰ τὸ χωριάτικο πλαίσιο, τὸν «Κατάδικο» καὶ τὸν «Καραβέλα», ὁ Θεοτόκης ἐπέτυχε νὰ συνθέσει δυὸ ἀπὸ τοὺς ζωντανότερους τύπους του.

Ὁ Τουρκόγιαννος εἶναι ἕνας ἀπλοϊκὸς μυστικοπαθής. Ἀγαπᾶει μιὰ γυναίκα, ἀλλὰ μετὰ τὴν νοσηρότητα καὶ τὴν ἀτομία τῆς χριστιανικῆς του παθολογικότητας. Ἀποδέχεται τὴν καταδίκη, δηλαδὴ τὸ μωρτύριο. Ὅλη του ἡ ψυχολογία εἶναι μιὰ ἠθικὴ λιποθυμία. Ἐγκαρτέρησιν. Ὁ ἔρωτάς του, γί-

νευται ήττοπάθεια άντις όρμή. Τη φανατικά μυστικόπαθη διάθεσή του άλλωστ, ενισχύει ή άπλοϊκότητα του χαρακτήρα, ή χωριάτικη διανοητική στενότητα. Όμως, ό Θεοτόκης ξέρει, σά γνήσιος και βαθύς ψυχογράφος πού είναι, νά συλλάβει, καλύτερα κι' από τόν κεντρικό χαρακτήρα, τήν απόχρωση. Σέ διπλό παιγνίδι στηρίζεται ή τραγωδία του Τουρκόγιαννου: Στην έξωτερικήν έντίπωση τής άνοησίας πού παρέχει και στην έσωτερική του ευγενική συνέπεια. Η εύρηματική τούτη άντιθεση γίνεται έκδηλη στό δικαστήριο. Ό Τουρκόγιαννος άπολογούμενος ήθικολογεί μέ βιαθειά πίστη κι' άληθινή συγκίνηση. Όμως τό άκροατήριο γλύκει. Αυτό δέ βλέπει παρά τή φαινομενικότητα, τήν κοινή και χυδαία, εκείνην δηλαδή πού αντιπροσωπεύει τή δική του τήν ψυχή.

Στον τύπο του Τουρκόγιαννου κατηγορήθηκαν δυό πράγματα: ή άπιθανότητα του κ' ή προέλευσή του πού μοιάζει ρωσική. Συγκεκριμένα αναφέρθηκε τ' όνομα του Τολστόη, πού τό χριστιανικό του δόγμα τής «μη αντίστασης στό κακό» μοιάζει νά πραγματοποιεί ό «Κατάδικος».

Είχα σημειώσει κάποτε, άλλου—και δέν είμαι ό μόνος—τή συγγένεια πού υπάρχει άνάμεσα ελληνικής και σλαβικής ψυχής. Προσέδετα άκόμη πώς στην κοινή τους βάση πρέπει ν' αναζητηθεί ή βιαθειά επίδραση τής κοινής θρησκείας, τής όρθοδοξίας δηλαδή, μέ τις μυστικόπαθες βιζαντινές άπχησεις. Η μυστικοπάθεια μπορεί νά θεωρηθεί σάν ή αισθηματική μορφή τής δεισιδαιμονίας. Κι' ό Τουρκόγιαννος είναι χωριάτης μυστικοπαθής. Μπορεί σάν τύπος νά μοιάζει άπίθανος, αν παρθεί έξω από τό πλαίσιο του διηγήματος όπυ κινείται. Είναι, βέβαια, ένας χαρακτήρας από κείνους πού δέ συναντάει κανείς στό δρόμο του καθημερινά. Όμως, για τό λογοτεχνικό τύπο, τί αξιώσεις τής πιθανότητα, περιορίζονται πάντοτε στό όρια τής «πιθανοφάνειας». Τό αντίθετο θά μās έφερεν στη στεγνότητα τής νατουραλιστικής διδασκαλίας πού μέ τό ν' αναζητεί τόν τύπο τόν αντιπροσωπευτικό μās τάξης, κι' όχι τόν έξαιρετικό, κατώρθωσε νά περάσει σά σχολή χωρίς νά μās αφήσει υποδείγματα αιώνιων ανθρώπων. Ούτε πιστεύω άλλος κανείς νά έχει πλάσει ήρωες περισσότερο «άπίθανους» από τό Ντοστογιέφσκι. Συνήθιζαν νά ξεηγοϋνε τήν ιδιορρυθμία τους μέ τό χαρακτηρισμό πώς είναι «ρωσοί». Τούτο όμως δέν ήταν έομνησία αλλά υπεκφυγή. Ό Gide, γράφοντας κάποιον πρόλογο για τή «Ντάμα Μπιστουίνι» του Ποΐσκιν, έσημείωνε μέ κατάπληξή του τό πόσο λίγο μοιάζουν οι ήρωες του συγγραφέα τούτου, πού θεωρούνται όσόνσο αντιπροσωπευτικά ρωσικοί, μέ τους ντοστογιεφσκιικούς τύπους. Αλλά μήπως οι ήρωες του Τολστόη; Στην κάθε κατηγορία διακρίνουμε έντονη τήν προσωπική σφραγίδα των μεγάλων δημιουργών. Γιατί τίποτα δέν είναι πιο άνόητο από τό νά ισχυριστεί κανείς πώς οι άνθρωποι είναι αυτοί κι' όχι άλλοι. Σέ κάθε μεγάλο δημιουργό είναι επιφυλαγμένος ό ρόλος νά μās αποκαλύψει και μιάν άγνωστή τους όψη.

Ό Τουρκόγιαννος, μαζί μέ τή Φραγκογιαννού του Παπαδιαμάντη, μέ-

νουν οι δυό πιο ξεχωριστοί, ως στό σήμερα, τύποι τής νεοελληνικής πεζογραφίας. Καλό θά ήτανε νά προσεχτεί ή έσωτερική τους συγγένεια πού είναι έμπνευσμένη από τή ρωσική έπιρροή. Σημείωσα παραπάνω τήν πιθανότατη επίδραση του «Έγκλήματος και Τιμωρίας» πάνω στον Παπαδιαμάντη. Αν θελήσει κανείς νά διακρίνει σε δύο σχολές τις επιδράσεις πού παρατηρήθηκαν ως τά τώρα στό ελληνικά γράμματα, τή γαλλική, δηλαδή, και τή ρωσική, θά σημειώσει τό γεγονός ότι τις μεγαλύτερες συλλήψεις μας ανθρώπινων τύπων οφείλουμε στη δεύτερη. Ακόμη δέν χρειάζεται ειδική έμβάθυνση για νά βεβαιώσουμε τό πόσο τά δυό αυτά υποδείγματα στέκονται κοντήτερα στην ελληνική λαϊκή ψυχή από όλα τά άλλα λιγότερα κατασκευάσματα πού ένέπνευσε ή γαλλική μίμηση.

Ό δεύτερος τύπος πού μās άφησε ό Θεοτόκης είναι ό Καραβέλας. Έδώ βρισκόμαστε όμως άπέναντι σε μιá σύνθεση πολύ πιο ρεαλιστική, ώμή, εύρωστη αλλά κι' αναμφισβήτητη. Ό Καραβέλας είναι τύπος δοσμένος άδρά. Δέν έχει, αυτός, εδαισθητες κι' έξιδανικευμένες άποχρώσεις. Είναι χωριάτης και στό είδος του, αντιπροσωπευτικός μέ τή γεροντικά φιλήδονη χυδαιότητα του. Σ' όλο τό έργο, εκείνο πού κυριαρχεί, είναι τό παζάρεμα. Καθαρά χωριάτικη ιδιότητα. Παζαρεύει τήν κληρονομιά του Καραβέλα ό Άργύρης, παζαρεύει τή γυναίκα του Άργύρη ό Καραβέλας. Τήν άληθινή όμως άνάταση δίνει ό διονυσιασμός του τυραγνισμένου έρωτισμού. Η Μαρία βασταση δίνει ό διονυσιασμός τόν περφορονεί. Κ' ή σκηνή νίζει τό γερο Καραβέλα, τόν πεισματώνει και τόν περιφρονεί. Κ' ή σκηνή πού τραβάει τά φουστάνια της για νά του δείξει τις κρυφές της όμορφίες πού δέν είναι γι' αυτόν αλλά για τόν άντρα της, θαρῶ πώς μέ τή συνταραχτική της ώμορφία, μένει μιá από τις ζωντανότερες σκηνές τής ρεαλιστικής μας πεζογραφίας.

Ό γέρος Όφιομάχος είναι ό τρίτος ξεχωριστός τύπος του θεοτοκικού έργου.

Έδώ βρισκόμαστε στην ύψηλη σφαίρα τής τραγωδίας. Οι «Σκλάβοι στό Δεσμά τους» είναι τό τελευταίο έργο κ' ή πλατύτερη σύνθεση του Κερκυραίου πεζογράφου. Υπάρχει πίσω από τά πρόσωπα και τό μύθο, μιá αλληγορία, κι' αυτή άδυνατίζει τήν ειλικρίνεια του μυθιστορήματος. Έπειτα ό συγγραφέας πλατυάζει, τραινάρει και πέφτει σ' επαναλήψεις. Αυτό όλα βέβαια άφαιρούν από τή ζωντάνεια και τήν έναργεια τής αφήγησης. Όμως ή άτιμόσφαιρα τής δραματικότητας μένει έντονη και συνεχής. Τό θέμα του έργου είναι ό οικονομικός κ' ήθικός ξεπεσμός μιās άριστοκρατικής οίκογένειας. Ό πατέρας πνίγεται από τά χρέη, ξεπέφτει κοινωνικά, ξευτελιζεται. Είναι ένας τύπος παληού γλεντζέ και γυναικά πού διατηρεί άκόμη τις παλές του συνήθειες. Όμως, τώρα, οι δυσारेστημένες έρωμένες του τόν περιφρονούν και τόν βρίζουν από τά παρήνυρα στό δρόμο. Γύρω του όλα ραίζουν, γέρνουν και γκρεμίζονται. Κι' ό άνθρωπος αυτός, πού τρεκλίζει άνάμεσα στό έρείπια, δέν έχει παρά μιá στιγμή μεγάλη, άληθινό όμως σαικπηρική. Εί-

ναί η σκηνή της παράκρουσης που παθαίνει μέσα στο γραφείο του παλιού του άρχοντικού, όταν μαθαίνει τη μεγάλη καταστροφή. Αρχίζει τότε να σκί- ζει τις περγαμινές του και να γκρεμίζει τα κάδρα των προγόνων του. (Αντί- θετα, η τελική σκηνή της τρέλλας του, παρόλα τα όρατα λόγια που λέει σ' αυ- τήν ο Όφιομάχος, μου φαίνεται εξεζητημ-νη, σκηνοθετημένη).

Ο Θεοτόκης δεν είναι στυλίστας. Έχει βέβαια το νεφρώδες και προ- σωπικό εκείνο ύφος που είναι όργανο απαραίτητο στον πεζογράφο για να ζωντανέψει τα πρόσωπά του και την αφήγηση. Μα η καλλιέργεια της φρά- σης δεν είναι το δυνατότερο σημείο του. Ούτε η γλώσσα, που μένει στενά, κερκυραϊκά ιδιωματική, «ήθογραφική» θά μπορούσε κανείς να την πει, εί- ναι πάντα καλυψθητή. Αυτή δεν ξεπερνάει τα όρια του τυπικού, όπως η ψυχογραφική ικανότητα του συγγραφέα είχε υπερακοντίσει την ήθογرافία. Περιορισμένα τα φραστικά μέσα, στενό το κοινωνικό πλαίσιο της θεοτοκικής δημιουργίας. Μόνος ο όριζοντας ανοίγεται πλατώς στο φωτισμένο λόγο.

Μα κι' έτσι, ο Θεοτόκης, για την αυθεντικότητα της δημιουργικής του πνοής, για την οξύτητα της ψυχολογικής παρατήρησης και την ευρωστία του την πλαστική ανθρώπινον τύπων, μένει ως σ'α σήμερα, η κορυφή της νεοελ- ληνικής μυθιστοριογραφίας. Το έργο του δεν έπηρε την έκταση που θά μπο- ρούσε να πάρει, αγκαλιάζοντας μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής ζωής κ' εισ- δύνοντας στη μάζα του μεγάλου αναγνωστικού κοινού, για να τ' απολυτρώσει. "Εμεινε κτήμα των λίγων, ανολοκλήρωτο. "Οχι όμως κι' ατελές.

Στο οικοδόμημα που χτίζεται καθημερινά με κόπους και θυσίες, ο Κων- σταντίνος Θεοτόκης αν δεν έριξε τα θεμέλια, έβαλε όμως τον άρχονταίο- λίθο.

Z.

Του Ψυχάρη η παρουσία έχει αφήσει τη σφραγίδα της σε κάθε εκδήλωση της νεοελληνικής πνευματικής ζωής. Το πέρασμά του είναι έρωμητικό, ανεξά- λειπτο, άποφασιστικό. Υπάρχει παντού μέσα στα γράμματα, πριν από το 1888 με την αντίθεση, μετά με τη θέση.

Είναι ένας άρχηγός. "Οδηγεί κι' έμψυχώνει. Δεν ολοκληρώνει τη νίκη, μα την προκαλεί. "Η επιδίωξή της τον πλημμυρίζει ολάκερον, τον ένθουσιάζει και τον τυφλώνει. "Ο,τι γράφει στο έξησ δεν έχει παρά τον αποκλειστικό σκοπό να την εξυπηρετήσει. Είναι ένας φανατικός. Κάποιες του φιλοδοξίες άλλες, παράπλευρες, άχρημαίζουσιν κ' υποχωρούν με την άδεξιότητα του παρεί- σαχτου, την έκφραση της αδυναμίας. Δύναμή του είναι ο ένας, ο μοναδικός σκοπός.

Στα μυθιστορήματα που έγραψε, όπως και στα έπιστημονικά του έργα, στα άρθρα, στους λιβέλλους, εξυπηρετεί την "Ιδέα. Νομίζει πως είναι τεχνί- της και είναι προπαγανδιστής, δηλαδή συνεπής προς τον εαυτό του. Έχει περιβληθεί την φανατικήν εκείνην ειλικρίνεια του άποστόλου που κρύβεται

φιλάργουρα κάτω από το προσωπείο της ήθοποιίας. Δε μπορεί όμως να υποκριθεί ικανοποιητικά, γ' αυτό και δεν είναι μυθιστοριογράφος. Μένει υποκειμενικός, άξεστος. "Αδύνατο να βγει από τον εαυτό του για να μπει σε ξένο πετσί. Περιαιτολογεί άδιάκοπα.

Κι' όμως έχει ευαισθησίες. Μεγάλες ευαισθησίες, τρυφερότητες, που έγγιζουσε τη φιληδονία. Το έργο του στρέφεται γύρω από δυο πόλους: τη Γυναίκα και την "Ελλάδα. "Αγαπάει την "Ελλάδα σά γυναίκα. Κατάπληκτος παριτηρεί κανείς πως κατορθώνει και ανάγει κάθε έρωτικήν έντατίωση του μυθιστορημάτος σε προσεχή προς την "Ελλάδα... Του λείπει η ύπολογιστική τέχνη, κυριαρχεί η άνυπότακτη καρδιά...

"Η ευαισθησία του άφησε ώστόσο συγκινητικά άχνάρια μέσα στο καλλι- τεχνικό του έργο. Στά «Δυο άδερφια» έχει όλη την προδιάθεση να ζωντα- νέψει την τρυφερήν ατμόσφαιρα μιάς μικροσκοπικής κοινωνίας παιδιών. Στιγμές-στιγμές έγγιζει την τέχνη, με την ειλικρίνεια, όπως και την έξειλην από την άγάπη της γυναίκας «"Αγνή». Είναι οι περιπτώσεις που η τέχνη μοι- ραία συμπίπτει με την ειλικρίνεια του ύποκειμένου του. Δεν της χαρίζεται αυτός ποτέ. Έρχεται κάποτε μόνη της, αυτόκλητη, και τότε τόσο το καλύτερό...

"Από την ειλικρίνεια ξεκινάει ο έγωϊσμός. Το «"Ονειρο του Γιαννίρη» το δείχνει. Μα ο έγωϊσμός αυτός είναι απαραίτητος, ένα όπλο, για τον άρχη- γό. Κι' έτσι ο κύκλος συμπληρώνεται. "Ο Ψυχάρης όπλιζεται με τη δύναμη που, σαν κάθε γνήσιος ήγέτης, αντίλει από τον εαυτό του. Την προβάλει στον έξω κόσμο και την κυττάζει με καμάρι. Του προσφέρει τη δικαίωση της ζωής κι' εκείνος τυθυποβάλλεται, την πιστεύει. Έχει λησμονήσει κιόλα πως η λάμψη της είναι έιερόφωτη και πως πηγή του είναι η δική του άκτινοβολία. Τη γένναι ο "Ιδιος κι' όμως νομίζει πως του προσφέρεται.

Είναι η αιώνια και σωτήρια πλάνη των άρχηγών...

**

Προς τον Ψυχάρη συνδέονται στενά, σαν είδος Σχολής, ο Α. Ταγκόπου- λος κι' ο Κ. Παρορίτης. "Ο πρώτος έγραψε δυο μυθιστορήματα, το «Πλάι στην άγάπη» και το «Θέμο Βρανά». "Ο άλλος άφοσιώθηκε ειδικότερα στο μυθιστόρημα. "Η μάλλον άφοσιώθηκε στην ιδεολογία εκείνη που θά μπο- ρούσε, κατά τη γνώμη του, με το μυθιστόρημα καλύτερα να εξυπηρετήσει. "Ο ίδιος γράφει επανειλημμένα πως είναι αυτός που δημιούργησε το κοι- νωνικό μυθιστόρημα στην "Ελλάδα. Με κοινωνικό έννοει «κοινωνιστικό». Στα τρια του μυθιστορήματα, «Στο "Αλμπουρο», το «Μεγάλο παιδί» και τον «Κόκκινο Τράγο», παρακολοιθεϊ κανείς να ξετυλίγονται όλα εκείνα τα συμβατικά και σχηματοποιημένα έπεισόδια που θά επαναλάβαινε στο έξησ ως την κατάχρηση μιά όλόκληρη φιλολογία. "Ο Παρορίτης σκηνοθετεί κα- ταστάσεις «εύλογες» που, για το γεγονός άκριβώς αυτό, κόβουνε κάθε δε-

σμό με την αληθινή τέχνη. Δεν αντιλαμβάνεται πόσο εύκολο είναι αυτό που κάνει αλλά και πόσο ψεύτικο. Το έργο του είναι «διδασκτικό» όπως τα παλιά εκείνα μυθιστορήματα που γράφονται για ν' αποδείξουν ότι η αρετή θριαμβεύει της κακίας . . .

Η σχηματοποίηση της ζωής εστάθηκε πάντα κεντρικό σφάλμα των κοινωνιστών συγγραφέων. Η επέμβασή τους στη φυσική ροή των γεγονότων κ' η προσπάθειά τους να τα διοχετεύσουν σε προσχεδιασμένα αυλάκια καταστρέφει το κυριώτερό τους χαρακτηριστικό, την όρμητικήν ειλικρίνεια, τη φυσικότητα του αυθορμητισμού. Ένεργουν με τρόπο πρωθύστερο. Δεν παρατηρούν αλλά υπαγορεύουν. Το κοινωνιστικό τους θεώρημα πραγματοποιούν, διαφοροποιούν κι' ενσαρκώνουν σε πρόσωπα που είναι σύμβολα, δηλαδή άντρείκελλα. "Υστερα τραβούν τις κλωστές κ' υφαίνουν την πλοκή. Μόνο που συμβαίνει ολότελα τ' αντίθετο στην πραγματικότητα: Από τα γεγονότα της ζωής έχει ο καθένας το δικαίωμα να βγάλει όποιο συμπέρασμα του άρεσει. Μα η ζωή αυτή καθ' εαυτήν δεν είναι θεώρημα. Δέ σκοπίζεται ποτέ ν' αποδείξει. Κι' όλη η τραγικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης πηγάζει απ' αυτήν ακριβώς την αιτία: Ζούνε σαν όντα λογικά, οι άνθρωποι, μέσα σ' έναν κόσμο χωρίς λογική συνέπεια.

Ποτέ δε θα καταλάβουν άρεκατά οι συγγραφείς το πόσο δευτερεύουσα θέση κατέχει η λογική στην καλλιτεχνική δημιουργία. Ποτέ δε θα νιώσουν ως το βάθος το θείο όλο του αυθορμητισμού, της σκοτεινής εκείνης όρμης που φέρνει κυριολεκτικά την αποκάλυψη της αλήθειας, σά δύναμη φυσική. "Ό,τι συγκεντρώνει τη βαθύτερη σημαντικότητα δεν είναι το απορροσταλλωμένο συναίσθημα — κάτι το αυθαίρετο δηλαδή, άφου τίποτα δε σταματάει αλλά όλα ρέουν κι' αλλοιώνονται — αλλά η «κατεύθυνση» προς το συναίσθημα. Είναι η νεφελωματική έκνιχη και σκοτεινή ζύμωση, η άργη μορφοποίηση, όταν η ψυχική όρμη ψάχνει ψηλαφητά να βρει τον εαυτό της. Είναι η «ένδραση» πλαστικότητα των μορφών του Ροντέν, ή σχεδόν ύποτυπώδικη μα τόσο στιβαρή, ό πηλός που αναβράζει ενώ μέσα του σπαρταράει το παρθένο πνεύμα της ζωής.

Στην Ελλάδα δεν ευτυχίσαμε ν' αποχτήσουμε αληθινούς επαναστατικούς συγγραφείς. Ίσως φταίνε οι κοινωνικές συνθήκες που δεν εστάθηκαν κατάλληλες για να τους εκκολάψουν. Γιατί είναι κατ' έξοχήν ή επαναστατική λογοτεχνία εκείνη που χρειάζεται κοινωνικά περιβάλλοντα ξεελεγμένοι κι' ώριμασμένα. Η «προληταρική» τέχνη στην Ελλάδα είναι κι' αυτή «φιλολογία» . . . Λένε συχνά πως ή προπαγανδιστική πρόθεση βλέπει την τέχνη των ανατρεπτικών συγγραφέων μας. Κι' αυτό είναι σωστό. Μα το σωστότερο είναι πως τους λείπει το ταλέντο . . .

ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ

[Τό τέλος στο ακόλουθο φύλλο της «Ιδέας»].

ΣΤΕΛΙΟΥ ΞΕΦΛΟΥΔΑ

ΒΕΝΕΤΙΑ

Στην Κυρία Μ. Μ . . .

Περπατούσαμε στους στενούς δρόμους της Βενετίας σαν δυό άνθρωποι που βαδίζουν μέσα στο άγνωστο. . . ά το άγνωστο βρισκότανε μέσα μας κι' έτσι ό,τι μās τριγύριζε ήταν ή συνέχειά του. Πλανιόμαστε κοντά σε ξένους ανθρώπους που έσυραν ως εδώ την περιέργειά τους, ή που έφτασαν ως τους δρόμους αυτούς χωρίς να υπάρχει κανένας λόγος. Η παρουσία τους τις πιο πολλές φορές γινόταν ένοχλητική και πιο ένοχλητική ή περιέργειά τους. Δεν κατάλαβα ποτέ γιατί αυτοί οι άνθρωποι δε σώπαιναν μπρός σ' ένα παλιό παλάτι, ούτε γιατί ζητούσαν με τέτοιο πάθος πληροφορίες για κάθε του λεπτομέρεια, γιατί γυρεύαν να γνωρίσουν την αληθινή του ιστορία. Τους έλειπε όλωσδιόλου ή φαντασία.

Παντού υπήρχε μιá άταξία που τη δημιουργούσαν όλες αυτές οι διαφορετικές ύπαρξεις όπως πλανιόντανε μαζί μας στους δρόμους. Έβλεπες καθαρά μέσα στο φώς της καλοκαιρινής μέρας ένα σύνολο από αντιθέσεις, από ανόμιες ψυχές, μιá κατάργηση κάθε έσωτερικής τάξης, όλη τη ζωή όπως είναι στο βάθος της. Ό ήλιος έλαμπε στο γαλάζιο ουρανό και το φώς του άκίνητουσε πάνω σ' όλα τα αντικείμενα που μοιάζανε σά μαγεμένα. Μα πιο πολύ, νομίζω, άκίνητουσε μέσα σου κ' ήσουν γι' αυτό ευτυχισμένη. Ένα κομμάτι ήλιου ήταν μέσα σου. Η ζέστη γινότανε βαρεία σαν ένας όγκος άνοπόφορος που σιωπηλά έπεφτε στο κάθε τι. Κάτω απ' το φώς όμοις, όλα φαινότανε τόσο καθαρά τόσο έλαφρά σαν πνευματοποιημένα.

Περπατούσαμε ώρα πολλή μέσα σε μιá σιωπή άνεξήγητη. Μου φαίνεται

ὅμως πὼς μιλούσαμε μὲ τὸν ἑαυτὸ μας. Φανταζόμαστε ὅτι εἴμαστε μόνοι κ' εἶχαμε ὅλη τὴν ἐλευθερία νὰ δημιουργήσουμε ὁ καθένας χωριστά, ὅ,τι ἤθελε. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ δημιουργεῖ ὅσο κι' ἂν βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους, πραγματικά εἶναι μόνος μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Ἔτσι μονάχα βρίσκεται πρὸ κοντὰ στοὺς ἄλλους.

Μέσα μου ὑπῆρχε μιὰ διάθεση παρὰξενη. Δὲν καταλάβαινα τίποτα ἀπ' ὅ,τι μὲ τριγύριζε. Δὲ μὲ βασάνιζε κανένα αἰνίγμα, κανένα πρόβλημα. Καμμιά πραγματικότητα δὲν ἔνοιωθα γύρω μου. Κι' ὅσο ἀδιαφορῶ γι' αὐτὴ κι' ὅσο τὴν ἀρνιέμαι τόσο εἶμαι πρὸ κοντὰ της. Γιὰ νὰ ὑπάρξει κάτι χρειάζεται νὰ πραγματοποιηθεῖ. Μὰ αὐτὰ ὅλα ποὺ μὲ τριγύριζαν μοῦ φαινότανε σὰ σκιὲς κάποιων ἀναμνήσεων καὶ ἡ σκέψη μου βρισκότανε σὲ ἀπόλυτη ἄδυναμία νὰ τὶς ταχτοποιήσει. Ὅλα κρύβαν μιὰ μουσικὴ ἀκαθόριστη, φευγαλέα χωρὶς κανένα νόημα, ποὺ χυνόταν μέσα στὸ ζεστὸ ἀέρα. Δὲν μπορούσε ὅμως νὰ μὲ συγκινήσει. Ἦταν ἔξω ἀπὸ κάθε τι πραγματικό, ἀπὸ κάθε μορφὴ, δὲν ἔλεγε τίποτε. Δὲν ἔκρυβε μέσα της καμμιά ὑπαρξὴ στοιχείου διανοητικοῦ. Καμμιά γεωμετρία, καμμιά ἀρχιτεκτονική. Ὅλος αὐτὸς ὁ κόσμος ἀνάδινε ἓνα ἄρωμα ἄρωστο, φυματικό, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ γοητέψει ὅλους τοὺς κουρασμένους, τοὺς ἀδύνατους ποὺ δὲν πόθησαν μεγάλες κατακτήσεις, ποὺ δὲν ἔνοιωσαν τὴν ἀλήθεια τῶν αἰσθήσεων. Μοῦ φαινότανε πὼς ὁ θάνατος εἶχε ἀκινήσει παγερός, ἀλύγιστος μέσα σ' ὅλον τὸν γύρω κόσμο καὶ περίμενε αὐτοὺς ποὺ ζοῦν ὀλόκληρη τὴ ζωὴ τους μέσα σ' ὄνειρο χωρὶς νὰ τολμοῦν νὰ χοροῦν καὶ νὰ πονέσουν ἀληθινά, γιὰ νὰ τοὺς πλημμυρίσει παρακμὴ τὴ σκέψη. Γιὰ μιὰ στιγμὴ νόμιζα, ὅτι μᾶς τριγύριζε μιὰ ἔρημο ἀτέλειωτη, ποὺ δὲν εἶχε οὔτε μιὰ πράσινη γραμμὴ, οὔτε ἓνα ἔχνος χαρᾶς, ἄγωνα, φριχτὴ, γεμάτη ἀπ' τὰ φαντάσματα ἀμέτρητων νεκρῶν, μιὰ νύχτα, ποὺ φτάνει ἀργὰ πάνω στὴ ζεστὴ ἀκόμα ἄμμο. Σκέψεις ἀλλόκοτες γιὰ ἓναν ποὺ λάτρευε ὅλα τὰ ἀβέβαια καὶ ἀκαθόριστα πράγματα. Μὰ κείνη τὴ μέρα μέσα στὸ φῶς (κι' ἦταν τὸ φῶς ποὺ μοῦ γεννοῦσε αὐτὲς τὶς σκέψεις) θέλησα νὰ ἀρνηθῶ ὅ,τι ἔφερνα μέσα μου, χωρὶς νὰ τὸ κατορθώσω.

Ἔτσι ὅπως πηγαίναμε παραδομένοι στὶς σκέψεις μας ἔνοιωσα τὸ χέρι σου νὰ μ' ἀγγίζει. Μοῦ ζήτησες κάπου νὰ καθήσουμε γιατί εἶχες κουραστεῖ. Σταθήκαμε ἀκουμπώντας στὸ παραπέτο μιᾶς παλιᾶς γέφυρας, καὶ δὲ μιλούσαμε. Ἦ σιωπὴ κείνη τὴ μέρα ἦταν τόσο ἀπαραίτητη. Ἦ ζεστὴ βαρεὶά ἐξουδετέρωνε κάθε μας θέληση γιὰ ἐνέργεια. Μᾶς νικοῦσε. Δὲν μπορούσα νὰ ἐξηγήσω γιατί μερικοὶ ἄνθρωποι ἔρχονται νὰ ὀλοκληρώσουν τὴν ἀγάπη τους ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ παλιὰ παλάτια, τὰ ἴσνια κανάλια ποὺ μοναχὰ θὰ τοὺς κούραζαν καὶ θὰ τοὺς ἔδιναν κάτι ἀπ' τὴ μελαγχολία τους, ἀπ' τὴ σιωπὴ τους, ποὺ γίνεται πρὸ τραγικὴ μέσα σ' αὐτὴ τὴ φωτεινὴ ἀτμόσφαιρα. Κι' ὅμως ὁ καθένας ἔχει στὴν ψυχὴ του κάτι ἀπ' τὸν κουρασμένο αὐτὸ κόσμο, κάτι ἀπ' τὴ θλιβερὴ σκιά του. Καὶ γὼ καὶ σὺ ποὺ σπαίρνεις αἰνιγματικά κοιτάζοντας τὰ ἀκίνητα νερὰ τοῦ καναλιοῦ ζοῦμε κάτω ἀπ' τὸ βάρος αὐτῆς

τῆς σκιάς καὶ μάταια θὰ σκεφτοῦμε γιὰ τὴ σωτηρία μας. Ὁ ἄνθρωπος κρύβει μέσα του πολὺ μυστήριο.

* *

Ἦ νύχτα ἦρθε πολὺ ζεστὴ. Ἐκαιγε. Τὸ ξενοδοχεῖο μας ἔβλεπε σ' ἓνα μικρὸ κανάλι. Εἶχαμε ἀφήσει ἀνοιχτὰ τὰ παράθυρα τῆς κάμαρας μας. Ἦ ἀτμόσφαιρα ἦταν βαρεὶά καὶ ἔκανε δύσκολη τὴν ἀναπνοή μας. Στὸν οὐρανὸ τὸ φεγγάρι ἔλαμπε. Ἦ σιωπὴ δὲν εἶχε κανένα τέλος. Κάποιο τραγοῦδι ἔφτασε ὡς ἐμᾶς. Ἀλησμόνητη στιγμὴ. Ὁλόκληρη αὐτὴ ἡ παλιὰ πολιτεία ἔχυνε πάλι μιὰ μουσικὴ ἀκαθόριστη. Ἐξομολογίωτανε μέσα σ' αὐτὴ τὴ θερμὴ νύχτα. Τώρα ὅλες οἱ πρωινὲς μου σκέψεις χανόντανε. Ἐκείνη ἡ διάθεση δὲν μπορούσε νὰ ξαναρθεῖ. Καταλάβαινα καλὰ ὅτι ἡ ποίηση τῶν πραγμάτων εἶναι αἰώνια. Κι' αὐτὴ κυριαρχοῦσε ξανά μέσα μου. Ἦ κουρασμένη ψυχὴ τῆς πολιτείας ποὺ ἦταν ἡ σκιά ἐνὸς οὐρανοῦ πλανιότανε στὸ βάθος τοῦ ἑαυτοῦ μου. Ἦ νύχτα προχωροῦσε ἀργά. Κάποιος δροσερὸς ἄνεμος πέρασε στοὺς στενοὺς δρόμους. Μπροστὰ στὰ μάτια μας ὁ οὐρανὸς ἦταν καθαρὸς μέσα στὰ ἄστρα. Οἱ ὄρες χτυποῦσαν στὸν Ἅγιο-Μάρκο. Ἦ σιωπὴ ποὺ ἄρχιζε ἀπ' τὸν οὐρανὸ ἀκίνητη καὶ ἔφτανε ὡς τὸ μικρὸ κανάλι σχιζόταν ἀπ' τοὺς ἴηχους τῆς καμπάνας αὐτῆς. Τὰ μάτια σου ἔκλειναν σιγὰ-σιγὰ. Σκεπτόμουνα. Ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει δίχως ποίηση. Ἔτσι μονάχα πλησιάζει ἀπόλυτα τὴ ζωὴ καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

Τὸ κοινωνιολογικὸ ἔργο τοῦ Π. Κ. Κανελλοπούλου.

I. Τὴν 28ῃ Ἀπριλίου τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἐφαιδρύνθη ἀπὸ μιᾶς ὁμορφῆς ἐπιστημονικῆς ἐορτῆς. Ὁ κ. Π. Κανελλόπουλος, πού ἐκλέχθη ἀπὸ τὴ Νομικὴ Σχολὴ ἑξακτῶς καθηγητῆς τῆς Κοινωνιολογίας, ἐξεφώνησε ἐπὶ μεγάλῃ αἰθρῶν τῶν τελετῶν τὸν ἑναρκτηριό λόγον του με θέμα: «Ἡ κοινωνιολογία καὶ οἱ κοινωνικοὶ ἀγῶνες τῶν δύο τελευταίων αἰώνων». Τὸ εὐχάριστο αὐτὸ γεγονός τῆς ἐκλογῆς τοῦ καθηγητῆ τῆς Κοινωνιολογίας— πού ἄλλωστε εἶναι καὶ ὁ πρῶτος στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν γεγονός πού μ' αὐτὸ ἡ Νομικὴ Σχολὴ ἐπιβράβευσε τὴν ἀδιάκοπη, ἐπίμοχθη καὶ εὐσυνείδητη ἐπιστημονικὴ ἐργασία του, μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκθέσωμε, στὶς φιλόξενες σελίδες τῆς «Ἰδέας», σὲ γενικώτατες γραμμές, τὸ κοινωνιολογικὸ ἔργο τοῦ κ. Π. Κανελλοπούλου.

Ὁ νέος καθηγητῆς, γεννῶντας τὸ 1923 ἀπὸ τὴ Χαϊδελβέργη τῆς Γερμανίας μετὰ μακρὰς σπουδῆς, ἄρχισε πολὺ γρήγορα τὴν ἐπιστημονικὴν του δράση. Ἐδημοσίευσε πολλὰς πραγματείας ἀναφερόμενες ἐπὶ Πολιτειολογία, τὸ Διεθνὲς Δίκαιο, τὴ Φιλοσοφία, ἰδιαίτερα ὅμως καὶ κατὰ τὸ πλεῖστο ἐπὶ τὴν Κοινωνιολογία. Ἡ γρήγορη ἐπιστημονικὴ του ἐξέλιξις τὸν ἀνέδειξε ὑψηλῆς τὸ 1929, ἡ δὲ καταπληκτικὴ πραγματικῶς ἐπιτυχία καὶ τὸ μέγιστο ἐνδιαφέρον πού προκαλέσανε τὰ μαθήματά του, εἶνε ἀσφαλῶς τὸ γεγονός ἐκεῖνο, πού σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ δικαία του ἐκλογὴ ὡς καθηγητῆ.

II. Οἱ ἐπιστημονικὲς ἐργασίες πού παρουσίασε ὁ νέος καθηγητῆς εἶναι σὲ χρονολογικὴ σειρά οἱ ἑξῆς: 1) Ἐννοια, δικαίωσις καὶ σκοπὸς τῆς πολιτείας 1923. 2) Ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν 1926. 3) Περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἀπὸ κριτικοφιλοσοφικῆς ἀπόψεως 1926. 4) Περὶ τῶν μεθόδων τῆς Κοινωνιολογίας 1926. 5) Ὁ F. Τὸνπις καὶ ἡ κοινωνιολογία, στὸ Ἀρχεῖο Οἰκ. καὶ Κοιν. Ἐπιστ. τ. 6, τεύχος 4^ο 1926. 6) Αἱ φηρσκειαὶ ὡς προσδιοριστικοὶ παράγοντες τῶν πολιτισμῶν, στὸ ἴδιον περιοδικὸν τεύχος 2^ο 7) Κοινωνικὴ πρόοδος καὶ κοινωνικὴ πολιτικὴ 1927. 8) Κοινωνιολογία τῶν ἱμπεριαλιστικῶν φαινομένων 1927. 9) Μέθοδος καὶ σύστημα τῆς κοινωνιολογίας, στὸ Ἀρχεῖο κτλ. τ. 8, τεύχος 3^ο 1928. 10) Περὶ τῆς κοινωνιολογίας ὡς ἐπιστήμης 1928. 11) Ἱστορία καὶ κριτικὴ τῶν κοινωνιολογικῶν θεωριῶν τ. Α. τεύχος 1^ο 1929. 12) Ὁ Γερμανικὸς ἰδεαλισμὸς καὶ αἱ ἱστορικαὶ ἐπιστήμαι, στὸ Ἀρχεῖο Φιλοσοφίας τ. Α. τ. 2^ο, 1929. 13) Κοινωνιολογία, ἀνατύπωση ἀπὸ τὴ Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαίδεια 1930, ὅπου καὶ ἄλλα ἄρθρα του. 14) Ὁ Alfred Weber καὶ ἡ ἰδέα τῆς προόδου, στὸ Ἀρχεῖο Οἰκ. Ἐπιστ. τ. 11 τ. 1^ο, 1931. 15) Κάρολος Μάρξ 1931. 16) Ἡ οἰκονομία καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, στὸ Ἀρχ. Φιλοσ. τ. Β. τ. 4^ο, 1931. 17) Ἡ κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας 1932. 18) Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ κοινωνία, στὸ Ἀρχεῖο Φιλοσ. τ. Γ. τ. 2^ο, 1932. 19) Ἡ πατρις ὡς κοινωνιολογικὴ ἐννοια, στὸ περιοδικὸν «Πολιτισμὸς» Ἰουλίου 1932. 20) Ἱστορία καὶ πρόοδος, Ἀρχ. Φιλοσ. τ. Δ. τ. 2^ο, 1933. 21) Ἡ πρόοδος τῆς τεχνικῆς καὶ ἡ οἰκονομία, ἐπὶ τῆς κοιν. καὶ δημ. οἰκονομικῆς τ. 2 τ. 1^ο.

1933. 22) Τὸ γλωσσικὸν ζήτημα καὶ αἱ ἐν Ἑλλάδι πνευματικαὶ κατευθύνσεις, Ἀρχ. Φιλοσ. τ. Δ. τ. 3^ο, 1933. 23) Τὸ σῶμα τῆς κοινωνιολογίας τοῦ Leopold von Wiese, στὸ ἴδιον τεύχος. Τὸ πρῶτον μέρος τῶν μαθημάτων τοῦ κ. Κ., δηλ. τῆ Στατιτικῆ Κοινωνιολογία, ἐξέδωκε σὲ λιθόγραφο ἡ Πάντειος Σχολὴ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν. Συνέχεια τοῦ μέρους αὐτοῦ εἶναι οἱ ὑπ' ἀριθ. 20 καὶ 21 μελέτες, πού ἀποτελοῦνε τὰ δύο πρῶτα τμήματα τοῦ δευτέρου μέρους τῆς Κοινωνιολογίας, ἢτοι τῆς Δυναμικῆς Κοινωνιολογίας. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὶς ἐργασίας αὐτές, πού δημοσιεύτηκαν ἐπὶ τὴν Ἀθήνα καὶ ἐπὶ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσα, δημοσιεύτηκαν καὶ τέσσαρες ἄλλες ἐπὶ τὴν Γερμανικὴν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ μία, με τίτλον «Ἐξέλιξις καὶ πρόοδος» ἐκτυπώθη ἐπὶ τὴν Ἀθήνα, οἱ δὲ ἄλλες τρεῖς εὐρίσκονται σὲ Γερμανικὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ. Ἀπ' αὐτὰς σπουδαιότερη εἶναι ἡ τιτλοφορούμενη «Τὸ ἄτομον ὡς ὄριον τῆς γνώσεως καὶ τῆς κοινωνικότητος» ἡ μελέτη αὕτη— μελέτη πού ἀλήθεια διαπνέεται ἀπὸ μιᾶ ἀθρα δημιουργικῆ— ἀποτελεσε ἀντικείμενον μιᾶς διάλξεως πού δόθη ἀπὸ τὸν κ. Κ., τὸ καλοκαίρι τοῦ 1931 ἐπὶ τὴν Χαϊδελβέργη καὶ πού προξένησε σοῦς εἰδικούς γερμανικούς κύκλους ἀριστη ἐντύπωση, μνημονεύεται δὲ (ὡς μελέτη) καὶ ἐπὶ τὸ Γερμανικὸν Λεξικὸν τῆς Κοινωνιολογίας. Ἀπ' ὅλη τὴν ἐπιστημονικὴν αὕτην ἐργασίαν, σποιδάτες γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν Κοινωνιολογίαν— τὴν ὁποῖαν ἄλλως τε δημιουργήσανε καθὼς θὰ ποῦμε πῶς κάτω— εἶναι οἱ πραγματείες «Ἱστορ. τῶν κοινωνιολ. θεωριῶν», «Ἡ Κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας», «Ἱστορία καὶ πρόοδος», «Ἡ πρόοδος τῆς τεχνικῆς καὶ ἡ οἰκονομία», «Κοινωνιολογία» ἀνατ. ἀπὸ τὴν Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλ. καὶ τέλος τὸ λιθόγραφο τεύχος τῶν μαθημάτων τῆς Στατιτικῆς κοινωνιολογίας, τὸ ὁποῖον ὅμως δυστυχῶς, σὺν λιθόγραφο, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ κυκλοφορήσῃ ὅπως οἱ ἄλλες ἐργασίες.

III. Πρὸ τοῦ 1929— τοῦ χρόνου πού ἔγινε ὁ κ. Κ. ὑψηλῆς ἢ ἐννοια τῆς Κοινωνιολογίας ἐπὶ τὴν χώρα μας, ἦτανε τόσο ἀτελής καὶ συγκεχυμένη, ὥστε βάσιμα θὰ μπορούσε νὰ ὑποστηριχθεῖ, ὅτι ἦτανε σχεδὸν ἄγνωστη. Τοῦτο ὅσο κι' ἂν φανεῖ παραδόξον εἶναι ἐν τοῖτοις ἀληθινῶ. Ὑποστηρίζοντας αὐτὸ, δὲν ἀγνοοῦμε τὶς σχετικὰς ἐργασίας πού δημοσιεύτηκαν ἐπὶ τὴν Ἑλληνικὴν, ὅπως οἱ μελέτες τοῦ καθηγητοῦ κ. Ἐλευθεροπούλου ἐπὶ τὸ Ἀρχ. Οἰκ. Ἐπιστ. καὶ τὰ ἰδιότυπα «Ὁ κοινωνικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων» καὶ «Οἰκονομία καὶ φιλοσοφία», ἡ μελέτη τοῦ κ. Α. Σίδερη (Εἰσαγωγή ἐπὶ τὴν μετάφρ. τοῦ μικροῦ βιβλίου τοῦ Α. Loria «Ἡ κοινωνιολογία» 1925) καὶ μερικὰς ἄλλας, Ἑλλήνων καὶ ξένων (Dunkheim, Ludwig Stein). Μετὰ τῆς ἐργασίας αὐτῆς δὲν ἔγινε δυνατόν νὰ γνωστῆ ἡ ἀκριβὴς ἐννοια τῆς Κοινωνιολογίας. Ἀντίθετα ὁ ὀρισμὸς καὶ ἡ σχετικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ζητήματος ἀπὸ τὸν κ. Κανελλόπουλον, λύνουσε ἱκανοποιητικώτατα καὶ τὸ διαφωτίζουσε πληρέστατα. Ὁ ὀρισμὸς τοῦ κ. Κ.— ὁ τελειότερος, σι' ἀλήθειαν, ἀπ' ὅσους γνωρίζουμε καὶ γιὰ τὴν ἀξίαν τοῦ ὁποῖου μπορεῖ καθέναν νὰ πεισθεῖ συγκρίνοντάς αὐτὸν μετὰ πολλοὺς ἄλλους μεγάλων κοινωνιολόγων, ὀρισμὸς πού λέει ὅτι «Κοινωνιολογία εἶναι ἡ ἐπιστήμη ἡ ἐρευνῶσα τὰ ἱστορικὰ ἢ κοινωνικὰ φαινόμενα ὄχι χρονολογικῶς καὶ εἰδικευτικῶς ἀλλὰ συστηματικῶς καὶ γενικευτικῶς» μᾶς κάνει σαφέστατη τὴν ἐννοια τῆς Κοινωνιολογίας. Μετὰ τὸν ὀρισμὸν αὐτὸν (βλ. Κανελλοπούλου, Ἡ κοινωνιολογία 1930 καὶ Εἰσαγ. εἰς τὴν Κοινωνιολ. ἐφημερ. «Βραδυνή» τῆς 25 | 11 | 32) γίνονται φανερά πρῶτα μὲν τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρευνῆς τῆς Κοινωνιολογίας, ὕστερα δὲ ἡ μέθοδος μετὰ τὴν ὁποῖαν ἐργάζεται αὕτη. Ἐπει ἀφοῦ δηλώθη ἡ μεθοδολογικὴ ἰδιομορφία τῆς Κοινωνιολογίας καὶ ἔχροντας τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐρευνῆς τῆς, μπορούμε πρῶτα μὲν νὰ τὴ διακρίνουμε ἐννοιολογικῶς ἀπὸ τὶς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὴν Ἱστορίαν καὶ τὴ Φιλοσοφίαν, ὕστερα δὲ νὰ διαπιστώσωμε τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν πού κατέχει ἐπὶ τὸ σύνολον τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν. Ἡ Κοινωνιολογία χρησιμοποιεῖ τὴ γενικευτικὴν μέθοδον, πού εἰσήγαγε ὁ μεγάλος γερμανὸς κοινωνιολόγος Max Weber. Μπορεῖ νὰ ὀριστεῖ ὡς ἡ μέθοδος πού μ' αὕτην σχηματίζουμε μετὰ γενίκευσης τῶν νοημάτων πού ὀδηγοῦν τοὺς ἀνθρώπους ἐπὶ τὰς πράξεις τους, γενικὰς ἐννοίας ἢ τύπους πού ἂν καὶ

προέρχονται από λογικές αφαιρέσεις της κοινωνικής πραγματικότητας, εντούτοις δὲν συμπίπτουν ἐντελῶς πρὸς αὐτή, ἀλλὰ ἀποτελοῦνε τὰ ἰδανικά κριτήριά της. Ἡ κοινωνιολογική γενίκευση περιλαμβάνει μόνο τὰ κοινὰ στους πολλοὺς νοήματα τὸ ἀπόλυτα ἀτομικὸ νόημα εἶναι ἀσύλληπτο. Τοῦτο εἶναι μιὰ βασική προϋπόθεση τῆς μεθόδου. Αὐτὲς τῶρα τίς ἔννοιες πού σχηματίζουμε μὲ λογικὲς αφαιρέσεις καὶ ὕστερα μὲ τίς γενικεύσεις αὐτῶν, *συστηματοποιεῖ* καὶ *ταξινομεῖ* ἡ κοινωνιολογία στὴν παρακάτω ἐργασία της. Τῆ συστηματοποίηση αὐτῆ τοῦ περιεχομένου τῆς Κοινωνιολογίας ὀφείλουμε στὴ θεωρία τοῦ F. Tönnies περὶ «Κοινότητος καὶ Κοινωνίας», ὅπως συμπληρώθηκε αὐτὴ ἀπὸ τὸν Heiman Schmalenbach μὲ τὴν προσθήκη στους δύο ἄλλους θεμελιακοὺς τύπους (μορφές) ἀνθρώπινης συμβίωσης, τρίτου, τοῦ «δεσμοῦ» (βλ. Ἡ κοινωνία τῆς ἐποχῆς μας σ. 70 κ. ἑ). Μὲ τὴν θεωρία περὶ θεμελιακῶν μορφῶν τῆς ἀνθρώπινης συμβίωσης, μορφῶν πού σ' αὐτὴ ἀντιστοιχοῦν οἱ τρεῖς μορφές ἐξουσίας (θεωρία Max Weber), κατορθώθηκε ἡ κατάταξη, τικξινόμηση καὶ συστηματοποίηση, τοῦ *ἀμόρφου* καὶ γεμάτου χάος, ἄλλοτε, ὕλικου τῆς Κοινωνιολογίας πού ἔχοντας ἔτσι ἀποκτῆσει μεθοδολογικὴ ἰδιομορφία, ὑψώθηκε σὲ αὐτοτελεῖ καὶ ἀληθινὴ ἐπιστήμη.

VI. Αὐτὰ εἶναι μὲ μεγάλη συντομία, τὰ θεμελιακὰ σημεῖα τῆς διδασκαλίας τοῦ κ. Κ., ὁ ὁποῖος βασιζόμενος στους γερμανοὺς κυρίως κοινωνιολόγους καὶ συμπληρώνοντας τους δημιούργησε καὶ διαμόρφωσε τὴν Κοινωνιολογία στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὸ ὀφείλεται νὰ ὁμολογηθεῖ ἀπὸ κάθε ἐπιστήμονα πού παρακολούθησε καὶ πού γνωρίζει γενικά, τὰ τῆς κοινωνιολογίας στὴ χώρα μας. Ἰδιαίτερα ἡ Ἑλληνικὴ νεολαία πού σπουδάζει εὐγνωμονεῖ τὸ νέο καθηγητὴ, τόσο γιὰ τὸ κοινωνιολογικὸ του ἔργο, ὅσο καὶ γιὰ τὴ δημιουργία τῆς γενικώτερης ἐπιστημονικῆς καὶ θεωρητικῆς κίνησης, πού ἔκανε μὲ τὴ συνεργασία τῶν κ. κ. I. Θεοδωρακοπούλου, Κ. καὶ Θ. Τσάτσου καὶ Μ. Τσιμμαδοῦ, κυρίως ἐκδίδοντας ἀπὸ τὸ 1929 τὸ περιοδικὸ «Ἀρχεῖον Φιλοσοφίας καὶ θεωρίας τῶν ἐπιστημῶν». Πρέπει ἐπίσης νὰ τονιστεῖ, ὅτι στὴν ἀνθήση τῶν θεωρητικῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, πού παρατηρεῖται σὲ μᾶς ἀπὸ τὸ 1920 καὶ ὕστερα, ἀνθήση πού συνδέεται κατὰ τὸ πλεῖστο πρὸς τὰ ὀνόματα τῶν κ. κ. Ν. Βλάχου, Δ. Βεζανῆ, I. Θεοδωρακοπούλου Κ. καὶ Θ. Τσάτσου καὶ I. Συκουριῆ, ὁ καθηγητὴς κ. Κανελλόπουλος ὑπῆρξε πρωτοεργάτης.

ΣΤΕΛΙΟΣ Κ. ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΣ

Διπλωματοῦχος τῶν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μ. ΔΑΜΙΡΑΛΗ: *Γλυκόπιττα Φαρμάκια*, Ἀθήνα 1933.

Ἡ ποίηση ἔχει ἕνα σωρὸ ἀπροσδόκητες παραξενιές. Μᾶς ἔρχεται κάποτε ἀπὸ δρόμους πού τοὺς θεωροῦμε ἰδιοκτησία ὄχι καὶ τόσο ζηλευτῆ τῶν ρωμαντικῶν καὶ τῶν καθυστερημένων ἱερουργῶν της γιὰ νὰ μᾶς ἀποδείξει, φαίνεται, πὼς οἱ δρόμοι αὐτοὶ δὲν ὑπάρχουν στὴν πραγματικότητα παρὰ μόνο στὴν εὐθυμῆ φαντασία τῶν κριτικῶν. Κι' ἔρχονται στιγμὲς πού πάει κανεὶς νὰ πιστέψει πὼς ἂν ἡ κριτικὴ δὲν εἶναι τὸ ἀναγκαῖο κοκὸ τῆς δημιουργικῆς λογοτεχνίας εἶναι κατὰ βάθος μιὰ οὐτοπιστικὴ καὶ ἄχρηστη δοκιμασία τοῦ πνεύματος. Μὰ ὅπως κάθε παράδοση ἔστι καὶ ἡ κριτικὴ παράδοση, πού εἶναι φαίνεται τὸ ζωτικὸ δηλητήριο τῶν φιλολογικῶν προλήψεων ὄλων τῶν καιρῶν, μᾶς υποχρεώνει ν' ἀντικρούσουμε τὴ νέα λυρικὴ συλλογὴ τοῦ κ. Μ. Δαμιράλη σύμφωνα μὲ τὴν καθιερωμένη ἐθιμοτυπία.

Ὁ κ. Μ. Δαμιράλης εἶναι παλαιὸς ἑραστής τῆς ποίησης πού μολαταῦτα τοῦ ἔμεινε πιστῆ, πράγμα δυσκολοκατόρθωτο στὸν καιρὸ μας. Βαριεστημένη, φαίνεται, ἡ ποίηση ἀπὸ τίς ὑπερμοντέρνες προσφορὲς τῶν μεταπολεμικῶν μνηστήμων της μένει πιστὴ σ' ἐκείνους πού δὲν ζητᾶνε νὰ τὴν ἐκπλήξουν. Ὁ κ. Δαμιράλης φανερῶνεται σὶτὴ δημοσιότητα κατὰ σπάνια χρονικὰ διαστήματα. Εἶμαι βέβαιος πὼς στὸ πλατύτερο ἀναγνωστικὸ κοινὸ θὰ εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος κι' ἄς ἔχει τυπώσει μιὰ συλλογὴ στίχων—τὴν πρώτη του—ἐδῶ καὶ δεκατέσσερα χρόνια. Θὰ τὸν ὑποδεχτοῦμε σὰν ἕνα νέο ἀφοῦ ἡ ποίησή του καὶ μὲ ὄλο πού ἀνθίσε καὶ καρποφόρησε μέσα σὲ μιὰ αἰσθητικὴ ζώνη τοξινομημένη πιά. Ξεφεύγει ἀπὸ τὴ ζώνη αὐτὴ, μᾶς χτυπᾶ τὴν ἀκοὴ σὰ σύγχρονη φωνὴ καὶ μᾶς πειθεὶ πὼς κρατᾶ μέσα της πλούσιες δυνατότητες συνέχειας. Ὁ λυρισμὸς τοῦ κ. Δαμιράλη φαίνεται πὼς θὰ παρακολουθήσει τὸν καιρὸ μας δίχως νὰ προδώσει τὸν βαθύτερο προορισμὸ του πού εἶναι νὰ μὴ σκλαβώνεται ἀπ' ὅτι πρέπει πιδὸ πολὺ σὲ κανένα καιρὸ. Τὰ «Γλυκόπιττα Φαρμάκια» μᾶς ἀποκαλύπτουν ἕναν ποιητὴ πού ὄχι μόνον τὰ μυστικὰ τῆς εὐπαρουσίασης τεχνικῆς δὲν τοῦ εἶναι ξένα μὰ πού κατέχει ἕνα μυστικὸ ἀξιοζήλευτο πού εἶναι ξένο σὲ ὄλους ὅσους δὲν μποροῦνε νὰ γράψουνε ἀρμονικὸς καὶ μελωδικὸς στίχους. Ἡ ὀρμέμφυτη ἀρμονία εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς καλόβολες νεράιδες πού σώζουν τὸν στίχο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του καὶ τὰ ἐφήμερα αἰσθητικὰ δόγματα τῆς ἐποχῆς του : γιατί συμβαίνει κάποτε ἡ ἐποχὴ αὐτὴ νὰ εἶναι ἀντιποιητικὴ καὶ πλανεμένη. Ὁ κ. Δαμιράλης ὁμως ἀνήκει στὴν οἰκογένεια τῶν ποιητῶν τῆς Ρουμειώτικης σχολῆς πού ἀντιπροσωπεύει μιὰ καλὴ ποιητικὴ ἐποχὴ μὰ εἶναι νησιώτης, ἀπὸ τὴ Νάξο, κ' ἔτσι κατόρθωσε, δίχως νὰ χάσει τὴν ἀδρὴ παραστατικὴτητα τοῦ στίχου ἐνὸς Μαλακάση, ἐνὸς Κυριαζῆ, ἐνὸς Ταγκόπουλου, ἐνὸς Γκόλιφη, ἐνὸς Κουκούλα, νὰ μετατρέψει τὴν ὑπερβολικὴ του κάποτε τραχύτητα σὲ ἀρμονία καὶ σὲ μελωδία. Κανεὶς δὲ μπορεῖ νὰ τοῦ σημειώσει μὲ κατακριτικὴ διάθεση τίς ἐπιδράσεις πού φέρνει ὁ στίχος του γιατί δὲν τίς δέχτηκε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀλλὰ μᾶζυ μὲ τοὺς ἄλλους ὁμοτέχνους του πού τὰ ὀνόματά τους τιμοῦνε τὴ νεοελληνικὴ στιχουργία. Μιὰ διαφορὰ μόνον ὑπάρχει. Ὁ κ. Δαμιράλης προτιμοῦσε νὰ τραγουδεῖ παράμικρα στὸ διάστημα πού οἱ

Άλλοι θεμέλιωσαν, συνέχισαν και συμπλήρωσαν το έργο τους. Έτσι έχει κανείς την εντύπωση πως ο κ. Δαμιράλης αρχίζει το έργο του ενώ οι ομότεχοί του το έχουνε πιά συμπληρώσει. Οί ομότεχοί του ποιητές του χρωστών δίχως άμφιβολία εγγνωμοσύνη γιατί το έργο τους δίχως να είναι λησμονημένο μάς φαίνεται σήμερα πιο επίκαιρο. Είναι οί τραγουδιστές του τέλους μιάς μεγάλης, για την Ελλάδα, ποιητικής εποχής. Το τραγούδι τους συνόδεψε πρόσχαρα κι' εύσυνείδητα τους μόχθους του δημοτικιστικού αγώνα. Γονάτισε κάποτε μπροστά στην αισθητική αυταρχικότητα του γλωσσικού φανατισμού μά δεν έπαψε να είναι στο βάθος ανθρώπινο και καλλιτεχνικό. Ο κ. Δαμιράλης πού κατόρθωσε ν' άντισταθεί στον πειρασμό της δημοσιότητας σε καιρούς πού θά του ήταν ίσως πιο εύμενική από σήμερα, κατά βάθος κέρδισε πολλά. Το τραγούδι του τό άπάλλαξε από ένα σωρό θνησιγενή στοιχεία: καθρεφτίσματα της αισθητικής άδυναμίας του καιρού εκείνου. Η πεζολογία και η έμφραση υποχωρήσανε μπροστά στην άνάγκη της άρμονίας. Το μόνο ψεγάδι πού του βρίσκω, μά πού δεν είναι ψεγάδι όργανο νικό γ.ά να μη δέχεται θεραπεία, είναι, κάποτε, μιά ξαφνική άδυναμία στην πλοκή του στίχου, ένας πλατυσμός. Μά γενικά ό στίχος του είναι άδρός, λιγερός, ελεύθερος, φτερωτός, μελωδικός, ποτέ σχεδόν τραχύς και άντισταθητικός. Το γλωσσικό ύλικό του πλούσιο και μουσικά ξεκαθαρισμένο. Ο ρυθμός του πηγαίος, πολυκίνητος ήχηρός, με παλμό πού προδίδει τη βαθύτερη συγκίνηση του τεχνίτη. Μά δυό λόγια. Υπάρχει εδώ ένα πραγματικό ποιητικό ταλέντο. Υπάρχει ακόμη πίσω από το ταλέντο ένας άνθρωπος. Ένας άνθρωπος με πλούσια καρδιά, με άληθινή εύαισθησία.

Πριν μάς προσφέρει σε άρμονικούς στίχους τά «Γλυκόπιτα Φαρμάκια» τά δοκίμασε ό ποιητής. Ήπια μάλιστα και τά κατακάθια. Το να βρει κανείς σήμερα έναν άνθρωπο πού να έχτιμά τ' άληθινά του τά αισθήματα πού πολύ από τά αισθήματα πού θά ήθελε να έχει σαν άνθρωπος «συγχρονισμένος» και πού καμώνεται πως τά έχει, δέν είναι τόσο συνηθισμένο συναπάντημα. Ο κ. Δαμιράλης τέτοιος άνθρωπος είναι. Έχτιμά και σέβεται τά αισθήματά του πού είναι πλούσια, πού είναι γενναία, πού είναι άνθρώπινα. Αισθάνεται τριόβυθα τη φύση, τόν έρωτα, τη στοργή, την άνάγκη του ιδανικού, τόν καημό, τη νοσταλγία, την τύψη, και τέλος τη φοβερή λάμια της εποχής μας, την Άνία. Τά γλυκόπιτα φαρμάκια του έχουνε πάμπολες γεύσεις, εϊωδιές και χρώματα. Η ποίησή του ξεκινά από τη χαρά και τόν θρίαμβο του Άπριλιάτικου τραγουδιού και σταματά δακρυστάλαχη στους «Άνοιχτούς Τάφους». Είναι μιά φωτερή παράλληλη γραμμή της πορείας του άκολουθήσε η ψυχή του. Εύτυχισμένοι όσοι κατορθώνουν να χαράξουν τη γραμμή αυτή πού τους λυτρώνει και τους δικαιώνει την άφανέρωτη και άνώδυμη ζωή τους!

Τελειώνοντας το σημείωμά μου υπογραμμίζω ιδιαίτερα το μέρος της συλλογής με τόν τίτλο «Μαύροι Παράδεισοι». Το θεωρώ πολύ αξιοσπούδαστο για την προοδευμένη τεχνική του, το επικίνδυνο θέμα του — ό καημός του χασίς έμπνέει τόν ποιητή — και για το άληθινό αισθημα ενός σκοτεινού πόνου πού δέν τόν ξεχωρίζει από την άμαρτωλή νοσταλγία και την ήδονική τύψη.

ΑΝΤΡΕΑΣ ΚΑΡΑΝΤΩΝΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Το Συνέδριο τής Ραγούζας.

Στις 25 Μαΐου συνήλθε στη Ραγούζα της Δαλματίας το ένδέκατο Συνέδριο του P. E. N. Club, στο όποιο έλαβαν μέρος, για πρώτη φορά, και άντιπρόσωποι τών ελληνικών γραμμάτων. Όπως είναι γνωστό, το P. E. N. Club είναι μιά διεθνής όργανωση λογοτεχνών και γενικά ανθρώπων του πνεύματος, πού έχει σκοπό την επικοινωνία και τη γνωριμία τών συγγραφέων τών διαφόρων χωρών, την πνευματική συνεργασία τών έθνών, την υπεράσπιση της ελευθερίας του πνεύματος και της ιδέας της ειρήνης. Το τμήμα Άθηνών ιδρύθηκε την περασμένη άνοιξη και το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιό του άποτελέσθηκε από τόν καθηγητή κ. Α. Μ. Άνδρεάδη ως πρόεδρο, τήν κ. Γαλάτεια Κυζαντζάκη και τούς κ. κ. Κ. Ούράνη, Ξ. Λευκοπαρίδη, Κ. Άθανασιάδη, Κ. Δημαρά και Γ. Θεοτοκά. Η ελληνική άντιπροσωπεία στο Συνέδριο άποτελέσθηκε από τήν κ. Άλκη Θυόλο και τούς κ. κ. Κ. Ούράνη, Ξ. Λευκοπαρίδη, Σ. Κωστόπουλο, Χ. Εύελπίδη, Ν. Γιοκαρίνη και Γ. Θεοτοκά.

Το ένδέκατο Συνέδριο εξέλεξε ως πρόεδρό του τόν Ούέλς και άσχολήθηκε κυρίως με την κατάργηση της ελευθερίας του πνεύματος στη Γερμανία, με τούς διωγμούς τών συγγραφέων από τη χιτλερική Κυβέρνηση και τά όλοκαυτώματα τών βιβλίων στις δημόσιες πλατείες τών γερμανικών πόλεων. Από την πρώτη στιγμή φάνηκε πως η μέγιστη πλειοψηφία τών συνέδρων ήταν έτοιμη να άποδοκιμάσει, με τόν πιο έντονο τρόπο, τις βάβερνες αυτές πράξεις, πού καταδίκασαν κυρίως οί Γάλλοι άντιπρόσωποι Jules Romains και Benjamin Crémieux. Όστόσο, σύμφωνα με τη σύσταση του προέδρου Ούέλς, οί Γάλλοι κ' οί Γερμανοί άντιπρόσωποι κατόρθωσαν να καταστρώσουν από κοινού ένα σχέδιο ψηφίσματος, πού ικανοποιούσε περίπου όλες τις μερίδες. Οί Γερμανοί δήλωσαν ότι θά «άνεχθοϋν» το ψηφισμα αυτό υπό τόν όρο να μη γίνει άπάνω σ' αυτό καμμία συζήτηση. Άλλά τόν όρο αυτόν δέν τόν δέχτηκε μήτε ό πρόεδρος μήτε το Συνέδριο κ' η συζήτηση συνεχίστηκε δριμύτερη. Αυτήν τη φορά στον αγώνα κατά τών χιτλερικών μεθόδων πρωτοστάτησαν οί Άγγλοι άντιπρόσωποι Arthur Lynch και H. Timon Ould και κυρίως ό ξεόριστος Γερμανός συγγραφέας Ernst Toller, ό σπουδαιότερος ρήτορας του Συνεδρίου. Είναι γνωστό πως η γερμανική άντιπροσωπεία άρνήθηκε να συζητήσει και άποχώρησε από το Συνέδριο. Πρέπει να τονιστεί πως τόν τελευταίο καιρό το γερμανικό P. E. N. Club έχει πέσει στα χέρια τών χιτλερικών. Οί επίσημοι άντιπρόσωποί του στο Συνέδριο ήταν οί συγγραφείς Η. Μ. Elster, L. O. Bush, E. Schmidt—Pauli.

Τελικά το Συνέδριο δέχτηκε το άκόλουθο ψηφισμα :

«Δήλωση, πού προτάθηκε από τούς άντιπροσώπους της Άγγλίας, της Άργεντινής, του Βελγίου (κέντρο γαλλικής γλώσσας), της Βουλγαρίας, της Σκωτίας, της Γαλλίας, της Πολωνίας, της Ρουμανίας, της Τσεχοσλοβακίας, του κέντρου της Σλοβενίας, της Λετονίας, της Έσθονίας, της Ελλάδας, του Φλαμανδικού κέντρου, του Καταλωνικού κέντρου, της Παλεστίνης, του Κέντρου Γεντίς, της Φινλανδίας.

«Τὸ Συνέδριο τῶν PEN CLUBS ποὺ συνήλθε στὸ Ντουμπρόβνικ (Ραγούζα) στὶς 25 Μαΐου 1933, ἀφοῦ ἔλαβε ὑπ' ὄψη του τὶς καταστροφές βιβλίων ἐντοπίων καὶ ξένων συγγραφέων, ποὺ συνέβησαν τελευταία, τὶς ἀνελεύθερες πράξεις καὶ τὶς προσβολές τῆς ἀτομικῆς ἐλευθερίας συγγραφέων καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ πνεύματος ἕνεκα τῶν γνώμων τους, τὸν ἐξαναγκασμὸ διανοητικῶν προσωπικοτήτων νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὰ καθήκοντά τους.

«Θεορεῖ πὼς πρέπει νὰ θυμίσει τὶς γενικὲς ἀρχές ἀπάνω στὶς ὁποῖες ἰδρύθηκαν τὰ PEN CLUBS καὶ ποῦ, ἂν παύσουν νὰ εἶναι σεβαστές, ἡ Ὁμοσπονδία δὲ θὰ ἔιχε λόγο νὰ ὑπάρχει :

«1. Ὑπεράσπιση τῶν δικαιωμάτων τοῦ πνεύματος σὲ κάθε περίπτωση.

«2. Προσέγγιση τῶν λαῶν μέσο τῆς διανοητικῆς ζωῆς καὶ εἰδικὰ μέσο τῆς λογοτεχνίας.

«3. Κατὰ συνέπεια, καταδίκη ὄλων τῶν ἐκδηλώσεων ποὺ μποροῦν νὰ ἀπειλήσουν εἴτε τὰ δικαιώματα τοῦ πνεύματος εἴτε τὴν προσέγγιση τῶν λαῶν, εἰδικὰ τῶν φυλετικῶν καὶ θρησκευτικῶν προκαταλήψεων καὶ τῶν ἐθνικῶν φαντισμῶν.

Οἱ ἀρχές αὐτές φάνηκαν τόσο οὐσιώδεις σὲ τὰ PEN CLUBS ὥστε στὸ Συνέδριο τῶν Βρυξελλῶν τοῦ 1927 ἀποφάσισαν νὰ παραμείνουν πιστὰ σ' αὐτές, ἀκόμα καὶ σὲ καιρὸ πολέμου. Ἀκόμα περισσότερο σὲ καιρὸ εἰρήνης ἐκφράζουν μὲ θλίψη τὴν ἐκπληξή τους γιὰ τὸ ζήτημα αὐτὸ καὶ ἐκδηλώνουν τὴν ἐλπίδα τους ὅτι οἱ ἀρχές αὐτές θὰ διατηρηθοῦν καὶ κυρίως ὅτι ὅλα τὰ μέλη τῶν PEN CLUBS θὰ κάνουν ὅ,τι μποροῦν καλύτερο γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν παραβίασή τους.

Γ. Θ.

Σοβιετικὴ φοιτητικὴ Νεολαία.

«Ὁ σοβιετικὸς φοιτητὴς εἶναι προλετάριος καὶ οὔτε ξεχωρίζει ἀπὸ τὸ ὑπόλοιπο προλεταριάτο. Ἔχει παραμείνει πρὸ παντὸς δουλευτῆς, ἐργάτης ποὺ ἀντάλλαξε προσωρινὰ τὴ μηχανὴν εἴτε τὸ ἀλέτρι μὲ τοὺς διαβήτες καὶ σὲ βιβλία». Οἱ στατιστικὲς δείχνουν σ' αὐτὰ τὰ τελευταῖα χρόνια μεγάλη αὔξηση τῆς ἀναλογίας τῶν φοιτητῶν ποὺ προσέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγροτικὴν εἴτε τὴν ἐργατικὴν τάξην Ἐπίσης μεγαλώνει πολὺ καὶ ἡ ἀναλογία τῶν φοιτητῶν ποὺ ἀνήκουν σὲ κομμουνιστικὲς οργανώσεις (11 4^ο/ο τὸ 1923/24 γιὰ 48.3^ο/ο 1929/30). Ἀντίθετα τὸ καθηγητικὸ προσωπικὸ ἐξακολουθεῖ νὰ ἀνήκει κατὰ τὸ πλεῖστον στὶς ἀστικὲς τάξεις.

Τὸ 1929/30 ὑπῆρχαν ἐν ὄλῳ στὴ Ρωσία 1.000.000 φοιτηταὶ εἴτε μαθηταὶ ἀνωτάτων σχολῶν καὶ ὑπελογίζετο ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς θὰ εἶχε διαπλασιασθεῖ σὲ μιὰ τριετία. Καὶ ὅμως, ὅλοι αὐτοὶ μισθοδοτοῦνται ἀπὸ τὸ Κράτος παίρνοντας ὁ καθένας μηνιαῖο μεταξὺ 40 καὶ 150 ρούβλια ἀνάλογα μὲ τὸ ἔτος τῶν σπουδῶν του.

© Ἀ. Ζίντ ἀπαντᾷ. (1)

«Ἐκεῖνο ποὺ θαυμάζω στὴν Ε.Σ.Σ.Δ. εἶναι ἡ ἰσότητά στο ἐξέκνημα, οἱ ἴσες πιθανότητες γιὰ ὅλους καὶ ἡ κατάλυση τῆς σιχαμένης αὐτῆς ἀρχῆς: «ἐν τῷ ἰδρωτί τοῦ προσώπου ΣΟΥ, θὰ βγάλεις τὸ ψωμί ΜΟΥ».

Ἡ Ἀναγέννηση.

Ἀπὸ ἓνα ἄρθρο τοῦ José Ortega y Gasset, σχετικὸ μὲ τὴν Ἀναγέννηση,

(1) Βλ. «Ἰδέα» Τόμ. Ι σ. 338.

ἀποσπᾶ τὴν ἀκόλουθη φράση: «στὰ χρόνια ἐκεῖνα «ὁ ἐνθουσιασμὸς γιὰ τὴν ἀρχιότητα δὲν εἶνε ἄμεσος, παρὰ πλόγιος. Δὲν πρόκειται τόσο γιὰ ἐνθουσιασμὸ ὑπὲρ αὐτῶν, ὅσο γιὰ σχεδὸν μανιακὸ ἐνθουσιασμὸ ἐναντίον ὅλου τοῦ συστήματος τῆς ζωῆς ὅπως τὴν εἶχε ὀργανώσει ἡ «Ἐκκλησία» τὸν μεσαιῶνα.

Ἀλήθεια καὶ Τέχνη.

Σὲ πρόσφατο ἄρθρο του στὴν Παρισινὴ «Φιλοσοφικὴ Ἐπιθεώρηση» ὁ Στ. Σουριὼ ἐξετάζει τὶς σχέσεις τέχνης καὶ ἀλήθειας. Ξεκινῶντας ἀπὸ τὴ διαπίστωση ὅτι «ἀπὸ κάποιαν ἀποψη ἡ τέχνη ἀποτελεῖ μιὰ ἰδιότυπη λειτουργία τῆς σκέψης» καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι μπορεῖ νὰ προσφέρει ὑπηρεσίες στὴν ἀνακάλυψη τῆς ἀλήθειας. Ἡ ἀλήθεια ποὺ ἀποκαλύπτει ἡ τέχνη εἶναι, ἂν καὶ διαφορετικὴ, παράλληλη μ' ἐκείνην ποὺ ἀποκαλύπτει ἡ ἐπιστήμη. Γιὰ τοῦτο κάθε φιλοσοφία ποὺ θέλει νὰ εἶνε πλήρης, θὰ ἔπρεπε νὰ στηρίζεται ὄχι μοναχὰ στὴν ἐπιστήμη, παρὰ σὲ δυὸ ἰσοτιμίες βάσεις: τὴ φιλοσοφίαν τῆς ἐπιστήμης ἀπ' ἑνός, καὶ ἀπ' ἑτέρου τὴν πολὺ λιγώτερο καλλιεργημένην ὡς τὰ σήμερα, φιλοσοφίαν τῆς τέχνης.

Καινούριες ἀπόψεις γιὰ τὴ Σαπφῶ

Μελετῶντες μὲ καινούριες προϋποθέσεις τὸ ἔργο καὶ τὴ ζωὴ τῆς Σαπφῶς οἱ S. Laignas καὶ R. Salmon, καταλήγουν στὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Λέσβια ποιήτρια εἶταν ἰέρεια τῆς Ἀφροδίτης. Ἔτσι ἐξηγοῦν τὸ θρησκευτικὸ τόνο ποὺ ἀνακαλύπτουν στὰ ποιήματά της, ταυτόχρονα μὲ τὸν ὀξύ ἐρωτικὸ παλμὸν τους.

Ἡ κόμησσα ντὲ Νοάιγ.

Στὶς 30 Ἀπριλίου πέθανε στὸ Παρίσι ἡ κόμησσα ντὲ Νοάιγ, γνωστὴ γαλλίδα ποιήτρια. Εἶχε γεννηθεῖ στὸ Παρίσι τὶς 15 Νοεμβρίου τοῦ 1876 ἀπὸ μητέρα ἑλληνικῆς καταγωγῆς καὶ εἶταν πάντα υπερήφανη γιὰ τὸ ἑλληνικὸ τῆς αἷμα. Τὴν πρώτη της ποιητικὴ συλλογὴ τὴν ἀρίθμητη καρδιά—ἐξέδωκε τὸ 1901· εἶχε ὅμως ἀρχίσει νὰ δημοσιεύει ποιήματά της καὶ ὅλα ἀπὸ τὰ 1892. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ποιήματα, ἐξέδωκε καὶ μερικὰ μυθιστορήματα, στοχασμοὺς καὶ ἓνα τόμο ἀπορρημονεύματι.

Τὸ γαλλικὰ γράμματά ἐπέπλησαν τὸ θάνατό της σὲ ἄρθρα πολυσέλιδα. Ὅμως, καθὼς παρατηρεῖ ὁ κριτικὸς Ἐδμ. Ζαλού, ἀπὸ τὰ 1920 καὶ πέρα, οἱ νεες λογοτεχνικὲς γενεὲς εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἀδιαφοροῦν γιὰ τὸ ἔργο της· καὶ ἡ ἀδιαφορία αὐτὴ καὶ ἡ λλειψη τοῦ θαυμασμοῦ ποὺ τόσο λαχταροῦσε νὰ γεννᾷ τριγύρω της, ἐπέκριναν τὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς της.

Φ. ΡΑΦΑΗΛ

ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

«Ένας νέος Μεσαίωνας».

Σ' ένα πολύ σοβαρό περιοδικό της Λειψίας, που τιτλοφορείται «Ίατρικές Άνακοινώσεις», ένας Γερμανός επιστήμονας, ο δρ. Βέλλγκουτ δημοσίευσε τελευταία ένα πολύχροτο άρθρο, που είδαμε αναδημοσιευμένα αποσπάσματά του στο «Χρόνο» του Παρισιού και στα «Αθηναϊκά Νέα» (13 Ιουνίου 1933). Στο άρθρο αυτό ο Γερμανός γιατρός εξετάζει τις δυνατότητες του «καθαρισμού» της γερμανικής φυλής από τα παράσιτα ή βλαβερά στοιχεία και προτείνει ως ριζικό μέτρο θεραπείας «να καταστούν άνίκανοι προς τεκνοποίηση οι πνευματικώς ανάπηροι, οι φρενοβλαβεείς, οι επιληπτικοί, οι έγκληματιαι, οι κωφάλαλοι, οι φυματικοί και οι *ἀνήκοντες εις ξένας φυλάς*».

Δειλά—δειλά είχε προταθεί κατά καιρούς ο ευνουχισμός ορισμένων πολύ επικινδύνων έγκληματικῶν φύσεων, αλλά σε καμμιὰ εθρωπαϊκή χώρα ή κοινή γνώμη δέν είχε άνεχθεί τή συζήτηση ένός τέτοιου απανθρώπου μέτρου. Σήμερα, σε μιὰ χώρα που τή θεωρούσαμε ότι στέκεται στο άνωτερο επίπεδο του πολιτισμού, σοβαροί επιστήμονες και σοβαρά έπιστημονικά φύλλα προτείνουν τον ομαδικό ευνουχισμό όχι μόνο των έγκληματιῶν ή των ανιάτων αρρώστων, αλλά των ανθρώπων ξένης φυλής, που κατοικοῦν τον τόπο τους, δηλαδή κυριώτατα των Έβραίων. Και ή κοινή γνώμη όχι μόνο άνέχεται μιὰ τέτοια τρελή και άπαισία συζήτηση, αλλά και τή χειροκροτεί.

Ίδου σε ποιό σημείο πνευματικής και ήθικης κατάπτωσης μπορούνε να ρίξουνε ένα πολιτισμένο λαό τα καθεστῶτα της βίας.

Ένα ανέκδοτο του Έφταλιώτη

Με πολλή ευχαρίστηση δημοσιεύουμε το σκόλουθο ανέκδοτο ποίημα του Άργύρη Έφταλιώτη, που μάς ανακοινώνει ή κ. Ευτέρπη Κέπετζη, πρώτη εξαδέλφη του ποιητή :

Κορυδαλέ της Μηθυνας
δὲ φαίνεσαι νὰ λὲς
τραγούδια σὰν τὰ δέρφια σου
σὲ χώρες μακρυνές.
Παρὰ μοῦ φαίνεσαι νὰ κλαῖς
τοῦ χιλλισμοῦ τὰ τρίματα,
τίς νιάμπιες τίς γυμνές.

Κυλοκαῖρι τοῦ 1922 -- Έφταλοῦ.

Η "ΙΔΕΑ,, ΘΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙ ΣΤΑ ΕΡΧΟΜΕΝΑ ΦΥΛΛΑ:

Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ: Δοκίμιο για τή φίλια.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑ: Δοκίμιο για τήν έρωτική δημιουργία.

ΣΠΥΡΟΥ ΜΕΛΑ: Δοκίμιο για τήν εὔτυχία.

Χ. ΑΓΓΕΛΟΜΑΤΗ: Το δράμα ένός ποιητή (με ανέκδοτα γράμματα του Κρυστάλλη).

ΓΙΑΝΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗ: Οι φιλοσοφικοί παραλογισμοί του μαρξισμού.

Μαρξισμός και δημαγωγία.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ: Έντυπώσεις από τή Γιουγκοσλαβία.

Τακτική παρακολούθηση και μελέτη της
έλληγνικῆς, βαλκανικῆς και εὐρωπαϊκῆς
πνευματικῆς ζωῆς.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχικά και 'Αποθεματικά Δρ. 1.250.000.000
Καταθέσεις τη 31 Δεκεμβρίου 1931 • 7.709.000.000

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚ/ΜΑΤΑ ΚΑΘ' ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΠΡΑΚ/ΡΕΙΟΝ ΕΝ Ν. ΥΟΡΚΗ, 51 Maiden Lane
ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΝ ΣΙΚΑΓΩ, 33 S. Clark Street
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Η ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἑξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὄρους.

Δέχεται καταθέσεις

(εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμιευτηρίου)
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY

NEW-YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος,
συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς πολιτείας τῆς Νέας Ὑ-
όρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων

Κεφάλαια ὀλοσχερῶς καταβεβλημένα Δολλ. 1.500.000